

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Zbožné nadace v obcích Zašová a Veselá na základě
Liber erectionum (1656 – 1746)**

Magisterská diplomová práce

Bc. Lucie Žlebková

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Malý, Ph.D.

Brno 2014

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala
samostatně a uvedla všechnu použitou literaturu a prameny.

datum

.....

Lucie Žlebková

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Tomášovi Malému, PhD. za vedení diplomové práce, jeho cenné rady a podněty, které mi po celou dobu zpracování tématu ochotně poskytoval. Dále chci poděkovat PhDr. Tomášovi Baletkovi, PhD., řediteli SOkA Vsetín, za jeho poznatky, cenný čas a vstřícný přístup. Děkuji také svému příteli Lukášovi Pavlůskovi za pomoc při práci s počítačem, za jeho pevné nervy a psychickou podporu, a dále kamarádovi a spolužákovi Bc. Martinovi Junkovi za odbornou pomoc. V neposlední řadě děkuji svým rodičům a celé rodině za starost a oporu.

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	Prameny.....	8
1.2	Literatura	10
2	Meziříčsko-rožnovský alodní statek	13
2.1	Nástin meziříčsko-rožnovského alodního panství.....	13
2.2	Páni ze Žerotína jako majitelé panství	14
3	Farnost Rožnov.....	16
3.1	Vývoj farnosti v době pobělohorské	16
3.2	Náboženské poměry v Zašové.....	17
3.2.1	Milostný obraz Panny Marie Zašovské	19
3.2.2	Zašová jako poutní místo	22
3.3	Náboženské poměry ve Veselé	23
4	Zbožné nadace	25
4.1	Zbožné nadání a dary v době pobělohorské	25
4.1.1	Donace na poutní místa	28
4.2	Dárci	29
4.2.1	Sociální status dárců.....	29
4.2.1.1	Šlechta	31
4.2.1.2	Duchovenstvo	34
4.2.1.3	Měšťanstvo	35
4.2.1.4	Venkovské obyvatelstvo.....	37
4.2.1.5	Stav neurčen	38
4.2.2	Místo původu dárců.....	39
4.2.2.1	Meziříčsko-rožnovské panství.....	43
4.2.2.2	Nový Jičín.....	45

4.2.2.3	Další lokality.....	47
4.3	Dary.....	50
4.3.1	Dary pro potřeby kostela	52
4.3.1.1	Peníze.....	52
4.3.1.2	Liturgické textilie	54
4.3.1.3	Kostelní předměty a bohoslužebné náčiní	56
4.3.1.4	Jiné předměty.....	56
4.3.2	Dary osobní povahy	57
4.3.2.1	Agnusky a památeční mince.....	57
4.3.2.2	Modely částí těl a stříbrná srdce	58
4.3.2.3	Votivní tabulky	59
4.3.2.4	Obrazy	60
4.3.2.5	Šperky.....	61
4.4	Datum a rok darování.....	63
4.4.1	Rok	63
4.4.2	Den a měsíc	66
4.5	Důvod darování	68
5	Vybrané osudy donátorů	72
5.1	Maxmilián Antonín a Barbara ze Žerotína.....	72
5.2	Franz Karl z Böhmstadtu.....	73
5.3	František Karel Wagner	75
5.4	Johanes Strobel.....	76
5.5	Jura Hřiva	77
6	Závěr.....	79
	Seznam zkratk	82
	Seznam tabulek, grafů a map v textu	83
	Seznam pramenů a literatury.....	84

Přílohy	90
Obrazy darované na poutní kostel Zašová v letech 1656 - 1724.....	90
Obrazová a fotografická příloha.....	93

1 Úvod

Hlavním tématem předkládané diplomové práce jsou zbožné nadace odkazované na kostely v Zašové a ve Veselé na přelomu 17. a 18. století, zpracované na základě knihy nadání. Představovaný výzkum je sondou do zbožných darů a odkazů v době pobělohorské, sledovaný na příkladu dvou kostelů. Skutečnost, že sledovaný pramen zaznamenává zbožná obdarování právě těchto dvou kostelů nacházejících se v sousedních valašských vesnicích, dává skvělý příklad zkoumání zbožných nadací v době vrcholící barokní zbožnosti, protože tak lze srovnat obdarování významného poutního kostela kraje (Zašová) spolu s dary na malý filiální kostelík, v němž probíhaly bohoslužby jen pětkrát do roka (Veselá).

Časové vymezení práce je limitováno zkoumanou knihou nadání, představenou jako *Liber erectionum čili zápisy nadání kostelních*, která obsahuje údaje z let 1656 – 1754. Protože však kniha neobsahuje pouze záznamy o nadacích, ale také kostelní inventáře a údaje o půjčkách, které kostel poskytoval, musíme sledovaná léta poněkud zredukovat, a to podle zápisů týkajících se pouze zbožných obdarování. Proto se v práci budu zaměřovat především na konec 17. století a na počátek století 18., zejména do 20. let. Při líčení obecnějších záležitostí, jako je historie panství a farnosti, se zaměřuji na období pobělohorské.

Kromě časových mantinelů se studie na základě zkoumaného pramene vymezuje i teritoriálně. Hlavní sledovanou oblastí je Veselá a Zašová, resp. panství Meziříčí-Rožnov, do něhož tyto dvě obce patřily. Spolu se sledováním místa původu donátorů se pak stopovaná oblast rozšiřuje, především na Novojičínsko, Hranicko a Přerovsko, ovšem pouze prostřednictvím drobných komentářů. *Liber erectionum* sice přináší kromě Zašové a Veselé informace také ke kostelíku v Zubří, tyto zápisy se ale již netýkají zbožných nadací, proto zde budou opominuty.

Cílem této studie je prostřednictvím analýzy jednotlivých údajů, které zápis nadání obsahuje, jednak představit zbožné dary a odkazy ve vsi Zašová a Veselá, rozšiřující množství kostelního majetku v době vrcholící rekatolizace, a také ukázat, kdo vlastně byli dárci těchto obdarování. V kontextu s dobovými a místními specifiky budou jednotlivé zkoumané kategorie hodnoceny, a pokud to bude možné, také srovnávány s jinými místy. Práce si neklade za cíl shrnout a učinit obecné závěry v problematice barokních zbožných nadání, protože to na základě určeného pramene není ani možné, měla by však přispět nejenom k přehledu zbožných darů odkazovaných v regionu Meziříčska a Rožnovska ve sledovaných letech, ale také by mohla sloužit jako srovnání pro další obdobné regionální studie.

Práce je rozdělena do tří tematických oblastí. První z nich stručně představuje meziříčsko-rožnovský alodní statek, do kterého obě sledované obce spadaly a z něhož pocházelo velké množství dárců, a také jeho majitele pány ze Žerotína. Větší pozornost je pak věnována rožnovské farnosti a místním náboženským poměrům, především v Zašové a Veselé. Druhá část analyzuje jednotlivé údaje z *Liber erectionum* a zachycuje sociální status donátorů, místo jejich původu nebo působení, představuje typy darovaných předmětů, datum a rok darování a možné motivy a důvody obdarování. Ve třetím oddílu studie jsou pak vybrány a představeny konkrétní osudy některých donátorů. Tato kapitola má sloužit především k uvědomění si, že každý člověk přistupoval k poutní zašovské svatyni se svým individuálním problémem, a ačkoliv bude v následujících kapitolách učiněna z donátorů masa spadající vždy pod nějakou kategorii, tak na popředí toho všeho vždy stál určitý lidský osud, úděl a těžkost. Tato část může dále sloužit jako ukázka barokní zbožnosti lidí místního kraje.

1.1 Prameny

Základní pramen, z něhož tato studie vycházela, byl již částečně představen. Jedná se o česky psanou knihu nadání – *Liber erectionum*, dosud nezinventarizovanou knihu, uloženou ve Státním okresním archivu Vsetín, zařazenou ve fondu Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm.¹ Protože se jedná o nedávno objevený pramen, informace v něm obsažené nebyly zatím zpracovány v žádné z čtených regionálních studií k poutnímu místu Zašová. Kniha nadání obsahuje z drtivé většiny údaje ke kostelu v Zašové, na konci na několika málo stranách se věnuje veselskému kostelu a jedna strana se týká vyúčtování kostelních peněz zuberského kostela. Zbožná nadání nejsou psána postupně podle jejich data přispění, ale kniha je rozdělena do několika úseků podle typu darů. Jedná se o zápisy darovaných obrazů, zlatých a stříbrných klenotů a liturgických textilií. Tyto části pramene jsou zároveň proloženy inventáři cenných věcí patřících kostelu, sepisovaných taktéž podle typu předmětu. Na závěr jsou uvedeny peníze, které kostely půjčovaly svým farníkům, a soupisy zbožných odkazů v podobě gruntovních peněz. Protože hlavní složkou mého výzkumu jsou zbožné dary a odkazy, nebude tento cenný pramen zpracován zcela vyčerpávajícím způsobem a inventáře kostelů i záznamy o půjčkách jsem nucena opomenout.

¹ SOKA Vsetín, Fond Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm (FÚ Rožnov pod Radhoštěm), nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové.

Zcela logicky je v zápisu nadání kladen hlavní důraz na konkrétní dar. Údaj darovaného předmětu je uveden vždycky. Taktéž informace o jméně donátora byly zapisovány poměrně poctivě, ačkoliv již zde narážíme na jisté mezery. Jméno dárce bylo zpravidla doplněno místem jeho původu nebo místem momentálního působišť. Už méně pečlivě však bylo zaznamenáno datum obdarování, v případě let darování ještě bylo možné učinit přesnější závěry, ovšem u dne a měsíce nadání lze vycházet pouze z malého uvedeného vzorku. Ze zápisů nadání lze jen v několika případech vyčíst konkrétní důvod, s nímž dárce svůj zbožný dar odkazoval, tento údaj je ovšem dále možné odhadovat z některých typů darů.

Informace, získané z Liber erectionum, jsem poté doplňovala dalšími prameny, a to zejména při určování sociálního statusu dárce a místa pobytu, pokud nebylo uvedeno. Využívala jsem především městské gruntovní knihy, uloženy ve státních okresních archivech, a dále děkanské matriky Valašského Meziříčí z let 1672, 1690 a 1770,² nacházející se ve fondu Arcibiskupská konzistoř Olomouc Zemského archivu Opava, pobočky Olomouc. Tyto matriky olomoucké diecéze, vznikající od 70. let 17. století, nám poskytují skvělý přehled o finančních a majetkových poměrech jednotlivých farností. Velmi užitečným pro nástin konaných poutí do Zašové se ukázal také *Seznam poutních míst na Moravě a ve Slezsku*, který byl vypracován na základě relací děkanů podle císařského nařízení z roku 1771, a je taktéž uložen ve fondu Arcibiskupská konzistoř Olomouc.³ Protože ve sledovaném místě a čase nelze opomenout místní držitelé panství Žerotíny, kteří byli zároveň také významnými donátory zašovského poutního kostela, čerpala jsem některé informace z fondu *Rodinný archiv Žerotínů – Bludov* umístěného v Olomoucké pobočce Zemského archivu Opava.

Důležitým pramenem k dějinám Zašové v 18. století je kronika Jana Bartoloměje Vranečky, zašovského rektora původem z Krásna, působícího na tomto postu od roku 1707 až do své smrti v roce 1743. Jeho kronikářské záznamy, zapisované od roku 1725, obsahují dějinné události nejen ze Zašové, ale také z okolí, náboženská témata (jako byla stavba kostela a kláštera), a dále podrobné popisy o aktuální hospodářské situaci a počasí. Po jeho smrti pokračovali v kronikářské tradici jeho potomci, nejmladší záznamy pak spadaly až do poloviny 19. století. Výběr záznamů týkajících se Zašové a jejího okolí byl edičně zpřístupněn Janou Tichou v publikaci *Zašová*, vydané v roce 2013.⁴

² ZAO-OL, Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (ACO), inv. č. 246a.; ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 247.; ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249.

³ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9.

⁴ Originál této kroniky je dnes ztracený. K dispozici je pouze její opis umístěný v knihovně Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Již zmíněná část kroniky je edičně zpracována v SVOBODOVÁ, Jitřenka (red.): *Zašová*. Zašová 2003, s. 111 - 116. V archivu jsou dostupné části kroniky Vranečkových pokračovatelů, zahrnující léta 1697 – 1821 (viz SOKA Vsetín, Fond Archiv obce Zašová, inv. č. 25, 26.). Rozsáhlými přepisy

1.2 Literatura

Problematicke konkrétní podoby zbožných nadání zádušního majetku v raném novověku v českých zemích bylo zatím věnováno jen několik studií. Lépe je toto téma propracováno pro období středověku, kde již proběhl hlubší výzkum v daných otázkách.⁵

Při studiu a zpracování zbožných nadací jsem vycházela především ze dvou monografií, z nichž každá nabízí jiný pohled na tuto problematiku. První z nich je kniha *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách*,⁶ v níž se autor Pavel Pumpr na příkladu třeboňského panství zabývá ekonomickým zázemím církve v raném novověku, představuje kostelní hospodaření na základě zpracování účetního materiálu třeboňských kostelů a podrobně se věnuje farnímu a zádušnímu majetku, jehož součástí byly také zbožné odkazy a dary na kostel. Pavel Pumpr se těmito odkazy zabývá z hospodářského a majetkového hlediska a nabízí také řadu grafických přehledů. Autor vychází mimo jiné z knihy Pavly Stuchlé *Prachatický vikariát 1676 – 1750*,⁷ která se výhradně věnuje otázce církevní správy a hmotnému a majetkovému zázemí farářů a kostelů. Milodarů, které zvyšovaly kostelní příjmy, se však autorka dotkla pouze okrajově. Jiný pohled na zbožné votivní dary a nadání poskytuje Jiří Mikulec ve své nejnovější práci *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*,⁸ ve které nás prostřednictvím exkurzu na poutní místo Bezděz seznamuje s typickým poutnickým provozem v době vrcholící barokní zbožnosti. V rámci této mikrohistorické sondy jsou představeny konkrétní votivní dary, a to jako součást náboženského života katolíků v době barokní. Přestože informace o darech, kterých se poutnímu místu od věřících dostávalo, autor blíže popisuje pouze na sedmi stranách, jedná se o zásadní příspěvek k problematice zbožných darů přinášejících v této době na poutní místa. Pro tuto diplomovou

části kroniky Jana Bartoloměje Vranečky prokládá František Šigut text své knihy *Poutní místo Zašová* (bude představena níže).

⁵ Opisy donačních listin pražského arcibiskupství z let 1358-1405 jsou zpřístupněny v edici *Libri erectionum Archidioecesis Pragensis*, vydané v Praze v letech 1875-1927 v šesti svazcích Klimentem Borovým a Antonínem Podlahou. K problematice zbožných nadání a donací v českých zemích ve středověku přispěl řadou studií a článků Zdeněk Vašek, např. VAŠEK, Zdeněk: *Zbožná nadání šlechty v první polovině 14. století a možnosti jejich srovnání*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 13, č. 2, 2010, s. 59 – 82. Dále také např. ŠTAJNEROVÁ, Michaela: *Církevní donace litoměřických měšťanů v první polovině 16. století ve světle kšaftovní knihy*. Ústecký sborník historický, 2001, s. 261 – 268.; KUBÍKOVÁ, Anna: *Nadání k záduší farnímu v městě Krumlově všecka – Březanův soupis listin českokrumlovského kostela svatého Víta*. *Archivum Trebonense* 9, 2001, s. 48 – 65.; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století (Statistický přehled)*. In: Pánek, Jaroslav – Polívka, Miloslav – Rejchrtová, Noemi (edd.): *Husitství – reformace – renesance*. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. Praha 1994, s. 251 – 260.

⁶ PUMPR, Pavel: *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách*. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století. Brno 2010.

⁷ STUHLÁ, Pavla: *Prachatický vikariát 1676 – 1750*. Vybrané otázky církevní správy. Praha 2004.

⁸ MIKULEC, Jiří: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013.

práci je představená studie hodnotná nejen pro přehled a charakter votivních předmětů a jejich dárců, ale díky přibližně stejným zkoumaným rokům umožnila komparaci s dary a donátory poutního kostela v Zašově. Obecné problematice zbožných fundací se věnoval Rudolf Zuber v prvním dílu své knihy *Osudy moravské církve v 18. století*.⁹ Oba díly, z nichž první se věnuje vývoji správní organizace olomoucké diecéze a druhý¹⁰ se zabývá duchovním a náboženským životem moravských obyvatel, jsou zásadními pracemi pro poznání duchovních dějin Moravy v 18. století.

Pro přehled regionálních dějin, především meziříčsko-rožnovského alodního panství, jsem vycházela z knihy *Okres Vsetín*,¹¹ která vyšla v roce 2002 v topografické řadě Vlastivědy moravské. Kromě dějin Valašska obsahuje kniha také kapitoly o přírodních poměrech, společenském vývoji a místopis jednotlivých měst a vesnic. Na publikaci se podílela řada regionálních historiků a jedná se o doposud nejpodrobnější vyličení historie vsetínského okresu. Kniha je hodnotná také pro odkazy na další prameny, které autoři příspěvků důkladně uvádějí. Starší zpracování historie Valašskomeziříčska lze nalézt v knize Eduarda Domluvila, katolického kněze, učitele a historika působícího ve Valašském Meziříčí na počátku 20. století, *Valašsko-Meziříčský okres*.¹² Kniha taktéž vyšla v topografické řadě Vlastivědy moravské, a ačkoliv rozsahem dějin Valašského Meziříčí a okolí předčí předcházející zmíněnou práci, kvůli řadě nepřesností a absenci poznámkového aparátu i odkazů na prameny, je dnes již zastaralá a informace v ní obsažené je třeba často ověřovat i v dalších zdrojích. Stěžejní prací k dějinám Zašové, jakožto poutního místa, je kniha katolického kněze působícího ve valašskomeziříčské farnosti ve 40. letech 20. století, středoškolského profesora náboženství a historika amatéra Františka Šiguta *Poutní místo Zašová*.¹³ František Šigut se podrobně zabývá historií milostného obrazu, legendami s ním spojenými, stavbou nového kostela, založením a zrušením kláštera, zřízením fary a zašovskými poutěmi. Ačkoliv některé poznatky jsou již dnes doplněny či přepracovány, z Šigutova díla vycházejí všechny novější práce, které se zašovskému poutnímu místu věnují. Nejnovější studií zabírající se nejen milostným obrazem Panny Marie Zašovské, ale také historií poutního místa, je katalog vzniklý při výstavě tohoto obrazu v roce 2009, která

⁹ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl I. Praha 1987.

¹⁰ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl II. Olomouc 2003.

¹¹ NEKUDA, Vladimír (red.): *Okres Vsetín*. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 68). Valašské Meziříčí 2002.

¹² DOMLUVIL, Eduard: *Valašsko-Meziříčský okres*. (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 33). Brno 1914.

¹³ ŠIGUT, František: *Poutní místo Zašová*. Valašské Meziříčí 1942.

navazovala na jeho poslední restaurování v letech 2007 – 2008.¹⁴ Katalog mimo jiné předkládá závěry z nejnovějšího výzkumu podniknutému pro zjištění stáří a původu milostného obrazu.

Při doplňování chybějících, popř. rozšiřujících informací k záznamům v Liber erectionum jsem využila především následující práce. K otázce donátorů se jako zásadní ukázala studie Tomáše Baletky *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století*,¹⁵ ve které nás autor seznamuje se systémem správy meziříčského panství, s úřednickým aparátem a také se zámeckým personálem. Řadu zde uvedených osob lze poté nalézt také mezi dárci zašovského a veselského kostela. Další údaje zejména ke šlechtickým donátorům jsem čerpala z *Historického místopisu země moravskoslezské*¹⁶ od Ladislava Hosáka a z díla Josefa Pilnáčka *Staromoravští rodové*.¹⁷ Na tomto místě nemohu opomenout zmínit také zásadní a rozsáhlou církevní topografii Řehoře Volného, která je základem veškerých dalších prací o náboženských regionálních dějinách Moravy.¹⁸ V záležitosti konkrétních darovaných předmětů jsem vycházela zvláště z prací Jiřího Mikulce,¹⁹ k historii liturgických textilií jsem využívala studií Radka Martínka.²⁰

¹⁴ ZÁPALKOVÁ, Helena (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. Restaurování 2007 – 2008. Olomouc 2009.

¹⁵ BALETKA, Tomáš: *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století*. Sborník archivních prací 52, 2002, s. 215 – 241.

¹⁶ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 2004².

¹⁷ PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Brno 2011⁵.

¹⁸ V diplomové práci jsem využila dvou dílů této topografie: WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Olmützer Erzdiöcese, I/3. Brünn 1859.; WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Olmützer Erzdiöcese, I/5. Brünn 1863.

¹⁹ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*; MIKULEC, Jiří a kol.: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha 2013.

²⁰ MARTÍNEK, Radek: *Historie, pořádání a uchovávání liturgických oděvů – parament*. In: Martínek, Radek a kol.: *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů*. Archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie. Olomouc 2008, s. 279 – 353.; MARTÍNEK, Radek: *Liturgický textil a bohoslužba v barokní Olomouci*. In: Jakubec, Ondřej – Perůtka, Marek (edd.): *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620 – 1780*. 2. katalog. Olomouc 2010, s. 484 – 488.

2 Meziříčsko-rožnovský alodní statek

2.1 Nástin meziříčsko-rožnovského alodního panství

Valašské Meziříčí a Rožnov pod Radhoštěm jsou dvě sousední města od sebe vzdálené asi 12 kilometrů, nacházející se na východní Moravě a patřící do okresu Vsetín. Obě města leží na úpatí Vsetínských vrchů a jsou spojena tokem Rožnovské Bečvy. Valašské Meziříčí, ležící při soutoku Vsetínské a Rožnovské Bečvy, je městem asi s 23 tisíci obyvatel. Mezi starší názvy města patří Mesericz, Meserytsch, Valašské Meziříčí objevuje od poloviny 18. století, obecně se tento název začal užívat až ve století 19. V roce 1924 bylo k Valašskému Meziříčí připojeno sousední městečko Krásno a od té doby tvoří jeden celek. Rožnov pod Radhoštěm, ležící východně od Valašského Meziříčí, má v současnosti necelých 17. tisíc obyvatel. V minulosti neslo toto městečko názvy jako Roznow, německy Rosenaw, přídomek pod Radhoštěm se u názvu objevuje až v roce 1913, po výnosu ministerstva vnitra.²¹

V době pobělohorské tvořily tyto města dva správní celky, které se z majetkoprávního hlediska vyvíjely samostatně. Byl to biskupský lenní statek, jenž byl novým držitelům udělován z rukou olomouckého biskupa,²² a meziříčsko-rožnovský alodní statek, který byl ve vlastnictví svých držitelů.²³ Panství Meziříčí-Rožnov vzniklo v polovině 16. století, a to poté, co bylo sídlo původního panství Rožnov po zboření rožnovského hradu přeneseno do Meziříčí. V 19. století byl statek nazýván jako panství Krásno, protože jeho rezidence byla přesunuta na počátku 19. století právě sem.²⁴

Většina obyvatel Meziříčí se ve sledovaných letech živila již řemeslem. Nejvýznamnějším odvětvím ve městě bylo od 16. století soukenictví, prosazovalo se také blanařství, kožešnictví, krejčovství a tkalcovství, objevovala se zde i řada dalších obvyklých

²¹ BALETKA, Tomáš: *Rožnov pod Radhoštěm*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 826.; BALETKA, Ladislav: *Valašské Meziříčí*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 853, 855.; HORVÁTHOVÁ, Anna: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm, 1767 – 1978*. Inventář. Vsetín 2006, s. 5. V práci se budu držet dobových pojmenování měst, tedy Rožnov a Meziříčí.

²² Do tohoto lenního statku patřilo Meziříčí i se svými předměstími a vsi Jarcová, Juřinka, Oznice a Poličná.

²³ V průběhu 17. a 18. století tvořily tento alodní statek městečka Rožnov a Krásno a vsi Brňov, Bynina, Hážovice, Hrachovec, Jasenice, Krhová, Křivé, Velká Lhota, Malá Lhota, Mštěnovice, Solanec, Střítež, Tylovice, Veselá, Vidče, Vigantice a Zašová, později přibýly vsi Dolní Bečva, Horní Bečva, Prostřední Bečva, Velká (nyní Valašská) Bystřice, Malá Bystřice, Hutisko, Velké Karlovice a Solanec.

²⁴ BALETKA, Ladislav: *Od poloviny 17. století do roku 1848*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 193 – 194.

řemesel, jako kovářství, bednářství, kolářství, sklenářství, řeznictví a další. V Rožnově byli nejvíce zastoupeni tkalci, dále se setkáváme s krejčími, řezníky, ševci a skláři.²⁵

Nyní ještě krátce ke vsím Zašová a Veselá, kterých se tato práce přímo dotýká. Zašová, s necelými třemi tisíci obyvatel, se nachází 5 km východně od Valašského Meziříčí. Katastr obce je značně rozsáhlý. V současnosti pod Zašovou spadá také Veselá, která se nachází se na druhém břehu Bečvy. Zašová byla na počátku novověku poměrně velkou obcí. Podle lánových rejstříků zde bylo v roce 1675 30 sedláků včetně fojta, 15 chalupníků a další tři postavené domy. Ve vsi nechyběla škola, panský dvůr, na který chodili zašovští poddaní robotovat, a dva mlýny – horní mlýn v držení rodiny Hřivových a dolní mlýn patřící vrchnosti. Obyvatelé se zabývali převážně zemědělstvím, byl zde také švec, krejčí, tkadlec, cihlář a kovář. Pro Zašovou byla typická domácí výroba plátna a krajek, ta zde ovšem začíná až v 19. století. Veselá byla jedna z nejmenších a nejchudších vesnic na Valašsku. V roce 1675 zde bylo fojtství, 4 sedláci, 3 zahradníci, 11 chalupníků a jeden mlýn. Zdejší obyvatelstvo se zabývalo zemědělstvím, ve Veselé se ovšem v 17. století nacházela také sklářská huť. V 19. století se Veselá proslavila domácí výrobou dýmek.²⁶

2.2 Páni ze Žerotína jako majitelé panství

Žerotínové byli významnými dárci zašovského kostela a stáli také za výstavbou nového kostela i kláštera v Zašové. Z tohoto důvodu bude dobré mít k dispozici přehled o jejich majetkových a rodinných vazbách uvedených v této podkapitole. O jejich zbožných činech však ještě bude řeč na jiném místě.

Žerotínové získali lenní i alodní statek v polovině 16. století a až do roku 1692 měly tyto dva celky stejné majitele. Jejich společným sídlem byl zámek v Meziříčí. Po bitvě na Bílé hoře byla část panství za účast na povstání jednoho z držitelů statku – Jetřicha ze Žerotína – zkonfiskována a alodního i lenního statku se roku 1628 ujal a sjednotil je Baltazar ze Žerotína. V roce 1636 získal také Přerov po smrti Karla st. ze Žerotína. S Baltazarovým převzetím byla na přijatých panstvích zahájena důsledná rekatolizace. Po jeho smrti spravovala statky jménem nezletilých synů manželka-vdova Kunhuta Františka ze Žerotína, roz. z Pruskova. Do správy panství poté začal zasahovat syn Karel Jindřich, jako suverénní

²⁵ BALETKA, L.: *Valašské Meziříčí*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 856.; BALETKA, T.: *Rožnov pod Radhoštěm*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 831.

²⁶ BALETKA, Tomáš: *Veselá*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 883 – 884.; Tentýž: *Zašová*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 915 – 917.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 292 – 318.; SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 9, 118 – 119.

vrchnost se však brzy začal prosazovat jeho mladší bratr Bernard Ferdinand. Ten přijal léno Meziříčí z rukou biskupa v roce 1675. Jeho bratr Karel Jindřich získal statek Ivanovice a po smrti svého dalšího bratra Františka Ludvíka také Přerov. Bernard Ferdinand svým druhým sňatkem s Františkou Eleonorou, roz. Podstatskou z Prusinovic získal statky Hustopeče a Lešná. Meziříčí se jako rezidenční město v této době vyznačovalo zvýšenou přítomností šlechtických nebo jinak významných osob, které se ve městě přímo zakupovaly.²⁷

Po Bernardově smrti byly oba majetkosprávní celky rozděleny mezi různé majitele. Zatímco lenní statek připadl olomouckému biskupovi, dědičné alodní panství obdržel Maxmilián Antonín František z losinsko-vízmberské větve Žerotínů. Jeho první manželkou byla Barbara Salomena, roz. z Talmbergu, která patřila k významným donátorům zašovského kostela. Maxmilián usiloval i o získání lenního panství, které se mu podařilo připojit v roce 1706, tentýž rok však zemřel. Lenní část pak připadla jeho bratrovi Janu Jáchymovi. Ten se oženil s Ludovikou Vilemínou, roz. z Lilgenau, která se taktéž objevuje mezi dárci. Jejich syn Jan Ludvík poté získal léno po smrti svého otce a jako první začal užívat titul hrabě ze Žerotína, svobodný pán z Lilgenau, na základě rodových statků po své matce. Alodní statek zdědil po Maxmiliánovi Karel Jindřich II. z falkenberské větve pánů ze Žerotína. Zemřel již roku 1716 a alodní panství připadlo jeho bratrovi Františkovi Ludvíkovi. Ten se oženil s dcerou Jana Jáchyma a Ludoviky Vilémíny – Karolínou Ludovikou. Naposled spojil lenní a alodní část Ludvík Antonín ze Žerotína v roce 1748. Po jeho smrti pak bylo alodní panství roku 1815 prodáno hraběti Kinskému, který přesunul sídlo do Krásna a léno, které bylo roku 1813 zredukováno pouze na Poličnou, zůstalo v držení Žerotínů až do roku 1869, kdy byla léna zrušena.²⁸

Žerotínové ovšem patrně neměli příliš velký zájem o zvelebování svého panství a právě naopak v některých ohledech svým poddaným spíše škodili. Po třicetileté válce využila vrchnost zpustlých domů na horním předměstí, které nechala zbourat a zřídila zde zahradu k zámku. Od roku 1672 pak Žerotínové omezovali právo vystavovat pivo, v roce 1724 jej odebrali obyvatelům téměř celého meziříčsko-rožnovského panství, a zřídili si vlastní pivovar.²⁹

²⁷ BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 220.

²⁸ Informace o rodovém vazbám a ke střídání majitelů obou panství jsem čerpala z následujících zdrojů: ZAO-OL, Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov (RA Žerotínů – Bludov), inv. č. 284.; ŠEFČÍK, Erich – KALLEROVÁ, Milena: *Rodinný archiv Žerotínů – Bludov (1295) 1427 – 1947*. Inventář. Janovice u Rýmařova 1994, s. 3 – 5, 17.; RADIMSKÝ, Jiří: *Tribunál – pozůstalosti 1636 – 1783*. Inventář. Brno 1958.; BALETKA, L.: *Od poloviny 17. století do roku 1848*. In: NEKUDA, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 194.; BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 218 – 220, 239.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 202.

²⁹ BALETKA, L.: *Valašské Meziříčí*. In: NEKUDA, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 856.

3 Farnost Rožnov

3.1 Vývoj farnosti v době pobělohorské

Po habsburském vítězství v bitvě na Bílé hoře, umožňující Ferdinandovi II. plně uplatnit zásadu „cuius regio, eius religio“, byla v českých zemích prováděna rozsáhlá rekatolizace, které zde pomalu zapouštěla kořeny již od nástupu Habsburků na český trůn. Po uzákonění katolického vyznání, jako jediného legálně přípustného náboženství, bylo nyní prvořadým úkolem církevní i světské moci vybudovat fungující církevní organizaci, farní sítě a školství. Po třicetileté válce byly zřízeny krajské komise, které měly za úkol obsazovat fary katolickými duchovními, jejich práce však nebyla příliš úspěšná. Pořádek do budování nové církevní správy na Moravě přinesl až biskup Karel z Lichtenštejna-Castelcornu. Ten se zasloužil o obsazení děkanátů a far vhodnými správci, snažil se oživit farní majetek a důchody, pečoval o úroveň bohoslužeb a dal do pořádku vedení farních matrik.³⁰

Oblast Meziříčska a Rožnovska spadala pod olomoucký archidiakonát. Ten měl v roce 1677 17 děkanátů a 257 far. Meziříčské děkanství vzniklo v roce 1653, rozsahem spravovaného území patřilo k největším děkanátům na Moravě a co do počtu nekatolíků zase k nejproblematictějším. Děkanát pojímal oblasti Meziříčska, Kelečska a Rožnovska až k uherským hranicím a do poloviny 18. století také území Vsetínska a Novojičínska, kde posléze vznikly samostatná děkanství.³¹

Také meziříčská farnost byla po svém obnovení v polovině 17. století územně velmi rozsáhlá. Kromě okolních vesnic a Krásna pod ní byly přiřazeny také neosazené fary v Rožnově, Veselé, Zašové a Zubří. Tak jako na mnoha místech, tak i v Rožnově existovala fara již na konci 15. století a do bitvy na Bílé hoře zde postupně působili katolíci, Jednota bratrská i luteráni. V roce 1622 byla fara vrácena katolíkům, ovšem kvůli nedostatečnému množství katolických duchovních byla změněna na lokálii a duchovní správa byla vykonávána kněžími z Meziříčí. V roce 1666 však došlo k obnovení samostatné rožnovské farnosti s přibližně s 14 tisíci farníků a s přiřazenými osadami s filiálními kostely Veselá, Zašová a Zubří. Později byly k farnosti přiřazeny další vesnice jako Hutisko, Horní Bečva, Velké Karlovice a Velká (Valašská) Bystřice, před rokem 1782 přibýly další osady, kterými

³⁰ VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka*. (= Vlastivěda moravská. Dějiny Moravy 2). Brno 1995, s. 151, 153.

³¹ Tamtéž, s. 153.; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl II., mapa v příloze.

byly Tylovice, Házovice, Vigantice, Dolní a Prostřední Bečva, Solanec, Malá Bystřice, Velká Lhota, Malá Lhota, Brňov, Střítež a Vidče.³²

Do poloviny 17. století neexistovala na Valašsku řádná duchovní správa a katolictví se zde šířilo prostřednictvím jezuitských misionářů. Protože se jednalo o pohraniční oblast sousedící s Uhrami, narážela snaha misionářů o obrácení valašského obyvatelstva na katolickou víru leckdy na odpor zdejšího obyvatelstva. Než vznikla samostatná rožnovská fara, bylo kvůli vzdálenosti Rožnova od Meziříčí obtížné vykonávat duchovní správu v této lokalitě, a proto bylo v oblasti Rožnovska velké množství nekatolíků. Situace se zřejmě změnila po obnovení fary. Čeněk Kramoliš píše, že poté „*protestanté zmizeli z Rožnova téměř úplně*.“³³ Ve městech se ovšem rekatolizace dařila lépe a rychleji než na vesnicích, takže v okolních vsích Rožnova se stále nekatolíci vyskytovali.³⁴

V Rožnově stával kostel zasvěcený Všem svatým již před rokem 1490. Tento chudý dřevěný kostel se po roce 1666 ukázal pro tak rozlehlou farnost svými rozměry nedostačující. Nový barokní kostel s pěti bočními oltáři byl však vystaven až v letech 1745 – 1749. V sousedství kostela stávala dřevěná fara, která byla v roce 1846 znovu vystavěna na zděnou budovu.³⁵

3.2 Náboženské poměry v Zašové

První zmínky o zašovské faře pocházejí z konce 16. století. František Šigut se domnívá, že fara zde patrně bývala už ve 14. století, po husitských válkách zanikla a koncem 16. století byla obnovena již jako fara protestantská. V roce 1628 byla fara vrácena pod duchovní správu katolíkům, pro nedostatek kněží však byla podřízena nejprve faráři meziříčskému a po roce 1666, kdy byla obnovena fara v Rožnově, faráři rožnovskému. V těchto letech ovšem zřejmě byla stále většina farníků nekatolického vyznání a situace se patrně změnila za prvního rožnovského faráře Urbana Františka Lattoma, který ve své farnosti

³² HORVÁTHOVÁ, A.: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm*, s. 5.; KRAMOLIŠ, Čeněk: *Rožnovský okres* (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 16). Brno 1907, s. 98.

³³ KRAMOLIŠ, Č.: *Rožnovský okres*, s. 98.

³⁴ Viz katalog heretiků sepsaný meziříčským děkanem Ondřejem Helmezinim v roce 1670. ZAO-OL, Fond Arcibiskupství Olomouc (AO), sign. AIVc43/1a, inv. č. 1747.

³⁵ KRAMOLIŠ, Č.: *Rožnovský okres*, s. 103.; HORVÁTHOVÁ, A.: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm*, s. 6, 7.

zahájil úspěšné rekatolizační snažení, a kolem 90. let 17. století je již zašovské obyvatelstvo bez výjimky uváděno jako katolické.³⁶

V této době se zašovští věřící scházeli k bohoslužbě v malém, dnes neexistujícím dřevěném kostelíku zasvěcenému sv. Anně. Jeho podobu dnes zachycuje pouze mědiryt z roku 1768 (viz příloha, obr. č. 1). Jednalo se o malou prostou stavbu se dvěma oltáři. Protože tento kostelík již nepostačoval velkému množství poutníků, kteří do Zašové přicházeli, byl v letech 1714 – 1725 vystavěn nový barokní chrám Navštívení Panny Marie, do něhož byl ze starého kostela přenesen oltářní milostný obraz Panny Marie Zašovské a spolu s ním i mnoho votivních darů. Za stavbou nového zašovského kostela stál zdejší majitel panství Karel Jindřich ze Žerotína, který ji z velké části také financoval. Tento donátor se údajně ocitl v nějaké nebezpečné situaci a k modlitbě k Panně Marii za záchranu připojil slib, že nechá vystavit nový chrám v Zašové, pokud budou jeho prosby vyslyšeny. Stavba byla zahájena roku 1714, Karel Jindřich se jejího dokončení ale nedožil, zemřel v roce 1716. Financování nedokončené stavby se poté ujal jeho bratr František Ludvík, který po bratrově smrti zdědil meziříčsko-rožnovský alodní statek. Nový kostel byl dostavěn roku 1723 a v roce 1725 byl slavnostně vysvěcen.³⁷

Spolu s rostoucím množstvím poutníků se objevovaly snahy na zřízení stálé duchovní správy, protože mše, sloužená rožnovským farářem jednou za měsíc, byla nedostatečná. Stávalo se tak, že poutníci přicházející často i ze vzdálených míst našli kostel buď zavřený, nebo bez bohoslužby. Cesta ke zřízení stálé duchovní správy ovšem byla poměrně komplikovaná.³⁸ František Ludvík ze Žerotína chtěl vytvořit nadaci, ze které by byl v Zašové udržován farář a dva kaplani, jeho nápad se však neuskutečnil, protože mu bylo navrženo, aby v Zašové založil klášter a uvedl do něj trinitáře. První myšlenky na přivedení trinitářů se objevovaly už na počátku 18. století a pocházely od zašovského rektora Jana Bartoloměje Vranečky a jeho bratra Václava, uváděného jako Vranka, tehdy trinitáře působícího v Praze. Tito dva muži měli také největší podíl na pozdějším založení kláštera. Mezi další osoby, které založení zdejšího kláštera finančně podporovaly, patřil Rudolf Magnus Podstatský

³⁶ Otázkou je, zda tomu tak skutečně bylo. Mezi obyvateli se mohli vyskytovat nekatolíci, kteří svou víru tajili, výjimkou nebyly ani situace, kdy úředníci, zjišťující stav věřících na jednotlivých panstvích, údaje o počtech nekatolíků zmenšovali či zamlčovali, a to ve svém vlastním zájmu, nebo v zájmu místní vrchnosti. Viz ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MUKULEC, Jiří – VLNAS, Vít: *Velké dějiny země koruny české VIII, 1618 – 1683*. Praha – Litomyšl 2008, s. 290. Odstavec čerpán z ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 12 – 13, 17.; ZÁPALKOVÁ, Helena: *Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová*. In: Táž (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 21.

³⁷ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 100.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 13, 15 – 16.; ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 23. Slavnostní vysvěcení kostela popisuje Jan Bartoloměj Vranečka ve své kronice, viz SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 114.

³⁸ Blíže k tomu ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 17 – 36.

z Prusinovic, pán statku Lešná a Hustopeče; Jan Václav Přepyský z Rychnburku nebo pán na Starém Jičíně Antonín Zeno z Dannhausenu. Mezi fundátory se objevil také Jan Ludvík ze Žerotína, držitel meziříčského léna.³⁹

Trinitáři přišli do Zašové roku 1725 a klášter byl postaven v letech 1725 – 1728. Řádoví bratři o zašovský kostel pečovali, roku 1768 k němu nechali přistavět dvě boční věže, které jsou dodnes dominantou kostela. Do jejich správy spadala nejen Zašová, ale také Střítež, Veselá, Velká a Malá Lhota, Brňov a Zubří. S následnými josefínskými reformami čekal zašovský klášter stejný osud, jako řadu jiných klášterů v českých zemích, a sice jeho zrušení. Po odchodu trinitářů roku 1785 byla Zašová vyfařena z Rožnova a kostel byl povýšen na farní. Spolu s tím bylo rozhodnuto o zřízení samostatné farnosti také ve Veselé a v Zubří a u Zašové byla ponechána pouze Střítež. Jedna část kláštera byla změněna na farní budovu a druhá část byla odkoupena pro zřízení barvírny. Budova bývalého kláštera byla v minulosti využita také jako dívčí škola a v současnosti v objektu sídlí Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež.⁴⁰

3.2.1 Milostný obraz Panny Marie Zašovské

V době baroka v českých zemích naprosto dominovaly uctívané sochy a obrazy středověkého původu, protože poukazovaly na starobylou katolickou tradici v našich oblastech. Poutní místo Zašová je spjato s úctou k Panně Marii. Předmětem této úcty je deskový obraz Panny Marie s Ježíškem, 120 cm vysoký a 95 cm široký, který již po staletí patří k nejuctívanějším milostným obrazům na Moravě. Jedná se o pozdně gotickou deskovou malbu umístěnou na hlavním oltáři poutního kostela Navštívení Panny Marie v Zašové, zobrazující Madonu s Ježíškem stojící na rozkvetlém trávníku před zeleným keřem. V horní části obrazu se vznášejí dva andělé, kteří nesou nápis „(SVB) TV(VM) PRA(ESI)DIUM CONFVG – IMVS SANCTA DEI GEN(IT)RIX“ (Pod ochranu tvou se utíkáme, svatá Boží rodičko). V pravém dolním rohu obrazu je ve velmi drobném měřítku vymalován klečící rytíř ve zbroji, jemuž Maria podává červenou šňůrku se střapcem. U jeho nohou se nachází fragment znaku Sobků z Kornic. Na obraze se vyskytují tři ptáci – hýl, stehlík a černý čáp. Po

³⁹ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 17, 23, 32.

⁴⁰ Tamtéž, s. 18.; SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 37 – 38, 44 – 45.; ZÁPALKOVÁ, H.: *Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová*. In: Táž (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 25, 27 – 28.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 318.

příchodu trinitářů do Zašové, patrně roku 1726, byl dříve pravidelný obdélníkový tvar obrazu upraven do tvaru kříže.⁴¹

Ke vzniku obrazu se váže několik verzí legendy. Nejstarší z nich klade jeho původ do dob tatarských vpádů na Moravu v roce 1241. Podle ní jistý křesťanský rytíř, když byl pronásledován pohany, zabloudil v lese, kde po tři dny a tři noci hledal cestu z lesa ven. Ve svém zoufalství začal prosit Pannu Marii o pomoc. Ve spánku se mu zjevila Bohorodička s děťátkem, jež mu podávala šňůrku, které se měl uchopit a následovat ji. Když se probudil, zjistil, že se nachází v neznámé krajině, kde byly močály, ptactvo a několik chaloupek. Rytíř z vděčnosti za záchranu přislíbil, že na tomto místě postaví kapličku a nechá do ní namalovat Pannu Marii v takové podobě, v jaké se mu zjevila. Svůj slib splnil a nechal zhotovit obraz s Pannou Marií a Ježíškem, se svou postavou, jak mu Maria spouští červenou šňůrku, a v pozadí s ptactvem a lesnatou krajinou. Jiná verze legendy, opět zasazena do dob tatarských vpádů, uvádí, že rytíř byl červenou páskou, kterou mu Panna Maria spustila, přiveden na bezpečné místo, kde v trní našel milostný obraz. Na stejném místě nechal vystavět dřevěnou kapličku a obraz do ní umístil. Třetí podoba legendy je shodná s první verzí, je však zasazena do období třicetileté války, kdy jeden z vojáků utekl po boji u Meziříčí do lesů, aby se uchránil před nebezpečím. Podle čtvrtého znění zašovské pověsti našel rytíř obraz Panny Marie ležet pod dubem, pod nímž se po bloudění probudil. Nálezy na kamenech, u pramenů, na stromech či v keřích patří k obvyklým pověstem nálezů milostných soch a obrazů. Nejmladší verze legendy z roku 1902 je dokonce spojena s trinitáři, kdy rytíř jako vděčnost za záchránění nechal vystavět v Zašové nový kostel i klášter, do něhož řád uvedl.⁴²

V době barokní bylo ctěno místo, kde byl milostný obraz objeven. Proto se u těchto obrazů často zmiňuje vedle legendy vzniku i vícenásobný návrat do místa nálezu či původu. Nejinak je tomu také u Zašové. Meziříčský děkan nechal údajně třikrát přenést tento obraz do farního kostela, odtud však záhadně hned na druhý den zmizel na své původní místo.⁴³

Jisté kroky pro zjištění stáří a původce obrazu byly podnikány už od 18. století. Veliké úsilí v tomto směru vyvinul rožnovský farář František Karel Wagner, který pozval do Zašové dějepisce Jana Jiřího Středovského, aby obraz prohlédl a vyslovil o něm svůj úsudek. Tato

⁴¹ Fotografie obrazu připojena v příloze. Odstavec čerpán z ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století*. Praha 2011, s. 295.; HRBÁČKOVÁ, Jana: *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. In: ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 6, 9.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 5. Bohužel v této práci není místo na podrobnější popis obrazu a vysvětlení symbolů, které se zde nacházejí. Nejnověji je obraz rozebrán a detailně vysvětlen v ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*.

⁴² Legendy představeny v ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 6 – 8.; ZÁPALKOVÁ, H.: *Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová*. In: Táž (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 21 – 22.

⁴³ ROYT, J.: *Obraz a kult*, s. 112.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 7.; Více k legendám milostných obrazů a soch ROYT, J.: *Obraz a kult*, s. 89 – 111.

otázka však nebyla dostatečně objasněna. Nejnověji se stářím obrazu zabývala Jana Hrbáčková, která se na základě shodných rysů zašovského obrazu s krakovským malířstvím 15. století domnívá, že obraz vznikl nejspíše v 50. letech 15. století v Malopolsku, patrně přímo v Krakově. Na otázky kdo mohl být objednavatelem malby a zda byl obraz Madony původně určen pro Zašovou, nebo se sem dostal až později, nejsou stále nalezeny uspokojivé odpovědi. Již byla zmíněna vymalovaná postava rytíře, u něhož se nachází rodový znak. Vzhledem k tomu, že na obraz byla tato postava přimalována dodatečně, pravděpodobně se nejedná o donátora. Pokud by byl však skutečně spojen s rodem Korniců, považuje Hrbáčková za původní místo uložení obrazu hrad v nedaleké Kelči.⁴⁴

Jana Hrbáčková také uvádí, že po formální a ikonografické stránce nemá zašovský obraz v českém malířství obdoby. O uměleckých kvalitách neznámého malíře svědčí nejenom malba, ale také nápaditost, kterou do obrazu vložil a obohatil jej o nové ikonografické prvky, jako je červená šňůrka Panny Marie nebo trojice ptáků v pozadí. To jsou motivy, se kterými se nelze setkat na žádném jiném mariánském obrazu té doby.⁴⁵

V potridentském období však musela být zázračnost sochy či obrazu uznána církevními kruhy. K povolení veřejné úcty k zázračnému (milostnému) obrazu museli duchovní správci žádat souhlas biskupské konzistoře, která se při uznávání řídila církevními pravidly. Církev se ovšem k nadpřirozeným jevům v této době již stavěla zdrženlivěji a pečlivě zkoumala zázračné působení těchto uměleckých předmětů. Zájmu o zázračné předměty a nadpřirozené jevy poté odpovídal rozvoj poutí a poutních míst. Kdy byl ovšem obraz Panny Marie Zašovské uznán jako milostný nevíme, o víře lidí v jeho zázračnou moc však svědčí velké množství votivních darů a také zápisy učiněné při obdarování některých těchto darů. Jako o zázračném o něm však již ve svém díle *Rubinus Moraviae* hovoří dějepisář Jan Jiří Středovský, který zašovskou svatyni roku 1710 osobně navštívil.⁴⁶

⁴⁴ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 10 – 11.; HRBÁČKOVÁ, J.: *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. In: ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 18. Zde také více k možnému původu obrazu a k možnému místu původu na str. 18 – 20.

⁴⁵ HRBÁČKOVÁ, J.: *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. In: ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 20.

⁴⁶ ROYT, J.: *Obraz a kult*, s. 71.; MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 193.; MIKULEC, J. a kol.: *Církev a společnost raného novověku*, s. 134.; ZÁPALKOVÁ, H.: *Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová*. In: Táž (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 21.

3.2.2 Zašová jako poutní místo

Poutě byly jedním z nejviditelnějších projevů katolické reformace a součástí barokní zbožnosti. Poutnictví prošlo v té době masovou obrodou a dosáhlo svého vrcholu. Podle odhadů bylo mezi lety 1620 – 1750 v českém království obnoveno nebo nově vybudováno přinejmenším 150 poutních míst, na kterých byl v drtivé většině uctíván mariánský kult. Věřící putovali nejčastěji k nějakému poutnímu obrazu nebo soše, nacházející se v místě, kde se měl udát „zázrak.“ Zde se zúčastnili bohoslužby a přijali Nejsvětější svátost. Jiným případem, který je typický pro druhou polovinu 17. století, je vznik „umělých“ poutních tradic při farních nebo klášterních kostelech nebo ve veřejných kaplích. Účast na těchto slavnostech zároveň znamenala veřejné přihlášení se ke katolické víře. Pro věřící představovaly poutě jednoduché spojení s Bohem, ale také při nich mohlo dojít, alespoň dočasně, k potlačení nebo zvrácení tradičního společenského uspořádání. Ústřední úlohu zde totiž zaujali chudí, nemocní, ženy a děti. Protože poutnictví obracelo zavedené sociální pořádky a hájilo oběti útlaku, mohlo tak sloužit jako dočasná úleva od těžkostí a starostí všedního dne rolníků a měšťanské chudiny.⁴⁷

Kdy začala tradice zašovských poutí nelze s jistotou určit. O tom, že se v Zašové konaly poutě, nás informují děkanské matriky z roku 1672, které hovoří o Zašové již jako o navštěvovaném poutním místě, o čemž svědčí i zapsané votivní dary. Masovému rozvoji poutí ovšem zřejmě bránily nejen stísněné prostory starého dřevěného kostelíku, ale také absence stálé duchovní správy. Svého největšího rozkvětu zde poutnictví dosáhlo ve 20. – 40. letech 18. století. Tento rozvoj souvisel jednak s děkovnými poutěmi za překonání morové nákazy z roku 1715, dále s výstavbou nového barokního chrámu a nepochybně také s uvedením trinitářů do Zašové spolu s výstavbou zdejšího kláštera, čímž byla zajištěna zdejší duchovní služba. Skupinové poutě věřících do Zašové probíhaly především ve dny mariánských svátků. V době josefínských reforem byly zdejší poutě utlumeny, pravděpodobně však nezánikly úplně a své obnovy se dočkaly v první polovině 19. století. Tradice těchto poutí se udržuje i dnes, slavnostní pouť se koná každoročně po svátku Navštívení Panny Marie.⁴⁸

Nedílnou součástí poutních míst bývaly také studánky se zázračnou či léčivou vodou. Jednak měly rituální funkci a jednak sloužily k osvěžení poutníků v horkých letních dnech.

⁴⁷ LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011, s. 18, 236, 243, 244.; MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 180.

⁴⁸ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 101 – 103.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 14 – 15, 75.; ZÁPALKOVÁ, H.: *Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová*. In: Táž (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 25.; SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 41. Kdy přesně probíhaly poutě do Zašové, bude detailněji věnována pozornost v kapitole Datum a rok darování.

Asi čtvrt hodiny chůze severně od zašovského kostela se nachází údolí zvané Stračka, kde vyvěrá pramen pitné vody, který poutníci považovali za zázračný. Historie pramene byla opředená podobnou pověstí, jako samotný milostný obraz.⁴⁹ O první úpravu tohoto místa se postarali trinitáři. Na konci 19. století byla ve stráni u pramene vybudována jeskyňka se sochou Panny Marie Lurdské a v druhé polovině 20. století byla nahrazena sochou Panny Marie Zašovské, která je zde umístěna dodnes (viz fotografie v příloze, obr. č. 6 a č.7).⁵⁰

3.3 Náboženské poměry ve Veselé

První zmínky o duchovní správě ve Veselé pocházejí z počátku 17. století. Stejně jako zašovská, tak i veselská fara byla ve 20. letech 17. století pro nedostatek kněží zařazena nejprve pod Meziříčí a po roce 1666 pod Rožnov, odkud pětkrát do roka přicházel kněz sloužit mši. Podle zprávy meziříčského děkana Ondřeje Helmeziniho bylo na konci 17. století ve Veselé vedeno několik nekatolíků.⁵¹ Po založení kláštera v Zašové pečovali o duchovní správu ve Veselé bratři trinitáři.⁵²

Zmínky o dřevěném veselském kostelíku, vystavěném přímo nade vsí Veselou a zasvěceném sv. Martinovi, pocházejí již z roku 1586. S postupem času začal kostelík chátrat, a tak byl v roce 1728 na náklad Františka Ludvíka ze Žerotína postaven nový dřevěný kostel s věží, v němž se měly sloužit bohoslužby desetkrát do roka. Na stavbu kostela také přispěly obce Zašová, Malá Bystřice, Stráž, Brňov a Malá Lhota. Výstavbu veselského kostela zachytil zašovský rektor Jan Vranečka ve své kronice. Píše, že „*Léta 1728 dně 16. Juny ve Veselej kostel nový dřevěný jest začatý, přišli za deště s procesím z těch dědin, kteří k tomu kostelu patří, z Malej Bystřičky, ze Lhot i z Brňova, z Veselej do Zašovej k Panně Marii prosit a nazpátek ze Zašové jdouce já, rektor šel jsem s nimi až do Veselej a tam přijdouce založili jsme tenž nový kostel. Pomodlili sme se třikrát Otče náš a tolik Zdravas Maria a Svatý Martine pros za nás. Již na tom místě kostelíček stál a byl již zhnitý.*“⁵³ Po zrušení trinitářského kláštera roku 1784 byl kostel povýšen na farní a byla zřízena samostatná duchovní správa. Zděný kostel v podobě, v jaké ho známe dnes, byl vystavěn v letech 1820 –

⁴⁹ V některých pramenech jsou tyto pověsti ztotožňovány. Stračka je tedy v některých pověstech považována za místo, kde zbloudilý rytíř procitnul po snu, v němž se mu Panna Maria zjevila a vyvedla jej z lesa. Více k této pověsti viz ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 79.

⁵⁰ ROYT, J.: *Obraz a kult*, s. 114.; SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 40.

⁵¹ Viz ZAO-OL, Fond AO, sign. AIVc43/1a, inv. č. 1747.

⁵² SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 124.; POLÁŠEK, Jiří a kol.: *190 let kostela sv. Martina ve Veselé u Valašského Meziříčí*. 29. 8. 1821 – 29. 8. 2011. Veselá 2011, s. 6 – 7.

⁵³ Kronika Jana Bartoloměje Vranečky edičně zpřístupněná v SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 114.

1821 (viz fotografie v příloze, obr. č. 8). Na konci 19. století byl na hlavní oltář umístěn obraz sv. Martina.⁵⁴

⁵⁴ POLÁŠEK, J. a kol.: *190 let kostela sv. Martina ve Veselé*, s. 6 – 7.; SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 124 – 125.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 297.

4 Zbožné nadace

4.1 Zbožné nadání a dary v době pobělohorské

V oblasti hospodářského zázemí církevní správy doby pobělohorské je třeba rozlišovat farní a kostelní majetek. V obou těchto skupinách se objevovaly dobrovolné dary věřících, tedy dary farní a dary kostelní. Protože však farní dary nejsou cílem zkoumání této práce, pozastavuji se u nich pouze ve stručnosti. Dary pro faráře byly v této době již většinou povinnými poplatky určenými pro jeho obživu. Mezi takové poplatky řadíme ofěry. Původně se jednalo o dobrovolné dary vycházející ze středověkého zvyku přinášení chleba a vína či jiných potřeb ke mši, které se změnily na závazek přispívat při bohoslužbách peněžní částku na obživu kněze. Na přelomu 17. a 18. století byly sbírky na kostel a ofěry pro faráře oddělovány, pro vybírání ofěry byly stanoveny některé dny liturgického roku jako Vánoce, Velikonoce, Letnice, popřípadě jiné svátky, běžným sbírkám byly vyhrazeny neděle a další sváteční bohoslužby. Zároveň byla dodržována pevná vazba farníků na vlastního faráře. Pouze místnímu faráři náležely všechny poplatky a dary poskytované farníky za jeho duchovní péči. Tak jako ofěra, tak i řada dalších původně dobrovolných darů se časem změnila na tradiční závazný příspěvek. Dalším z nich je i poplatek zvaný štola (zpoplatněné duchovní úkony, při nichž kněz používal štolu) představující významný pohyblivý příjem faráře, nebo další peněžní či potravinové sbírky konané při církevních slavnostech.⁵⁵

Kostelní neboli zádušní majetek byl majetek patřící kostelu, z něhož zpravidla získával kostel další příjmy, a byl důsledně odlišován od příjmů farních. Výnos ze zádušního majetku, který znamenal pravidelnou dotaci, tvořil základ příjmů kostela. Zádušní majetek má opět svůj původ ve středověku, kdy kostely získávaly poddané, pozemky, dobytek i stálé platy, z nichž čerpaly další výnosy a příjmy.⁵⁶

Při založení kostela byla zpravidla zřízena fundace, která byla postupně doplňována dalšími odkazy a dary, a ty pak rozšiřovaly stabilní příjem kostela. Vedle toho získával kostel jednorázové odkazy, které věřící uskutečňovali především v těžkých životních situacích spojených s nemocí či se smrtí, buď svou vlastní, nebo svých příbuzných. Darování takových darů je založeno na vztahu dárce a obdarovaného a za poskytnutý dar je očekávána jistá protislužba. Zbožné dary představovaly významný fenomén středověké i novověké

⁵⁵ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 220 – 221, 227 – 231.

⁵⁶ Tamtéž, s. 330 – 332.

společnosti, přesto se jejich charakter v těchto obdobích liší. V křesťanské středověké Evropě jsou spojeny s vírou ve vysvobození z muk očistce, souvisí tedy hlavně s posmrtným životem. V raném novověku se povaha těchto darů částečně změnila. Strach z očistce a otázka posmrtného údělu se objevuje i nadále, dary jsou však také spojeny buď s prosbou (za uzdravení, za narození dítěte), nebo s poděkováním Bohu za splnění těchto proseb. Týkají se tak výhradně pozemského života. Ani odkazy při poslední vůli nejsou výjimkou. Přestože jejich hlavním cílem byl stále zbožný účel, otázka paměti, tedy zachování jména dárce – rodu či jednotlivce – v paměti budoucích generací, stála hned na druhém místě.⁵⁷

Zbožné nadace v době pobělohorské byly spojeny téměř se všemi farními kostely. Rudolf Zuber je charakterizuje jako zvláštní majetkové podstaty (pozemky, kapitály, práva) věnované církvi tak, aby příjmy z nich užívala ke zbožným a dobročinným účelům.⁵⁸ Donace a fundace byly směřovány na nejrůznější účely, jako například dotace oltářů, kostelů, seminářů, chudých lidí, nemocných, studentů, školství apod. Nejednalo se ovšem pouze o peníze, ale také o věcné předměty, jako například textilie, obrazy, kostelní nádobí, ale také o aktivní dluhy. Méně majetní dárce odkazovali ve svých posledních vůlích pohledávky, v nichž zpravidla měli svůj jediný majetek. Mezi odkazy se tak například objevují nesplacené půjčky nebo dědické podíly na gruntech splácené vejrunkovým systémem. Při zašovském a zvláště veselském kostele známe celou řadu takových dluhů. Například v roce 1675 Jan Juříček ze Zašové „*při svém odejití z toho bídného světa odporučil jest na chrám Páně zašovský na gruntu Jury Mydlového syna 2 Rm.*“⁵⁹ Dalším zdrojem takových příjmů byly obvyklé sbírky konané v kostele během mše a výnos z pokladniček instalovaných v kostele, zpravidla u obrazů či bočních oltářů nějakého světce.⁶⁰

18. století pak znamenalo vzestup těchto donací, a to ve všech společenských vrstvách. Zbožný dar církvi, ať už darován účelově jako prosba či jako vyjádření vděčnosti Bohu, byl zcela v souladu s vrcholící barokní zbožností. Typickým jevem této doby bylo také zakládání fundací. Jednalo se o peníze, které byly uloženy na úrok. Výše úroků se pohybovala okolo 5 % a v některých případech nebyly peníze ani fyzicky předány, ale byl jimi zatížen statek či nemovitost, které poté tento úrok platily. Nejčastěji byly z těchto peněz slouženy zádušní mše za fundátora a jeho rodinu a za pokoj jejich duším po smrti nebo mohly být určeny na

⁵⁷ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 336.; VAŠEK, Zdeněk: *Zbožná nadání šlechty v první polovině 14. století*, s. 59 – 61.

⁵⁸ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*. Díl I., s. 197.

⁵⁹ SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové. Rm značí měnu rýnské moravské zlaté (bude vysvětleno níže).

⁶⁰ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 334 – 336.; STUHLÁ, P.: *Prachatický vikariát*, s. 136.

podporu studentů či chudých lidí. Využití těchto peněz však bylo závazně určeno fundátorem. Mešní fundace zřizovali především majetnější lidé, panstvo, měšťané nebo duchovní. Zpočátku byly tyto fundace specifikem významných městských kostelů, ve sledovaném období se však rozšířily i do běžných venkovských farností, kterých na počátku 18. století stále přibývalo. Na zakládání fundací se často podíleli sami místní faráři a duchovní správci.⁶¹ Podle děkanské matriky z roku 1770 měl kostel v Rožnově pod Radhoštěm celkem čtyři fundace. V roce 1719 darovala fraucimor z meziříčského zámku Zuzana Lokovna⁶² 100 Rm s 6 % úrokem na posmrtný umíráček i s hudebním doprovodem. Roku 1733 založil fundaci na kostel v Zašové rožnovský farář Michael Schischmowicz, který kostelu daroval 100 Rm na 5 % úrok určených na anniversária před svátkem Všech svatých, na nichž má být zpíváno requiem. Zakladatelem další fundace je opět rožnovský farář Jindřich Schwartz, který v roce 1754 daroval 100 Rm na 5 % úrok na anniversária 21. února, na nichž má být rovněž zpíváno requiem.⁶³ Otázka posmrtného údělu hrála v barokní zbožnosti, v rámci víry v očistec, významnou roli. Týkala se totiž každého člověka a církve navíc umožňovala ovlivnit úděl duše po smrti vlastními náboženskými prostředky, mezi které patřily zádušní pobožnosti, vysvobození duše z očistce prostřednictvím mší sloužených u privilegovaných oltářů, posvěcený růženec apod.⁶⁴ Fundace na kostel zašovský a veselský děkanské matriky ve sledovaných letech nezaznamenávají, ačkoliv u některých dalších kostelů spadajících pod rožnovskou farnost jsou tyto nadace uvedeny, pokud existovaly. Například filiální kostel v Hutisku měl fundací šest.⁶⁵ Jelikož se o založení fundací nezmiňují ani další prameny, lze se domnívat, že ani kostel v Zašové ani ve Veselé takový fond neměly. O fundaci zašovského kostela se dozvídáme až po vzniku tamního kláštera. Tehdy založil Jan Ludvík ze Žerotína fundaci 500 zlatých pro věčné světlo.⁶⁶

Jelikož v obdarováních a fundacích panoval zmatek, a mezi světskými úřady se stále více projevovala tendence podřízení kostelních peněz vlastní správní moci, nařídil v roce 1729 císař Karel VI. učinit soupis nadání pro invalidy a vysloužilce. V roce 1743 pak Marie Terezie stanovila provést soupis všech fundací včetně přiložení fundačních listin a jejich

⁶¹ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 205 – 206.; PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 219.; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*. Díl I., s. 197.

⁶² Více o ní BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 235.

⁶³ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 175.

⁶⁴ MIKULEC, J. a kol.: *Církev a společnost raného novověku*, s. 133.

⁶⁵ Například v roce 1733 daroval Jan Malina, rychtář Horní Bečvy, 50 Rm na 5 % úrok na výroční mši 8. května. ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 177 – 178.

⁶⁶ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 44. Věčné světlo je světelný zdroj svítící ve zdobené lampě před svatostánkem. Symbolizuje neustálou Boží přítomnost ve svatostánku. Viz ŠIDLOVSKÝ, E. G.: *Svět liturgie*, s. 42.

zkoumáním pověřila zvláštní komisi v Brně. Poněvadž se však jednalo o výlučně církevní záležitost, duchovenstvo zahájilo pasivní odpor. Celá akce se nezdařila zejména kvůli nedostupnosti fundačních listin nebo naopak pro jejich obrovské množství. Josef II. v roce 1783 komisi pro fundace zrušil, část připojil do náboženského fondu, a dohled nad zbožnými nadacemi přenechal zemským úřadům.⁶⁷

Typů pramenů, které mohou vypovídat o zbožných nadáních, je hned několik. Jednak to jsou knihy erekční, latinsky *Libri erectionum*, pojišťující majetek kostelů a jiných duchovních institucí a nadání k nim.⁶⁸ Informace o donacích a fundacích lze nalézt v tzv. děkanských matrikách olomoucké diecéze, které vznikaly jako důsledek snahy o řádnou církevní správu v době pobělohorské. Zabývají především majetkovými a finančními poměry jednotlivých farností v děkanátu. Dary věnované kostelu dále mohou zachycovat farní kroniky, zádušní účty kostela, testamenty a někdy také gruntovní knihy.

4.1.1 Donace na poutní místa

Struktura příjmů a darů kostelů při poutních místech se od jiných kostelů lišila jen částečně (některé typy darovaných předmětů se vyskytují výhradně u poutních kostelů a svatyň), výrazně se však lišily jejich počty. Spolu s tím, jak poutní místo prosperovalo, stoupal počet poutníků a tedy i votivních darů.

Poutní místa ovšem mohla působit okolním farnostem a kostelům finanční újmu. Při darování na poutní kostel věřící doufali v pravděpodobnější vyslyšení proseb a očekávali větší užitek ze svého daru, než kdyby jej darovali na „obyčejný“ kostel. Z toho pak mohl plynout problém ekonomické konkurence mezi farnostmi a vyvolávat nesouhlas okolních farářů. Nejzřetelněji se to projevovalo v oblasti mešních stipendií, tedy poplatků pro faráře za odsloužení mše na jistý úmysl, ale týkalo se to i jiných poplatků a příspěvků.⁶⁹

Na poutní místa směřovala jak procesí pravidelná, konaná při příležitosti církevního svátku, tak procesí mimořádná. Přicházeli sem ovšem také poutníci individuálně, v průběhu celého roku, aby tady vyjádřili své prosby nebo vděk. Od charakteru poutě a motivu darování se pak odvíjely dary, které věřící na poutní místo věnovali. Vedle finančních příspěvků se jednalo hlavně o předměty z drahých kovů a cenných látek a také o obrazy či votivní tabulky.

⁶⁷ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*. Díl I., s. 198 – 199.

⁶⁸ HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2002, s. 249.

⁶⁹ STUHLÁ, P.: *Prachatický vikariát*, s. 76, 77.; PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 229.

Finanční částky mohly být kostelu darovány přímo pro jeho potřeby, velmi často v podobě odkazů při poslední vůli, a peněžní dary byly také mnohdy poskytovány ve formě fundací.⁷⁰

Míře atraktivity poutního místa odpovídala výše zisků z přinášených darů. Ničím výjimečným nebyl ani kostelem organizovaný prodej voskových obětí, které věřící zakupovali a poté přinášeli na oltář jako votivní dar. Výnosy také plynuly ze stánků a krámků, přizpůsobených pro potřeby poutníků.⁷¹ Ačkoliv se na konci 17. století objevovaly stížnosti duchovních na malou výši odkazů věřících, poutní místa si na jejich nedostatek stěžovat nemohla.⁷² Na základě zkoumaného pramene lze zjistit, že na poutní kostel v obci Zašová bylo zhruba mezi lety 1656 – 1724⁷³ učiněno 239 nadání nejrozumnějších druhů, dárce pak najdeme jak ve stavu duchovním, šlechtickém, měšťanském, tak i selském. (Pro přesnou orientaci v těchto údajích slouží tabulka č. 1 na následující straně). Na poutní místo Bezděz, kde byla v roce 1666 převezena kopie monserratské „černé madony“, bylo mezi lety 1676 – 1741 zaznamenáno 251 obdarování rovněž od osob ze všech společenských stavů.⁷⁴ Pro srovnání, na filiální kostel v obci Veselá pak bylo víceméně ve stejných letech učiněno 11 nadání a mezi uvedenými dárce se vyskytují dvě osoby stavu měšťanského a dále pouze poddaní venkované (viz graf č. 2).

4.2 Dárce

4.2.1 Sociální status dárců

K jedné ze základních otázek výzkumu patří sociální postavení dárců. Výše již bylo zmíněno, že na kostely při poutních místech přinášeli dary lidé ze všech sociálních vrstev raného novověku. O tom, jak tato skladba vypadala, bude pojednávat následující kapitola. Dárce jsem uvedla podle tradičního členění společnosti na šlechtu, duchovenstvo, měšťanstvo a venkovské obyvatelstvo. Pozornost jsem věnovala také vymezení vzájemného poměru

⁷⁰ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 196, 205 – 206.

⁷¹ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 336.

⁷² Pro srovnání studie o poutním místě Bezděz, viz MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 205 – 210.

⁷³ Přesný časový rozsah použitého pramene nelze jednoznačně určit, protože asi u jedné třetiny záznamů není časový údaj uveden.

⁷⁴ Počet obdarování ale bude pravděpodobně vyšší protože, jak Mikulec upozorňuje, jde o vzorek vybraný autorem barokní knihy o Bezdězu skládající se především z movitějších lidí, kteří mohli věnovat cennější předměty. Viz MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 205, 208, 209.

mužských a ženských donátorů (tabulka č. 1). Mezi dárci se vyskytují také dva manželské páry, vzhledem k jejich nízkému počtu jsem si je však dovolila zahrnout do kategorie *muž*.

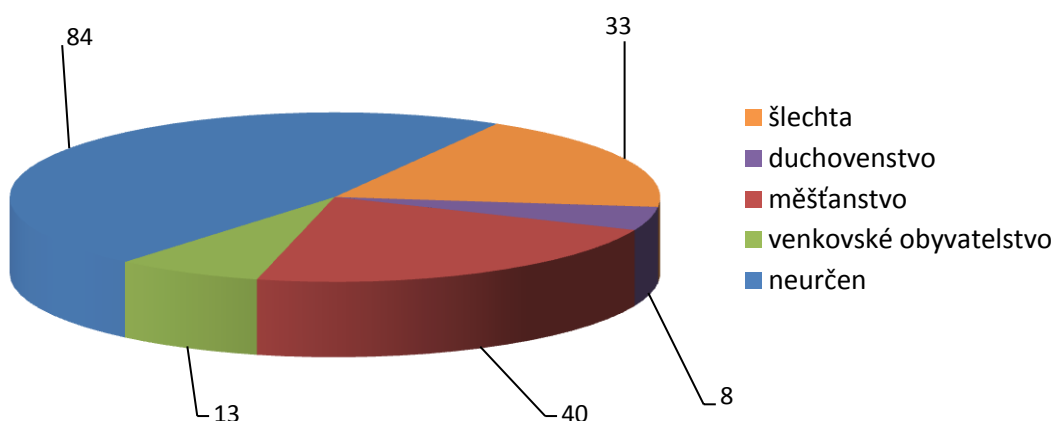
Přesné sociální rozložení dárců nelze na základě Liber erectionum jednoznačně specifikovat a o předložené závěry se nedá spolehlivě opřít. Z grafu č. 1 je patrné, že téměř u 50 % donátorů zašovského kostela není jejich sociální postavení známo. V těchto případech se jedná jak o anonymní dárce, tak o lidi, jejichž jméno je sice uvedeno, ovšem v dalších pramenech nejsou k dohledání nebo jejich společenský status na základě jiných pramenů nelze přesně určit. Týká se to především lidí pocházejících z města, u kterých není jasné, zda se jednalo o měšťany či o nemajetné obyvatele a příslušníky okrajových skupin městského obyvatelstva. Velmi často se také stávalo, že jeden dárce učinil více než jedno nadání. V takové situaci jsem však tohoto dárce při zkoumání sociálního statusu zachytila pouze jednou (pokud šlo jednoznačně určit, že se jedná o stejného člověka), v opačném případě by závěry byly zkreslené, protože by neodpovídaly skutečnému rozvrstvení dárců.⁷⁵ Tabulka č. 1 tyto rozdíly v počtu dárců a v počtu obdarování zřetelně ukazuje.

Tabulka č. 1: Počty dárců a obdarování kostela v Zašové v letech 1656 - 1724

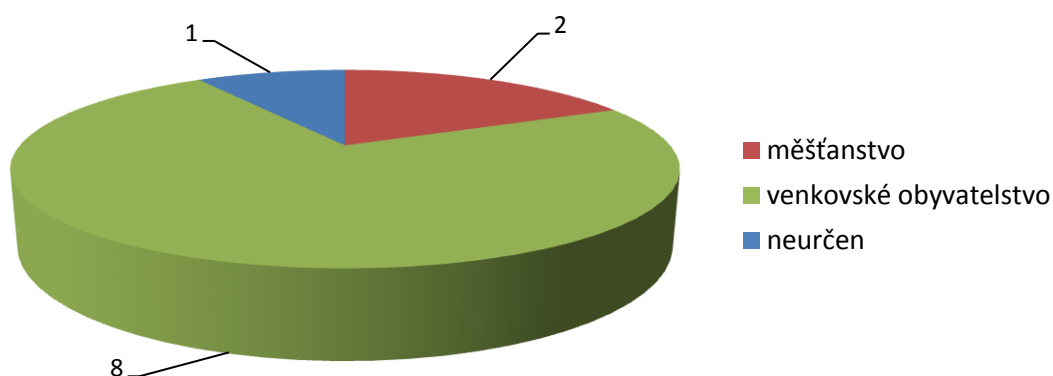
Stav/pohlaví	<i>muž</i>	<i>žena</i>	<i>neurčeno</i>	<i>celkem</i>	<i>obdarování</i>
<i>šlechta</i>	16	17	0	33	69
<i>duchovenstvo</i>	8	0	0	8	12
<i>měšťanstvo</i>	18	22	0	40	49
<i>venkovské o.</i>	8	5	0	13	15
<i>neurčen</i>	24	33	27	84	94
<i>celkem</i>	74	77	27	178	239

⁷⁵ Například mezi dárci ze šlechtických kruhů se několikanásobní donátoři vyskytují mnohem častěji než mezi měšťany. Tato skutečnost by při vyčíslení jednotlivých obdarování, a nikoliv dárců, mohla vést k nesprávnému závěru, že šlechtických dárců bylo více než měšťanských, což by v tomto případě nebyla pravda.

Graf č. 1: Sociální status donátorů - Zašová

Graf č. 2: Sociální status donátorů - Veselá

4.2.1.1 Šlechta

Šlechta hrála v českých zemích při šíření veřejných podob zbožnosti zásadní roli. Pomáhala propagovat náboženské ideály Habsburků a spolu s tím také mariánský kult. Typickým šlechtickým projevem barokní zbožnosti byla výstavba nových či úprava starých kostelů, kaplí, klášterů, poutních míst a mariánských sloupů. V takových případech nešlo pouze o zachování vykonaných zbožných skutků budoucím generacím, ale také o podporu veřejné zbožnosti a zvýšení návštěvnosti těchto míst. Ve výzdobě kaplí nebo v nástěnných malbách nechávali donátoři často zachycovat sami sebe s vyobrazením donátorské scény obvykle spolu s letopočtem a nápisem informujícím o skutcích dárce. Typickým jevem pro vyjádření své důležitosti bylo uvádění jména donátora nebo jeho znaku na bohoslužebném náčiní používaném přímo pro eucharistii. Jednalo se o kalichy, pateny či monstrance. Památka na dárce se také mohla objevit v bohoslužebných knihách, iluminacích kancionálů nebo

v podobě pamětních desek informujících o zásluhách šlechtice, popřípadě měšťana, na zvelebení či rekonstrukci kostela.⁷⁶

Šlechta také patřila k předním dárcům zbožných nadání na poutní místa. I do Zašové prouidilo zásadní množství darů právě od šlechtického elementu. 33 osob zde učinilo celkem 69 nadání. Už z tohoto údaje je patrné, že zdejší šlechta patřila k častým donátorům. Je pravděpodobné, že dárci z řad šlechticů jsou v Liber erectionum poctivě zaznamenáni jednak proto, že jejich dary byly zpravidla cennější, a také proto, že jméno šlechtice mezi dárci zvyšovalo prestiž poutního místa. Proto se o tato čísla dá spolehlivěji opřít než u poddaných. Mezi dárci se vyskytují zejména Žerotínové a Podstatští z Prusinovic. V Liber erectionum najdeme často také úředníky meziříčského panství z nižší šlechty, jedná se o Franze Karla z Böhmstadtu,⁷⁷ Maxmiliána Františka Tuřanského⁷⁸ a Pavla Filipa Schötzla z Hetzenfeldu i s jeho manželkou.⁷⁹ Na tomto místě také můžeme zmínit Zuzanu Lokovnu z Lokenau, fraucimor na meziříčském zámku.⁸⁰ Ze známějších rodů se zde objevují Helena a Václav Žalečtí ze Všechovic, Kaltschmied sídlící v Choryni, František Bojakovský z Knírova a Malhotic, Johanes Přepyský, pán Dobromilic a Želatovic nebo Johanes Fürtenburk, majitel panství Želeč. Celkem z 33 jednotlivců se v 16 případech jednalo o muže a v 17 případech o ženu (tabulka č. 1). Počet donátorů a donátorek je v podstatě vyrovnaný, z čehož je patrná určitá majetková nezávislost žen v této sociální skupině.

Mezi šlechtickými dary se nejčastěji objevují předměty z drahých kovů, především ze stříbra popř. z drahokamů, jedná se zejména o šperky, stříbrné modely částí těl a votivní tabulky. Častým darem jsou také liturgické textilie, zejména ornáty, štoly a manipuly z drahých látek, v neposlední řadě také obrazy. Nalezneme zde ale i například pozitiv darovaný od hraběte ze Žerotína.⁸¹

⁷⁶ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny VIII*, s. 308.; LOUTHAN, H.: *Obracení Čech na víru*, s. 63.; BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku*. Struktury, identity, konflikty. Praha 2010, s. 384.

⁷⁷ V letech 1687 – 1706 působil jako hejtman meziříčského panství. Více o něm BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 229.

⁷⁸ V letech 1693 se objevuje jako inspektor panství meziříčského a rožnovského, jehož funkci a poslání zatím nelze jednoznačně určit. Více o něm BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 229.

⁷⁹ Působil jako hejtman spojených panství (lenního a alodního) v letech 1665 – 1671. Někdy kolem roku 1671 se natrvalo i se svou ženou Annou přestěhoval do Zašové, kde koupil svobodný dvůr. Protože doba jejich obdarování kostela v Zašové spadá do období po jejich přestěhování, v kapitole k místu původu dárců je budu řadit do Zašové. Více o něm BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 227.

⁸⁰ Zmíněná již výše na str. 26.

⁸¹ Jedná se o malé varhany. O kterém hraběti ze Žerotína záznam hovoří nelze jednoznačně určit, protože není uveden časový údaj.

Nyní se však podívejme na místní pozemkovou vrchnost Žerotíny a na jejich projevy zbožnosti. Kromě pobožných skutků v jejich sídelním městě Meziříčí⁸² lze uvést také řadu takových v rámci rožnovské farnosti. Karel Jindřich ze Žerotína nechal v letech 1714 – 1725 vystavět nový zděný kostel v Zašové, ve výstavbě poté pokračoval jeho bratr František Ludvík ze Žerotína. Díky jeho přispění byl také v roce 1724 založen zašovský klášter. V letech 1748 – 1752 byl v Rožnově pod Radhoštěm vybudován nový barokní farní kostel Všech svatých s finančním příspěvkem nadace pánů ze Žerotína.⁸³ Na odkazy církvi pamatovali Žerotínové i ve svých testamentech⁸⁴ a patřili k nejvýznamnějším donátorům zašovského kostela. Z počtu 33 šlechtických dárců jich mezi Žerotíny⁸⁵ nalezneme 8, z 68 obdarování jich Žerotínové učinili 27, a náleželi k nejvíce mnohonásobným dárcům na zašovský kostel. Z těchto čísel v porovnání s předchozími údaji lze odvodit, že se Žerotínové řadili k příkladným širitelům katolických náboženských ideálů i k významným donátorům, a v tomto směru o své panství náležitě pečovali. Jejich zbožné skutky však nesměřovaly pouze na farní kostely a na zdejší poutní místo, ale i na méně významné svatyně. V roce 1728 byl na náklad Františka Ludvíka ze Žerotína postaven nový dřevěný kostel ve Veselém.

Druhým zmíněným rodem častých dárců jsou Podstatští z Prusinovic. Ačkoliv Podstatští z Prusinovic měli zřejmě daleko blíže k jiným poutním místům, i do Zašové učinilo pět šlechticů uvedeného rodu 8 zbožných nadání. Tento významný staromoravský rod byl velmi rozvětvený, s meziříčskými Žerotíny jej však pojily příbuzenské vztahy. Františka Eleonora, druhá manželka Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, byla dcerou Karla Kryštofa Podstatského z Prusinovic, pána panství Zlín, Veselíčko a Bartošovice. Mezi dárci se pak vyskytují především Eleonořini bratři – Julius Karel a Karel Šebestián – pánové na Staré Vsi, resp. jejich manželky.⁸⁶

Jak je však vidět v grafu č. 2, na veselský kostel nebyl ve sledovaných letech zaznamenán od šlechty jediný dar.

⁸² Například v letech 1681 – 1682 nechal Bernard Ferdinand ze Žerotína vybudovat novou kapli Panny Marie ve farním kostele v Meziříčí, jeho manželka Eleonora Františka ze Žerotína darovala meziříčské farnosti jisté pozemky a nechala na náměstí vystavět mariánský sloup. Viz ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940, s. 91.

⁸³ HORVÁTHOVÁ, A.: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm*, s. 6.; HORVÁTHOVÁ, Anna: *Farní úřad Zašová 1785 – 1952*. Inventář. Vsetín 2007, s. 6.

⁸⁴ Bernard Ferdinand ze Žerotína ve svém testamentu ze 17. července 1692 (zemřel 6. září 1692) ustanovuje znovu pozlacení rámu obrazu hlavního oltáře ve farním kostele v Meziříčí. Viz ZAO-OL, Fond RA Žerotínů – Bludov, kart. 13, inv. č. 168, fol. 22r.

⁸⁵ Do této kategorie jsem si dovolila zahrnout i Žerotíny sídlící i mimo meziříčské panství, jedná se ovšem o osoby, které z tohoto místa buď pocházely a v dospělosti vlastnily jiné panství, a nebo o jejich manželky.

⁸⁶ PILNÁČEK, Josef: *Genealogie der familie Podstatzky von Prusinowitz*. Wien 1936, rodokmen č. VI A v příloze.; Tentýž: *Staromoravští rodové*, s. 276a.; HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 706.

4.2.1.2 Duchovenstvo

Také duchovenstvo náleželo k významným donátorům. Již výše bylo zmíněno, že faráři často patřili mezi zakladatele zbožných fundací. Jednak věřili, že prostřednictvím zádušních mší podpoří posmrtnou spásu své duše, a dále přispěli ke zlepšení příjmů kostelní pokladny.⁸⁷ Duchovní ale také byli důležitými dárci zbožných darů, ať už peněz v podobě jednorázového odkazu nebo votivních předmětů. V těchto případech se ovšem z drtivé většiny jednalo o dary na poutní místo nebo na kostel, v němž působili. A stejně jako u šlechty, na kostel ve Veselé není od duchovního zaznamenáno jediné nadání, což mohlo být způsobeno absencí stálé duchovní správy ve sledovaných letech, rožnovský farář sem totiž dojížděl jen několikrát do roka. Duchovenstvo ale nepatřilo ani mezi silnou složku dárců zašovského kostela. Právě naopak, z jejich řad zaznamenává Liber erectionum dárců nejméně (viz graf č. 1). Osm duchovních zde učinilo celkem 13 nadání. Mezi nimi byl zastoupen jeden rožnovský farář, jakožto správce zašovského kostela, a další 4 faráři z okolí (2 z Meziříčí⁸⁸, 1 z Frenštátu⁸⁹ a 1 z Pržna⁹⁰) a 3 řádoví bratři. Celkem 3 obdarování učinil řeholní bratr trinitářů Václav Vranka, který se zasloužil o založení zašovského kláštera. Jedním z dárců je jezuita z uherskohradištské koleje Ignác Weis (v Liber erectionum uvedený jako pan patr Jezowit Ignati Waismisenarius), který byl ve 20. letech 18. století pověřen misionářstvím na Valašsku.⁹¹ Dvakrát věnoval zbožné dary na zašovský kostel také František Karel Wagner, jednou za jeho farářského působení v rožnovské farnosti (1707 – 1713) a podruhé již jako farář tovačovský (1713 – 1730).⁹² Protože zkoumaný pramen sleduje výhradně období před založením kláštera, nevíme, zda dary přinášeli i zde později působící trinitáři. Mezi donátory se nevyskytuje jediná žena, což vzhledem k absenci ženského kláštera v této oblasti a v okolí, není překvapující (tabulka č. 1).

Nejčastěji se mezi těmito dary nacházejí kostelní předměty, především bohoslužebné nádobí, ale nalezneme zde také modlitby tištěné na papíře, které nechal ve čtyřech tisících

⁸⁷ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 258. Konkrétní případy jsou zde uvedeny výše na straně 26.

⁸⁸ Jan Kryštof Orlík z Laziska (meziříčský farář v letech 1648 – 1665) a Ondřej Helmezini (farářem v Meziříčí v letech 1673 – 1707).

⁸⁹ Patrně se jedná o Jiřího Geislera, který vykonával službu faráře ve Frenštátě v letech 1719 – 1740. WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. Olmützer Erzdiocese, I/3., s. 48.

⁹⁰ František Sekula (prženský farář v letech 1693 – 1724). WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. Olmützer Erzdiocese, I/3., s. 466.

⁹¹ Ve svém konání však zřejmě nebyl příliš úspěšný. V dopise olomoucké konzistoři z roku 1720 napsal, že se jemu a dalším misionářům katolíci vysmívají, utíkají před nimi a vrací se až po jejich odchodu. Dále že v zástupech chodí do Uher, aniž by jim v tom vrchnost bránila. Viz CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 330.

⁹² HORVÁTHOVÁ, A.: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm*, s. 7.; WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. Olmützer Erzdiocese, I/5., s. 91. Přesto, že u obdarování od faráře tovačovského v Liber erectionum není uvedeno jméno faráře, podle data nadání (1719) je zcela jasné, že se jedná o Františka Karla Wagnera.

vyhotoveních vytisknout fratr Vranka („sou moravského druhu sedmery, německého druhu pateru a latinského jedny, před tím žádných modlitby nebývalo při tomž chrámu páně.“).⁹³

Přesné časové určení obdarování je známo pouze u dvou dárců – faráře frenštátského, který daroval nitku perel na Svátek navštívení Panny Marie 2. července 1721 a frátera Vranky 10. července 1722. Lze se však domnívat, že duchovní, především faráři z okolí Zašové, přispívali dary na tento kostel v rámci poutí konaných z jejich farností do Zašové, kam přicházeli spolu se svými farníky. I při srovnání s již zmíněnou studií Jiřího Mikulce k poutnímu místu Bezděz zjistíme, že ani tam duchovenstvo nepatřilo k nejsilnějším složkám donátorů, i když jich bylo zaznamenáno o něco více než u Zašové – celkem tedy 29, z nichž se jednalo především o opaty, řádové bratry a faráře z okolí.⁹⁴

4.2.1.3 Měšťanstvo

Měšťané a měšťanské rodiny nechávali zvěčnit své zásluhy taktéž v podobě kaplí nebo bočních oltářů a rovněž patřili k zakladatelům zbožných fundací. Například v roce 1722 zůstavil rožnovský měšťan Václav Kvinta fundaci 100 Rm na 6 % úrok pro sochu sv. Jana Nepomuckého na náměstí města Rožnova.⁹⁵ Jak je patrné z grafu č. 1, měšťanský stav náležel k nejhojnějším donátorům zašovského kostela. 40 osob měšťanského stavu uskutečnilo ve sledovaných letech celkem 49 zbožných nadání. Mezi dárci se vyskytují především měšťané z Meziříčí a Nového Jičína, jeden měšťan z Krásna a jeden z Rožnova. K jejich nejčastějším darům patřily liturgické textilie, většinou se jednalo o různé ozdobné šátky a roucha, obrazy, ale také peníze, obvykle v podobě odkazů při poslední vůli.

Podívejme se na některé z těchto donátorů konkrétněji. Z města Meziříčí nelze opominout rodinu Kučových. V Liber erectionum se objevuje Kunikunda Kučová, František Kuča a Zuzana Kučová. Kunikunda a František byli potomci Daniela Kuči, významného měšťana, který v roce 1658 působil jako purkmistr města Meziříčí.⁹⁶ Daniel Kuča i se svou manželkou Marianou byl taktéž významným donátorem meziříčského farního kostela. Založil fundaci, která měla být zaplácena z výnosů jeho pole, které leželo na břehu Bečvy pro odsloužení dvou mší ročně, a v roce 1686 byl ve farním kostele také pohřben.⁹⁷ Jeho

⁹³ SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašové.

⁹⁴ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 209.

⁹⁵ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 176.

⁹⁶ Viz SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí (AM Valašské Meziříčí), inv. č. 120.

⁹⁷ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 247, s. 20.; ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 17.; ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*, s. 23.

manželka Mariana „zbožně odkázala v testamentu jednu louku její s přináležejícím políčkem ve vsi zvané Veselá“⁹⁸ a založila fundaci na odsloužení dvou mší ročně za dobrodince.⁹⁹ Stejně tak její dcera Kunikunda odkázala pole a roku 1676 založila fundaci pro konání dvou mší ročně, zřejmě za její duši po smrti.¹⁰⁰ Na kostel v Zašové pak darovala 16. prosince 1694, tedy na třetí adventní neděli toho roku, stříbrné srdce. Zuzanu Kučovou známe jako manželku Františka Kuči, do Zašové oba dva darovali liturgické textilie dražšího typu.

V řadách těchto dárců nalezneme také 3 úředníky panské správy v Meziříčí. Jedná se o Bartoloměje Weigerta, komorníka a lazebníka Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, jemuž Weigert zřejmě sloužil několik desítek let (od roku 1670).¹⁰¹ Bartoloměj Weigert učinil na zašovský kostel celkem tři zbožná nadání. Dalším dárce byl Václav Rozenzweig, duchovní písař v letech 1701 – 1706, „z rodiny Žerotínů milé, ježto ze židovstva přestoupili na víru křesť.-katolickou.“¹⁰² Do třetice zmiňme Elisabeth Vágnerovou, hofmistryni meziříčského dvora,¹⁰³ která darovala „diamanty žluté barvy k ozdobě obrazu přeblahoslavené Panny Marie na malý oltář.“¹⁰⁴

Z města Nový Jičín můžeme zmínit například měšťana Augustina Richtera (v Liber erectionum uváděn jako Augustýn Rychteryn) i s jeho manželkou Barbarou, Heinricha Josefa Wohlfahrta nebo Johanese Krause, z města Rožnova jako jediného měšťana Mikuláše Zajíčka.

I mezi dárce na kostel ve Veselé nalezneme dva měšťany, oba z Meziříčí (graf č. 2). Odpověď na otázku, proč tito měšťané darovali zbožné dary (konkrétně ornát a peníze odkázané při poslední vůli) zrovna na kostel ve Veselé, když je mohli spíše darovat na meziříčský farní kostel, popřípadě poutní kostel do Zašové, nelze jednoznačně určit. Nejvíce se však nabízí možnost, že ve Veselé mohli mít své příbuzné. V této kategorii lidí se také objevuje záznam obdarování s nejmladším časovým údajem („Nový ornát...darovala Panna Marianka Šindelkova z Meziříčí roku 1746.“).¹⁰⁵

⁹⁸ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 247, s. 21.

⁹⁹ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 16.

¹⁰⁰ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 247, s. 22.; ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 16.

¹⁰¹ Více o něm BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 233.

¹⁰² DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 451.; BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 231.

¹⁰³ Je s podivem, že tento úřad byl obsazen ženou, ovšem informuje nás o tom testament Bernarda Ferdinanda ze Žerotína z roku 1692. BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 232.

¹⁰⁴ SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové.

¹⁰⁵ SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové. O Marianě Šindelkové více BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 223.

4.2.1.4 Venkovské obyvatelstvo

Mezi dárce se nacházelo také venkovské obyvatelstvo. Graf č. 1 spolu s tabulkou č. 1 nám ukazuje, že na poutní kostel Zašová učinilo 13 venkovanů celkem 15 zbožných nadání. Tento počet se vzhledem k celkové společenské skladbě populace zdá být velmi nízký. Nelze však vyloučit, že i tato práce se potýká s již zmíněným problémem, na který upozornil Jiří Mikulec ve studii k poutnímu místu Bezděz, tedy že probádaný pramen zachycoval spíše bohatší osoby, proto mezi tamními dárce zřetelně převažuje šlechta. Mezi donátory na Bezdězu jsou v letech 1676 – 1741 zaznamenáni pouze 4 poddaní sedláci.¹⁰⁶ Vraťme se však zpátky k Zašové, kde musíme mít stále na paměti více než 50 % lidí, u nichž nebylo možné společenský status zjistit. Pokud bychom se opřeli o závěry Jiřího Mikulce a aplikovali na zkoumanou *Liber erectionum*, se lze domnívat, že většina anonymních dárců bude pocházet ze stavu selského popř. z méně významných měšťanů. To by však neodpovídalo skladbě darů těchto neurčitelných dárců (viz následující strana).

U zbožných nadání venkovských obyvatel se objevují pouze dva typy darů – liturgické textilie a peníze. Z liturgických textilií se zde vyskytují většinou zdobené šátky a prostěradla, popřípadě alby a cingulum. V případě peněz se setkáváme ve dvou případech s dary drobných finančních obnosů poskytnutých hotově a ve čtyřech případech s odkázáním tzv. peněz na grunt. O tomto typu darů ještě bude pojednáno níže v kapitole ke konkrétním darům.

Není překvapující, že nejvíce lidí v této kategorii pocházelo ze Zašové a z dalších okolních vsí. Často jsou však také zaznamenáni dárce ze vsí nacházejících se směrem k Hranicím, konkrétně se jedná o Skaličku, Špičky a Vsechovice. Z uvedených údajů se lze domnívat, že právě z této oblasti byly konány do Zašové pravidelné poutě, bohužel o jejich existenci seznam procesí a poutí na Moravě z roku 1771 mlčí.¹⁰⁷

Na kostel ve Veselé se objevuje osm donátorů venkovského obyvatelstva, čímž tvoří největší podíl dárců na tento kostel ve sledovaném období (graf č. 2). Typy darů se nijak neliší od darů do Zašové. Opět jsou zaznamenány nejvíce liturgické textilie, peníze ve formě aktivních dluhů a peníze v hotovosti. Co nás však může trochu překvapit je místo, odkud dárce pocházeli. Ze vsi Veselá se zde totiž objevují pouze dva – Václav Polach a žena veselského fojta. Dále jsou zaznamenáni dárce ze sousedních vsí Brňova a Bystřičky, dva z Velké Lhoty a jeden dárce také ze Zašové a jeden ze Zubří.

¹⁰⁶ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 209.

¹⁰⁷ Léta darování se liší, proto by se nemohlo jednat pouze o jednu pout'. Seznam procesí a poutí viz ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9.

4.2.1.5 Stav neurčen

Přestože k této kategorii dárců, u nichž neznáme sociální status, nelze zjistit mnoho údajů, je potřeba se u ní alespoň v krátkosti pozastavit. Z počtu 84 lidí zde zahrnutých bychom zhruba u necelé poloviny mohli hovořit jako o anonymních dárcích. V Liber erectionum se tak buď u obdarování nenachází žádný jmenný údaj, nebo můžeme číst záznamy jako „jistá osoba“, „jedna paní z Fulneka“, „paní mydlářka“ nebo „jeden švec z Jičína“ apod. U druhé poloviny je pak jméno dárce zřetelně jasné, určení sociálního statusu však bylo problematické.¹⁰⁸ Po prozkoumání darů lze však alespoň odhadnout sociální postavení těchto dárců. Jaké byly nejtypičtější dary pro každý sociální stav, jsem již v předchozích podkapitolách zmiňovala. Mezi dary této skupiny lidí se pak nejvíce objevují stříbrné modely částí těl, stříbrné votivní tabulky, obrazy, různé památeční mince a stříbrné agnusky. Tyto dary, typické pro majetnější vrstvy obyvatel, tvoří více jak polovinu zbožných darů od blíže neurčených donátorů. Další silně zastoupenou skupinou předmětů jsou liturgické textilie, ovšem prostšího typu, jako například šátky, prostěradla nebo alby. Dále se zde objevují drobné šperky (například v podobě korálků či perel), několik kovových kostelních předmětů a peníze darované v hotovosti. Na základě těchto údajů můžeme odvodit, že více jak polovina neurčených dárců patřila do skupiny movitějších donátorů, tedy ke šlechtě, měšťanům, popř. duchovenstvu. Další část těchto dárců pak bude patřit k méně majetným obyvatelům měst a k venkovanům. Pokud bychom se však řídili pouze podle typů darů, venkovské obyvatelstvo by mohlo tvořit maximálně jednu čtvrtinu neurčených dárců.

Zajímavou osobou z této skupiny donátorů je Zuzana Mužinková z Meziříčí, která učinila na zašovský kostel celkem tři obdarování. Na základě darů (4 korporály, 2 komže, 2 ručníky, 2 agnusky) bychom mohli usuzovat, že šlo nejspíš o měšťanku, přesto o ní prameny mlčí. Na základě matrik šel vyhledat pouze jistý „Jan Dluhoň aneb Mužínek“, ¹⁰⁹ a protože podle záznamů se jeho manželka jmenovala Zuzana, je zde jistá pravděpodobnost, že se jedná o stejnou osobu, avšak ztotožnit je zcela nelze.

Jak je patrné z grafu č. 1, měšťanstvo spolu se šlechtou patřilo k nejhojnějším donátorům zašovského kostela. O tom, že údaje však nejsou zcela spolehlivé, již bylo hovořeno. Výsledné počty lidí jednotlivých sociálních skupin jsou ovšem téměř v souladu

¹⁰⁸ Vysvětleno již výš na str. 29.

¹⁰⁹ Za upozornění děkuji panu PhDr. Tomášovi Baletkovi, PhD. Viz ZAO, Fond Sbirka matrik Severomoravského kraje (SbM Severomoravského kraje), sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 113r, 119r.

s výzkumem Jiřího Mikulce k poutnímu místu Bezděz.¹¹⁰ Dále můžeme zobecnit, že charakter daru skutečně odpovídal sociálnímu postavení dárce. Počty mužských a ženských dárců jsou téměř vyrovnané (s výjimkou duchovenstva), z čehož lze usuzovat, že ženy nebyly ve svém dárcovství nijak omezovány a svou zbožnost mohly dát najevo stejně tak jako muži.

4.2.2 Místo původu dárců

K předním poutním místům v severní části olomoucké diecéze patřil Svatý Kopeček u Olomouce a Svatý Hostýn. Vedle nich tu byla také řada menších poutních míst ležících mimo hlavní cesty, jako Stará Voda, Zašová a Štípa. Poutnický ruch ve Staré Vodě se zvýšil až po roce 1690, kdy se zde usadili piaristé. Z okolních míst, kde se dále rozvíjela poutnická tradice, to byla také Podhradní Lhota nebo Štramberk. Obyvatelé chudých valašských krajů ovšem neměli peníze na delší putování a často se tak vydávali na jednodenní poutě.¹¹¹

Na základě soupisu procesí a poutí v olomoucké diecézi zjišťujeme, že do Zašové byly konány pravidelné poutě z Meziříčí, Rožnova a Lešné.¹¹² Tyto údaje neodpovídají zcela skladbě dárců, resp. lokalit, ze kterých donátoři zašovského kostela své dary přinášeli. Na počátku 18. století byly nepochybně konány poutě z Meziříčí a z Rožnova, zda i z Lešné je otázkou, protože Liber erectionum nezaznamenala žádného dárce z této lokality. Podle množství přinášených a zapsaných darů ale můžeme usuzovat, že se Zašová těšila, alespoň ve sledovaných letech, mnohem větší atraktivitě z hlediska organizovaných poutí. Podle údajů v Liber erectionum se domnívám, že hromadné poutě byly konány také z Nového Jičína a snad i Frenštátu. Na zmíněný soupis se nedá pro tuto práci stoprocentně spoléhat, protože vznikl až o půl století později, než jsou námi zkoumaná léta. Je tudíž možné a pravděpodobné, že tradice organizovaných poutí z některých míst do Zašové již zanikla, a proto ji nebylo možné v uvedeném soupisu zaznamenat.¹¹³

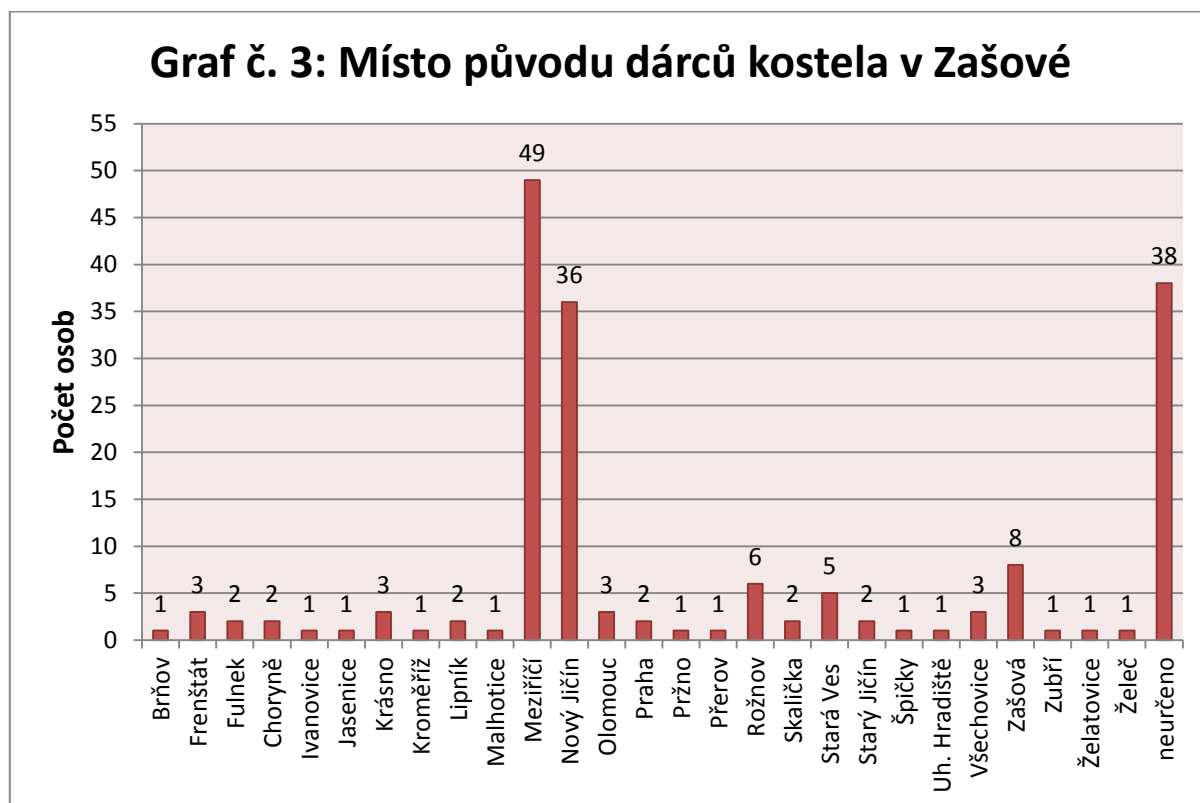
¹¹⁰ Jiří Mikulec uvádí vedle sociálních skupin podle tradičního členění také skupinu vrchnostenských úředníků, kteří mohli patřit k nižší šlechtě nebo k měšťanům. MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 208, 209.

¹¹¹ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl II., s. 290 – 291. O tom svědčí také soupis procesí a poutí na Moravě a ve Slezsku, vytvořený v roce 1771, kde v kolonce vzdálenosti, kterou museli věřící pro vykonání dané poutě urazit, najdeme pro meziříčský děkanát maximální vzdálenost 3 míle (ze Vsetína na Hostýn). Na dlouhé i několikadenní poutě se naopak vydávali například obyvatelé jihomoravských oblastí, kteří často konali poutě i do rakouské svatyně Mariazell nebo do polské Čenstochové. ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24r – 26r.

¹¹² ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24rv.

¹¹³ Rudolf Zuber píše, že na čas zaujala mariánská svatyně v Zašové, o jejíž popularitu se postaral rod Žerotínů. ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl II., s. 290. Na základě zjištěných údajů se lze domnívat, že

Zda donátoři toto poutní místo skutečně navštívili, ovšem nelze v některých případech s jistotou říci. Například „*Léta 1710 dne 17 Marty Vysoce Urozená Panna Slečna Maria Theresia, rozená baronka z [Ostiskau], při poslední vůli své odporučila ke cti a slávě Nejs. rodičky Boží a své duši k zásluze, čtrnáct diamantů vsazených v stříbře, které dvojicetihodný a Velebný Pan děkan Holešovský Jiřík Škarek, mně Francovi Wagnerovi, tenkrátě faráři Rožnovskému, náležitě odevzdal.*“¹¹⁴ Z toho vyplývá, že skladba dárců plně neodpovídá skladbě poutníků. I název této kapitoly může být poněkud zavádějící. Záznamy obdarování v Liber erectionum totiž neuvádí vždy místo původu dárce, ale spíše jejich tehdy momentální působiště, mohlo se tedy jednat o místo krátkodobého pobytu. Ze kterých míst – měst a vesnic – to bylo, ukazuje mapa č. 1 na straně 42. Stejně tak jako u sociálního statusu dárců, i při zkoumání místa jsou vícenásobní dárce zachyceni pouze jednou, proto celkový součet nám dá opět dohromady číslo počtu dárců, nikoliv obdarování (tabulka č. 1). Zároveň zde narážíme na problém, kdy místo nebylo určeno. V tomto případě se ve většině jedná o záznamy, u kterých nebylo uvedeno ani jméno dárce. Ze 178 lidí, místo nebylo možné určit ve 38 případech, což tvoří 21 % všech záznamů o obdarování (graf č. 3).

svůj největší poutnický rozkvět zažilo zašovské poutní místo o půl století dříve, než byl vznik zmíněného soupisu, zejména po výstavbě nového kostela a založení kláštera.

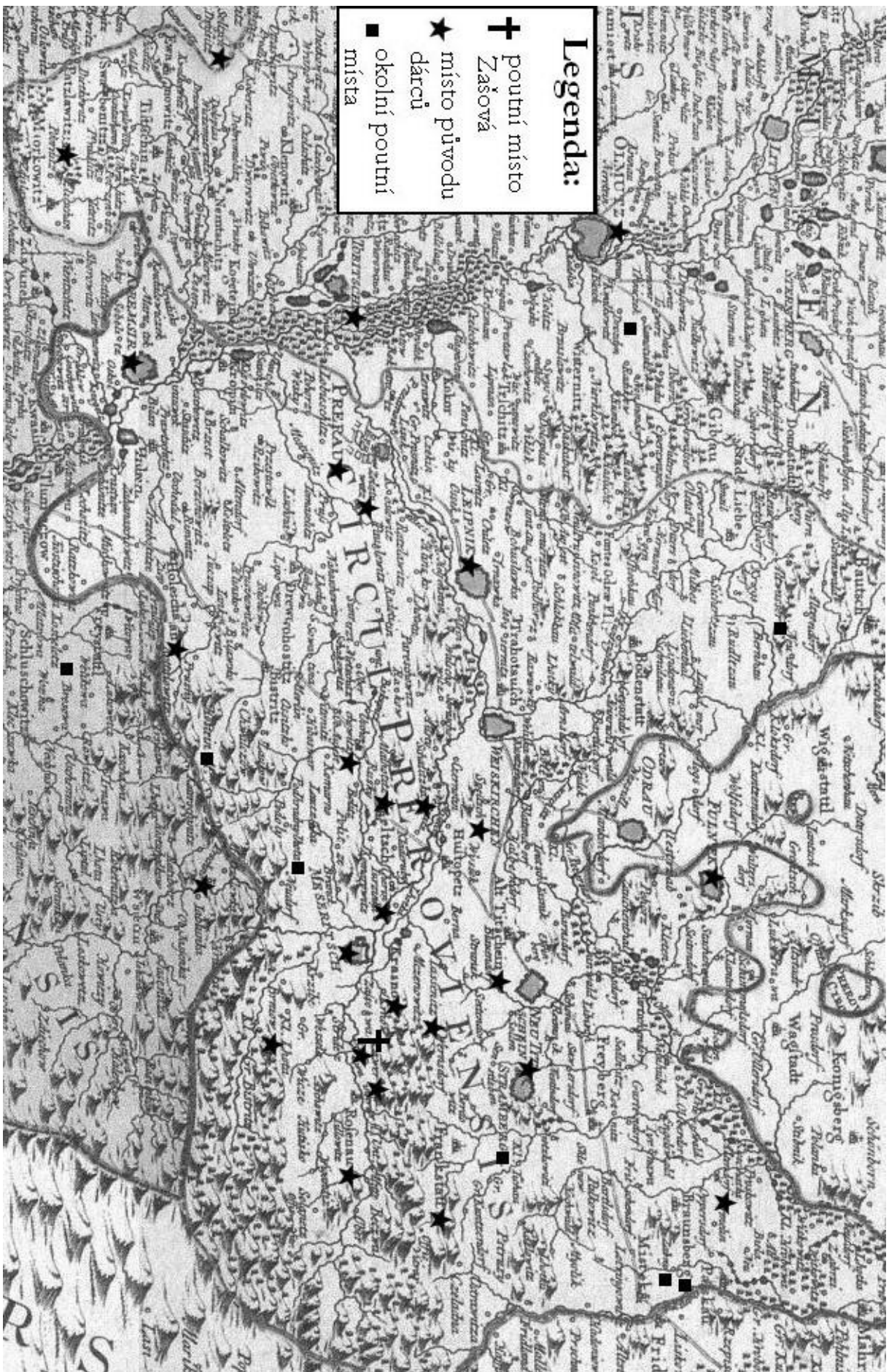
¹¹⁴ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové.

Množství dárců z jednotlivých lokalit se odvíjí zejména od tří hlavních faktorů: vzdálenosti od Zašové a spolu s ní s vzdáleností od jiných poutních míst, velikosti daného panství či statku a úspěšnosti rekatolizace spojenou s podporou tamní vrchnosti. Zašová patřila do meziříčsko-rožnovského panství a zároveň spadala do rožnovské farnosti. Proto se při analýze jednotlivých lokalit původu dárců zaměřím nejprve na oblasti spadající do těchto správních celků.

Na následující straně můžeme pozorovat rozmístění zmíněných oblastí na mapě. Jedná se o výřez mapy z amsterodamského nakladatelství Covens a Mortier, kterou na základě Mülerovy mapy Moravy z roku 1716, nakreslil roku 1742 J. Condet.¹¹⁵ Na mapě chybí z výčtu míst Uherské Hradiště a Praha.

¹¹⁵ *Mapa Moravy Covenise a Mortiera z roku 1742.* Staré mapy českých zemí. Dostupné na <http://www.oahshb.cz/staremapy/m1742.htm>. (Stahováno: únor 2014).

Mapa č. 1: Miesto pôvodu dárčů kostela v Zášově

4.2.2.1 Meziříčsko-rožnovské panství

Nejprve se podívejme na města Krásno, Meziříčí a Rožnov. Graf č. 3 ukazuje, že nejvíce dárců pocházelo z Meziříčí. Na tuto skutečnost měly nepochybně vliv všechny tři výše zmíněné faktory. Jedním z nich je krátká vzdálenost. Pokud opomineme městečko Krásno, tak Meziříčí mělo k Zašové z měst nejbližší. To zároveň znamená, že pro obyvatele Meziříčí se jednalo o nejbližší poutní místo, kam mohli vykonat svou zbožnou pouť.

Podle soupisu procesí konali farníci z Meziříčí pravidelnou pouť do Zašové na den Navštívení Panny Marie, tedy 2. července.¹¹⁶ Ve sledovaných letech zřejmě byly konány poutě i na další dva významné mariánské svátky – 8. září na svátek Narození Panny Marie a 8. prosince na den památky Neposkvrněného početí Panny Marie.

Nepochybně lze za jistý spojovací prvek považovat také pozemkovou vrchnost Žerotíny, a to v několika bodech. Jednak proto, že Zašová spolu s dalšími vesnicemi a s městečky Rožnov a Krásno spadala do meziříčsko-rožnovského alodního panství, společně tedy tvořili jedno panství řízené jednou vrchností. Ve sledovaných letech byli jeho vlastníky Bernard Ferdinand (do roku 1692), Maxmilián Antonín (1692 – 1706), Karel Jindřich (1706 – 1716) a František Ludvík (1716 – 1731).¹¹⁷ Dalším důvodem s tím spojeným je silná zbožnost, kterou se místní vrchnost vyznačovala. Tím nejenže dávali obyvatelům svého alodního panství a lenního statku příklad ke zbožným skutkům, ale také se zasloužili o úspěšnou rekatolizaci v této oblasti. František Dostál se domnívá, že na počátku 40. let 17. století se již většina meziříčského obyvatelstva hlásila ke katolické víře,¹¹⁸ a Ladislav Baletka uvádí, že díky soustavné práci jezuitských misionářů se na meziříčsko-rožnovském panství nekatolíci na konci 18. století téměř nevyskytovali, na rozdíl od sousedního panství vsetínského.¹¹⁹

Dalším faktorem je velikost lokality a počet obyvatel města. Ze tří zmíněných oblastí patřilo Meziříčí v dané době k největším, čemuž odpovídá také počet dárců.¹²⁰ Z městečka Krásna jsou zaznamenáni tři dárce, což je vzhledem k počtu domů a obyvatel malé

¹¹⁶ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24r.

¹¹⁷ BALETKA, L.: *Od poloviny 17. století do roku 1848*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 194.

¹¹⁸ DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962, s. 78.

¹¹⁹ BALETKA, Ladislav: *Oznice*. Dějiny a současnost obce na Valašsku. Oznice 1996, s. 26.

¹²⁰ Podle lánového rejstříku bylo v Meziříčí v roce 1656 celkem 263 domů, z nichž však více než polovina byla po třicetileté válce zpustlá. V 70. letech 17. století bylo osazeno 115 domů, v polovině 18. století jich pak bylo ve městě a na předměstích osazeno 164. BALETKA, L.: *Valašské Meziříčí*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 855.

množství.¹²¹ Může to však být problematický údaj, protože obyvatele Meziříčí a Krásna se díky minimální vzdálenosti často mezi městy stěhovali a měli společné i některé instituce, jako například většinu cechů. V Liber erectionum jsem narazila na jistého Václava Štětinu, jednou uvedeného z Meziříčí a podruhé z Krásna, ačkoliv se nepochybně jedná o stejnou osobu.

Z městečka Rožnova bylo zapsáno šest dárců a z vesnic v sousedství Rožnova směrem k hranicím Uher nemáme dárce ani jednoho. Protože Zašová spadala do farnosti Rožnov a vzdálenostně leží skoro uprostřed mezi Valašským Meziříčím a Rožnovem pod Radhoštěm, tak malý počet donátorů z Rožnova může být zdánlivě překvapující. Tento fakt by mohl mít své vysvětlení ve skutečnosti, že teprve v roce 1666 byla obnovena rožnovská římskokatolická farnost a zdejší věřící možná více dbali o to, aby finance plynuly do kasy vlastního farního kostela, který byl navíc pro tak rozlehlou farnost velmi malý a značně zchátralý, tím pádem byla nutná výstavba nového kostela.¹²² Co do počtu obyvatel byl však Rožnov ještě menší než Krásno.¹²³

Mezi zdejším obyvatelstvem se ve sledovaných letech mohla také vyskytovat ještě řada nekatolíků. Na základě seznamu heretiků nazvaného jako „Cathalogus Hareticorum“, který sepsal meziříčský děkan Ondřej Helmeziny v roce 1670, zjišťujeme, že v celém děkanství tehdy bylo 372 nekatolíků, z nichž nejvíce se nacházelo v Hutisku, Viganticích, Solanci, Rožnově, Házovicích a Tylovicích.¹²⁴

Podle seznamu poutních míst na Moravě se dozvídáme, že věřící z Rožnova konali poutě do Zašové na svátky Navštívení, Nanebevzetí a Narození Panny Marie – 2. července, 15. srpna a 8. září. Také konali do Zašové procesí k oslavě svátku Nejsvětější Trojice, slaveného první neděli po Letnicích.¹²⁵ U dárců z Rožnova však nejsou v Liber erectionum uvedeny údaje o dni, kdy byl dar uskutečněn, proto se lze tak pouze domnívat, že k obdarování mohlo dojít právě v tyto sváteční dny.

Poměrně velký je počet dárců ze samotné Zašové, jedná se o 8 donátorů. O některých z nich již byla řeč výše. Je to například Pavel Schötzl z Hetzenfeldu a jeho manželka Anna, k Zašové řadí Liber erectionum také Františka Ludvíka ze Žerotína, kterého nazývá „zdejším

¹²¹ Krásno mělo po třicetileté válce 105 osazených domů. Na konci 18. století mělo osazených 168 domů a 1202 obyvatel. BALETKA, Tomáš: *Krásno nad Bečvou*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 758.

¹²² HORVÁTHOVÁ, A.: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm*, s. 6.

¹²³ V roce 1667 bylo v Rožnově 26 selských gruntů, 55 chalupníků a 1 zpustlá chalupa. V roce 1755 zde bylo 149 domů, fara, škola a domek pastýře. BALETKA, T.: *Rožnov pod Radhoštěm*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 826.

¹²⁴ ZAO-OL, Fond AO, sign. AIVc43/1a, inv. č. 1747. Ve všech případech se jedná o vesnice v sousedství Rožnova.

¹²⁵ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24v.

panem hrabětem zde v Zašově".¹²⁶ Ten vlastnil pozemek, na němž měl být postaven trinitářský klášter, a který posléze prostřednictvím fundační listiny klášteru věnoval.¹²⁷ Další držitel území potřebného pro výstavbu kláštera a zároveň donátorem zašovského kostela byl Martin Janiš.

Ze vsí náležejících do meziříčsko-rožnovského panství pocházeli další tři dárci z Brňova, Jasenice a Zubří. Tyto údaje pak znamenají, že minimálně 38 % všech dárců zašovského kostela pocházelo z tohoto panství.

O místě původu donátorů na veselský kostel již byla řeč výše. Dárci pocházeli z Brňova, Bystřičky, Meziříčí, Velké Lhoty, Veselé, Zašové a Zubří. Dary byly přinášeny z lokalit spadajících do meziříčsko-rožnovského panství (kromě Bystřičky, která patřila do panství Vsetín), proto se Veselou u dalších míst již zabývat nebudeme.

4.2.2.2 Nový Jičín

Z grafu č. 3 lze pozorovat, že dárci z Nového Jičína tvořili druhou největší složku donátorů zašovského kostela. Při pohledu na mapu č. 1 zjistíme, že Nový Jičín spolu s Meziříčím a Rožnovem uzavírá kolem Zašové pomyslný trojúhelník. Přesto nebyla Zašová pro tamní věřící nejbližším poutním místem. Co do velikosti se v roce 1620 město řadilo na 12. místo mezi moravskými městy a v roce 1768 bylo počtem domů pátým největším moravským městem. V roce 1676 se zde nacházelo 363 domů, z nichž 4 byly pusté, s odhadovaným počtem 2700 obyvatel.¹²⁸ Město bylo při svém založení pojmenováno jako Jičín. Přesto, že ve sledovaných letech již neslo název Nový Jičín, Liber erectionum pracuje jediné s jeho starým pojmenováním. Vyskytují se tak dárci „z Jičina“ nebo ze sousedního Starého Jičína. Abychom se mohli dále zabývat důvody darování Novojičínských na poutní místo Zašová, musím se v krátkosti pozastavit u historie tohoto města.

V době předbělohorské byl Nový Jičín svobodným komorním městem se silným německým elementem a s protestantskou tradicí. Až do roku 1624 zde luteráni ovládali městskou správu a farní kostel. V roce 1621 byli obyvatelé obviněni z podpory Jana Jiřího Krnovského a na návrh Františka z Ditrichštejna potrestal císař Ferdinand II. město tím, že jej učinil poddanským a věnoval ho olomouckým jezuitům. Jezuité, kteří ve městě viděli

¹²⁶ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašově.

¹²⁷ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 37.

¹²⁸ JUROK, Jiří: *Svobodným komorním a posléze královským městem (1558 – 1624)*. In: Jurok Jiří a kol.: *Nový Jičín*. Praha 2011, s. 85.

především snadno dostupný zdroj příjmů, zde okamžitě po převzetí v roce 1624 zahájili rekatolizaci. Zároveň velmi citelně zasahovali do šenkovních regálů měšťanů a založili si vlastní pivovar. Proto není divu, že obyvatelé města s novou vrchností nevycházeli dobře.¹²⁹ Výše uvedené poznatky naznačují, že i tento rekatolizační proces ve městě mohl vést k většímu přílivu zbožných darů do Zašové, protože věřící raději vložili své finance do jiné farnosti, než aby takto podpořili tamní nenáviděnou vrchnost. Německý vliv ve městě byl patrný ve vyskytovaných jménech, resp. příjmeních dárců a obyvatel, setkáváme se tak např. s příjmeními Rychteryn, Prejsomeryn, Šindleryn, Rozsypalin a další, která se pro ženské obyvatelky již neskloňovala.

Na podzim roku 1715 postihla Nový Jičín silná morová rána. Na 21. července od roku 1716 pak nařídil krajský hejtman konání každoročního děkovného procesí do Staré Vody.¹³⁰ Je možné, že i poutě Novojičínských do Zašové byly spojeny právě s vděčností za přečkání této morové rány, protože většina záznamů o obdarováních z Nového Jičína se v Liber erectionum objevuje od roku 1716.¹³¹ Při bližším zkoumání přesného data byla řada těchto darů zaznamenána v den mariánského svátku (2. června a 8. září), proto se lze domnívat, že sem věřící z Nového Jičína konali v tyto dny pravidelné poutě. S jistotou víme, že v druhé polovině 18. století konali novojičínští obyvatelé organizované poutě do jim nejbližšího poutního místa Štramberku a dále do Staré Vody a Příboru.¹³²

V letech 1725 – 1730 bylo obnoveno novojičínské děkanství, jehož sídlo bylo po roce 1624 přesunuto do Meziříčí. Zda zřízení děkanátu mělo vliv na množství zbožných darů novojičínských obyvatel do Zašové nelze zjistit, jelikož Liber erectionum nás se zbožnými dary seznamuje do roku 1725.

Ačkoliv byl Nový Jičín větším městem než Meziříčí, počet obdarování je nižší. Při zvážení zmíněných okolností, především, že Novojičínští konali pravidelná organizovaná procesí i na jiné poutní místo, je však množství nejméně 36 nadání ve sledovaných letech a ve srovnání s již zmíněnými údaji k dalším okolním městům přiměřené a snad i nadměrné.

¹²⁹ JUROK, J.: *Svobodným komorním a posléze královským městem (1558 – 1624)*. In: Tentýž a kol.: Nový Jičín, s. 83, 84, 96.; BALETKA, Tomáš: *Vláda olomouckých jezuitů v době baroka (1624 – 1777)*. In: JUROK, J. a kol.: Nový Jičín, s. 112.

¹³⁰ BALETKA, T.: *Vláda olomouckých jezuitů v době baroka (1624 – 1777)*. In: JUROK, J. a kol.: Nový Jičín, s. 129.

¹³¹ Z celkového počtu 36 nadání se před tímto rokem nacházejí 3 a dále 8 bez časového údaje

¹³² ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 34v.

4.2.2.3 Další lokality

Nyní se podívejme jednotlivě na další lokality, o kterých nás Liber erectionum informuje.¹³³ Jihozápadně od Nového Jičína se nacházelo panství Starý Jičín. Z této oblasti pocházeli dva dárce. Byl to „*U. M. pan Zeny*“¹³⁴ a jistá paní Zenka se svým darem stříbrného děťátka z roku 1724. S největší pravděpodobností se bude jednat o pana Antonína, svobodného pána Zena z Dannhausen a majitele panství Starý Jičín od roku 1706, a jeho manželku Annu Terezii, roz. Semoradskou. K jejich sňatku došlo v roce 1711 a z tohoto manželství se narodilo deset dětí. Dvě z nich, narozené v letech 1719 a 1721, však v útlém věku zemřely, a pokud se tedy skutečně jedná o tuto ženu, patrně byl dar stříbrného děťátka spojen s její prosbou za uzdravení těchto dětí či dítěte.¹³⁵ Pan Zeno daroval 30. července 1717 stříbrné prsa a stříbrný život.¹³⁶ Tento dar by taktéž mohl souviset s jeho dětmi, manželkou nebo s jeho vlastními zdravotními potížemi. Severně od obou Jičínů, na hranicích Moravy a Slezska, leželo fulnecké panství. Z města Fulnek byly na kostel v Zašové zaznamenány dvě nadání, v obou případech se však jedná o anonymního dárce.

Z městečka Frenštátu patřícího k hukvaldskému panství jsou zaznamenáni tři dárce. Je možné, že z Frenštátu, jakožto dalšího blízkého městečka Zašové, konali zdejší farníci pravidelné poutě. Podle záznamů o obdarováních zašovského kostela se taková pouť mohla konat 2. června 1721 na svátek Navštívení Panny Marie. Dva dárce z Frenštátu darovali tohoto dne zbožné předměty. Jedním z nich byl frenštátský farář. Tato skutečnost vybízí k domněnce, že v tento den byla uskutečněna hromadná pouť frenštátských do Zašové, vedená farářem. Zcela jistě však Frenštátští měli blíže k poutnímu místu Štramberk, popřípadě Staříč nebo Brušperk.

Řada dárců pak přicházela z míst ležících na západ od Zašové, směrem k Hranicím a Přerovu. Blíže k Meziříčí se nachází statek Choryně. Zde se jako dárce dvakrát (v letech 1717 a 1719) objevuje „*pan Kalšmíd z Choryně*“. Bude se tedy zřejmě jednat o Jana Ignáce, svobodného pána Kaltschmieda. Tento rod držel léno Choryně v letech 1653 – 1831.¹³⁷ Dalším dárce z Choryně je jistý pan Kotulynský, taktéž šlechtic.¹³⁸ Na tomto místě se ještě krátce pozastavím u Lešné, místa odkud podle seznamu poutí a procesí z roku 1771 byly

¹³³ Následující přehled lokalit bude seřazen geograficky, podle přibližné vzdálenosti od Zašové.

¹³⁴ Záznam není úplně srozumitelný, mohlo by se číst jako „*pan Czeny*“, i tak by se ale pravděpodobně jednalo o stejnou osobu. SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „*čili zápisy nadání kostelních*“ / kostela v Zašové.

¹³⁵ TUREK, Adolf: *Hrad a panství Starý Jičín*. Nový Jičín 1978, s. 86 – 87.

¹³⁶ Dary budou popsány a vysvětleny níže v podkapitole Dary osobní povahy.

¹³⁷ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 675.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 371.

¹³⁸ PILNÁČEK, J.: *Staromoravští rodové*, s. 356.

konány pravidelné poutě do Zašové na svátek Navštívení Panny Marie.¹³⁹ V Liber erectionum nejsou z Lešné zaznamenána žádná nadání, je tedy možné, že k těmto organizovaným poutím začalo docházet až po roce 1730, kdy zde byla zásluhou majitele statku Rudolfa Magnuse Podstatského založena samostatná fara, takže tamní věřící mohli vykonávat hromadné poutě do Zašové organizované a vedené knězem.¹⁴⁰ Blíže k Hranicím se pak nachází Malhotice, Skalička, Špičky a Vsechovice. Věřící z těchto oblastí konali pravidelné poutě do Podhradní Lhoty a na Hostýn.¹⁴¹ Dárcem z Malhotic je již zmíněný František Bojakovský z Knírova a Malhotic. Donátory ze Vsechovic byla zdejší pozemková vrchnost Václav Žalecký a jeho manželka Helena, rozená Bojakovská z Knírova, dcera uvedeného Františka. Tito manželé dohromady učinili na zašovský kostel pět nadání. Mezi dárci se dále objevují dvě osoby z města Lipník. Lipničtí konali poutě na Svatý kopeček, na Hostýn a do Podhradní Lhoty.¹⁴² Z města Kroměříže daroval na zašovský kostel jistý Johanes Jon stříbrné oči na dřevěné tabulce „za své děťátko“.

Dále se v Liber erectionum objevují šlechtičtí dárci, kteří vlastnili více statků či panství, pro přehled jsem je však v grafu č. 3 zařadila vždy pod stejné místo. Jediným dárce z Přerova je Karel Jindřich ze Žerotína, kdy v Liber erectionum můžeme číst „obraz...a při něm není žádného podpisu a ten jest darován od neb. U. P. P. Carla z Žerotína bývalého pána na Přerově Ex votum.“¹⁴³ K Ivanovicím patří jediná dárkyně „Paní Karlova Přerovka z Eivanovic“, která učinila celkem šest nadání. Pravděpodobně se jedná o paní Silvii Polyxenu, rozenou z Valdštejna, manželku výše zmíněného Karla Jindřicha ze Žerotína.¹⁴⁴ Žerotínové drželi panství Ivanovice v letech 1662 – 1702 a Přerov do roku 1690 (do smrti Karla Jindřicha).¹⁴⁵ Dalším významným dárce a podporovatelem nově vzniklého zašovského kláštera byl Jan Václav Přepyský, pán Dobromilic a Želatovic, zde jsem si ho dovolila zařadit pod Želatovice. O Podstatských z Prusinovic již byla řeč výše. Ačkoliv vlastnili řadu rodových statků a panství, Liber erectionum je řadí ke Staré Vsi („Paní Karlova

¹³⁹ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24v.

¹⁴⁰ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 43.; HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 674.

¹⁴¹ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24v, 25r.

¹⁴² Tamtéž, fol. 22r.

¹⁴³ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašové.

¹⁴⁴ Podle rodokmenu meziříčské větve Žerotínů zjišťujeme, že Karel Jindřich měl dvě manželky. První z nich byla Kateřina Polyxena z Valdštejna, která zemřela v roce 1679. Poté se oženil zřejmě s její sestrou Silvii Polyxenou z Valdštejna. ZAO-OL, Fond RA Žerotínů – Bludov, inv. č. 284, fol. 97v. Protože ani u jednoho záznamu daru od této osoby není uveden časový údaj (pouze víme, že k některým nadáním došlo před rokem 1691), nelze s jistotou říci, o kterou z těchto dvou žen se jednalo. Že to byla Sylvie Polyxena, je pouze má domněnka.

¹⁴⁵ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 298, 640.

Podstatská ze Staré Vsi“).¹⁴⁶ Mimo nich se zde objevuje Františka Dvorská – „*ten čas úřednice na Staré Vsi*“, původně pocházející z Meziříčí.¹⁴⁷ K nejvzdálenějším místům původu darů pak patřila Olomouc, Tovačov,¹⁴⁸ Uherské Hradiště, Želeč a také Praha. O dárcích z Tovačova, Uherského Hradiště i z Prahy jsem se již zmiňovala. Ve všech třech, respektive čtyřech případech se jedná o duchovního – pan farář tovačovský František Karel Wagner, jezuita z uherskohradištské koleje Ignác Weis, „*dvojctihodný P. patr ... Sokolovský, ten čas v Praze bydlící a rodilý z Rožnova*“,¹⁴⁹ který daroval peníze na stříbrné ciborium, a fráter Václav Vranka, pobývajícím do založení kláštera taktéž v Praze. Dárcem z lenního statku Želeč byl již zmíněný Johanes Fürtenburk. Z Olomouce pocházeli jistý pan Fesl a paní Feslová.

Poslední lokalita, která ještě ve výčtu chybí je Pržno. Dárcem z Pržna byl místní farář František Sekula, zda ovšem toto obdarování z roku 1724 učinil při příležitosti organizované poutě ze své farnosti je otázkou. Z celého vsetínského panství byl totiž v Liber erectionum zaznamenán na zašovský kostel pouze tento jeden dar. Při pohledu na mapu zjistíme, že Vsetín byl dalším blízkým městečkem Zašové, přesto z něj ani z okolních vesnic dary nepřicházely. Pro tuto skutečnost by mohlo být několik vysvětlení. Jednak to bylo vysoké množství nekatolíků. Právě Vsetínsko, Brumovsko a Vizovicko patřily k nejproblematičtějším oblastem v tomto směru. Ve zmíněných lokalitách také působilo v 18. století mnoho misionářů, kteří zasílali olomoucké konzistoři pravidelné zprávy o úspěších a útrapách spojených s jejich působením.¹⁵⁰ Druhým důvodem také mohla být blízkost jiných poutních míst, kam věřící mohli vykonat pouť během jediného dne. Tímto místem byl Svatý Hostýn, který měli katolíci ze Vsetínska zhruba stejně daleko jako Zašovou. Farníci z Pržna chodili na poutě do Podhradní Lhoty, ale i do Vsetína.¹⁵¹ Popřípadě mohli vykonat pouť do Štípy, kterou měli blíže obyvatelé jižních a západních oblastí panství. Sem například vykonávali pravidelnou pout' obyvatelé vizovického děkanátu.¹⁵² Další příčinou nulových obdarování zašovského kostela mohla být také chudoba, pro tento kraj typická, která věřícím nedovolovala přispívat na kostely majetnějšími dary.

¹⁴⁶ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „*čili zápisy nadání kostelních*“ / kostela v Zašové. Jedná se o Starou Ves nad Ondřejnicí.

¹⁴⁷ Více o ní viz SOkA Vsetín, Fond AM Valašské Meziříčí, inv. č. 120, fol. 120v.

¹⁴⁸ Dárcem z Tovačova byl František Karel Wagner. V grafu č. 3 však není Tovačov uveden z toho důvodu, že graf zobrazuje jednotlivce, nikoli obdarování, a protože František Karel Wagner byl před svým působením v Tovačově také farář v Rožnově, v grafu je zahrnut pod Rožnov.

¹⁴⁹ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „*čili zápisy nadání kostelních*“ / kostela v Zašové.

¹⁵⁰ CEKOTA, V.: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 330 – 333.

¹⁵¹ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 25r.

¹⁵² Tamtéž, fol. 60r.

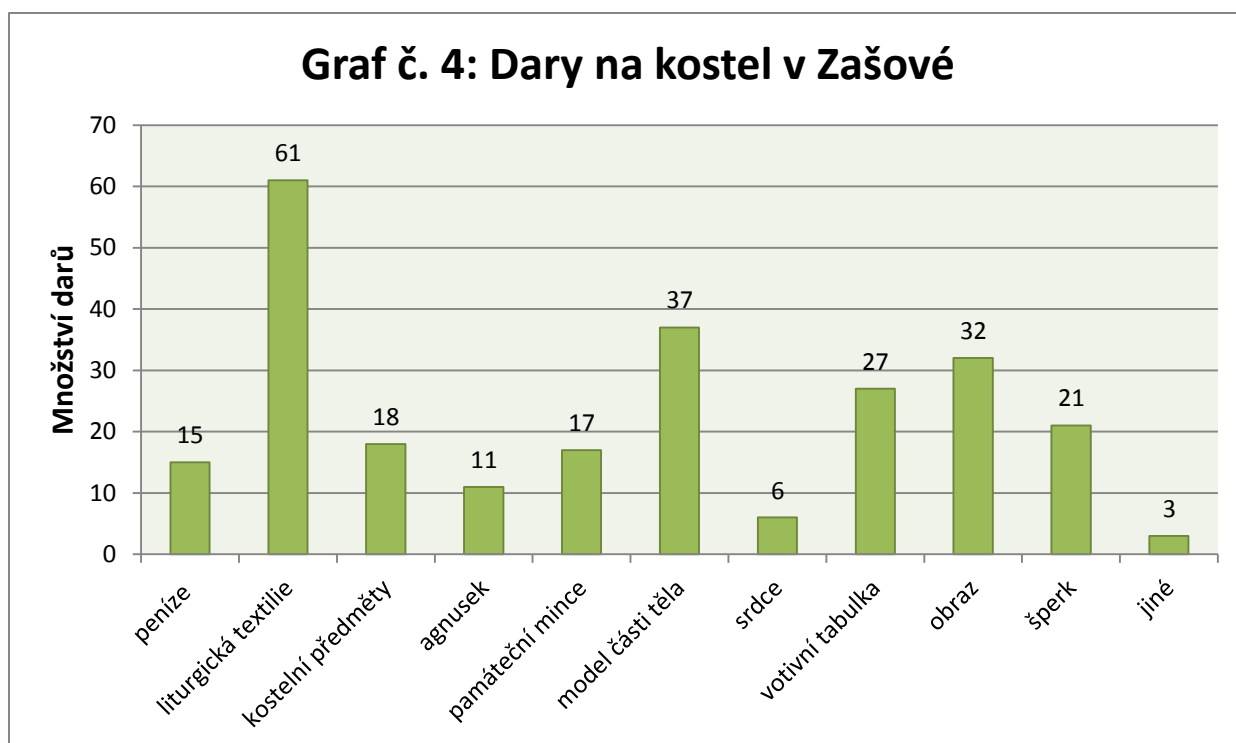
4.3 Dary

Vyjadřovat vděčnost Panně Marii, Kristu a jiným světcům za prokázanou milost nebo pomoc v těžkých životních situacích prostřednictvím nejrůznějších předmětů bylo výrazným projevem barokní zbožnosti. Věřící pak přinášeli k milostným obrazům či sochám četné votivní dary. Podle typu daru je lze rozdělit na zbožné dary pro potřeby kostela (peníze, kostelní a bohoslužebné nádoby a liturgické textilie) a dary osobnějšího charakteru (obrazy, votivní tabulky, modely částí těl, šperky a pamětní mince). Osobní předměty pak bývaly zavěšovány na stěny kostela v blízkosti oltářů nebo uchovány v sakristii. V blízkosti uctívaných milostných soch a obrazů byly také odkládány hole a berle, které zde nemocní lidé zanechávali jako důkaz jejich uzdravení. Byly tak především záležitostmi poutních míst. Tyto votivní předměty pak byly z chrámů a kostelů odstraňovány s josefinskými reformami, a protože zákonná opatření byla důsledně dodržována, jsou dnes votivní tabulky a dary v kostelech v našich zemích poměrně vzácné.¹⁵³

Údaje o darovaných předmětech můžeme v *Liber erectionum* bezpochyby považovat za nejspolehlivější, protože tato informace v záznamu nadání nikdy nechybí. Právě naopak, několikrát bylo u jednoho zápisu uvedeno více předmětů různých typů, proto jsem byla nucena toto obdarování rozdělit do více skupin darů. Výsledný počet darů tak bude dohromady dávat vyšší číslo než je celkový počet obdarování (viz graf č. 4). Ve skutečnosti byl však počet darů daleko vyšší, protože pokud donátor věnoval v rámci jednoho nadání více darů stejného typu, jsou tyto předměty v grafu zachyceny jako jeden dar (vyjma obrazů).¹⁵⁴

¹⁵³ MIKULEC, J. a kol.: *Církev a společnost raného novověku*, s. 134 – 135. Více ke konkrétním případům viz ROYT, J.: *Obraz a kult*, s. 120 – 122.

¹⁵⁴ Toto se týká zejména liturgických textilií. Například pokud jeden člověk daroval jako součást jednoho nadání liturgickou textilií a votivní tabulku, bude jeho obdarování uvedeno jak pod kategorií liturgických textilií, tak pod kategorií votivních tabulek. Pokud však nějaký dobrodinec věnoval v jednom nadání více liturgických textilií (často darovali i tři a více textilií naráz), bude toto nadání uvedeno pouze jednou pod kategorií liturgických textilií.

Z grafu č. 4 vidíme, jaké typy darů byly na zašovský kostel darovány nejčastěji. Už však bylo uvedeno, že skladba dárců nemusí odpovídat skladbě poutníků, protože není vždy jasné, zda toto poutní místo skutečně navštívili. Podle druhů darů se tato informace dá odhadnout, resp. lze alespoň určit typy darů, které do Zašové přinesli sami donátoři. Zde budou patřit zejména dary osobní povahy jako modely částí těl, stříbrná srdce, votivní tabulky (často s vyobrazením samotného donátora a s popisem události) a předměty osobního vlastnictví, tedy různé památeční mince a medaile, jelikož právě toto jsou předměty, které byly pravděpodobně také spojeny s osobní modlitbou prosby či poděkování v poutní svatyni. Naopak u odkazů gruntovních peněz při poslední vůli je více než jasné, že k návštěvě donátora při této příležitosti dojít nemuselo.

Následující podkapitoly se budou věnovat popisu jednotlivých typů darů, z nichž jsou vyzdvihnuty jejich charakteristické rysy. Držet se budu již zmíněného dělení na dary pro potřeby kostela a dary osobní povahy. Některé kategorie se ale částečně překrývají. Poznání skladby darů by však nebylo úplné bez určení sociální skupiny lidí, kteří daný typ předmětu nejčastěji darovali. Tomu jsem se již částečně věnovala při charakterizaci sociálního statusu dárců, v následující kapitole se však na této údaj zaměřím podrobněji. Samozřejmě v závislosti na sociálním postavení donátora, a spolu s tím i na jeho majetkovém zázemí, se odvíjela cennost odvedeného daru.

Na veselský kostel se ve sledovaných letech objevují pouze dva typy darů, proto není potřeba grafického vyjádření. Jedná se o liturgické textile, darované ve čtyřech případech, a peníze, jak v hotovosti, tak v podobě gruntovních peněz, darované sedmkrát.

4.3.1 Dary pro potřeby kostela

4.3.1.1 Peníze

Větší finanční částky byly na kostely a poutní svatyně odkazovány ve formě fundací. Výše ale již bylo řečeno, že prameny o fundacích na zašovský nebo veselský kostel mlčí. Finanční částky však mohly být poutnímu místu darovány přímo pro jeho potřeby, a to jak v hotovosti, tak v podobě aktivních dluhů.¹⁵⁵

V Liber erectionum se setkáváme s několika měnovými jednotkami. Nejčastěji se zde objevují zlaté rýnské (značka R), které se v době pobělohorské začaly prosazovat jako hlavní peněžní jednotka na všech úrovních finančního styku. Šlo však pouze o početní jednotku označující 60 krejcarů.¹⁵⁶ Druhou užívanou měnovou jednotku byly tzv. rýnské moravské se značkou Rm. Patrně šlo o specifický lokální zlatý rýnský, který se rovněž užíval pouze jako peněžní jednotka, a jeho hodnota byla nižší než hodnota zlatého rýnského.¹⁵⁷

Peníze v hotovosti byly na zašovský kostel odkázány v devíti případech, buď v podobě přímého daru, nebo jako odkaz při poslední vůli. Lidé přispívali různými peněžními částkami v závislosti na jejich finančních možnostech. Obyvatelé venkovských oblastí přispívali částkami kolem 5 R, v dalších sociálních skupinách se peněžní obnosy liší. Vyskytují se částky 10 a 20 R, 30 R přispěl na „*nový ornát bílý prokátový a vprostřed slup červený a zlaté porty, koštuje 57 R 39 kr., na to daroval neb poroučil jeden dobrodinec z Rožnova.*“¹⁵⁸ Nejvyšší částku 50 R odkázal při poslední vůli meziříčský měšťan Martin Skřidlovský a tyto peníze měla zaplatit jeho sestra Alžběta Hoštajerová. Na veselský kostel byly peníze v hotovosti odkázány ve čtyřech případech. Objevují se částky 3 R, 6 Rm a 20 R, které

¹⁵⁵ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 334.; MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 205 – 206.

¹⁵⁶ VOREL, Petr: *Od pražského groše ke koruně české*. Praha 2004, s. 203 – 204.

¹⁵⁷ Podle výpočtu u jednoho záznamu nadání gruntovních peněz v Liber erectionum lze zjistit, že jeden Rm byl v přepočtu 42 krejcarů. (Na chrám páně zašovský odkázal při poslední vůli Ondřej Holub 10 Rm na chaloupce. Tyto peníze splatil za 12 let Jan Latyna, z čehož každoročně splácel 35 krejcarů. To je dohromady 420 krejcarů).

¹⁵⁸ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašově.

odkázal stejný Martin Skřidlovský ve své poslední vůli, které měla rovněž odvést do pokladny veselského kostela jeho sestra Alžběta, měšťánka meziříčská.

Druhým typem finančních příspěvků byl odkaz gruntovních peněz, tedy dědických podílů na poddanských nemovitostech, splácené prostřednictvím vejrunků. Odkaz takového dluhu právě kostelu mohl být spíše splacen, protože finanční nároky záduší byly vypláceny přednostně. Záduší navíc, na rozdíl od fyzické osoby, nevadila dlouhá lhůta ke splacení.¹⁵⁹ Na základě zašovské gruntovní knihy se dozvídáme, že k odkazům na kostel při převodech gruntů docházelo už ve 20. letech 17. století, tedy ještě v době, kdy zašovská fara patřila protestantům.¹⁶⁰ V Liber erectionum byly takovým způsobem odkázané peníze na zašovský kostel zaznamenány celkem šestkrát, ve všech případech se jedná o odkazy v posledních vůlích dárců, mezi nimi se objevuje jeden měšťan, jeden člověk neurčeného stavu a dále venkovské obyvatelstvo. Peněžní sumy při takových odkazech ale byly celkově nižší, než při odkazu peněz v hotovosti. Jedná se o částky od 3 do 5 R a 2 Rm. Největší obnos 10 R odkázal Jura Hřiva, zašovský mlynář, který „*při odvádění mlýna svého Martinovi Hřivovi chovanci odporučil na chrám páně zašovský..., které má vyložiti tenž Martin Hřiva ze mlýna horního.*“¹⁶¹ Zašovský rektor Ondřej Holub zase odkázal v poslední vůli 10 Rm v podobě částky z jeho chalupy, která měla být po jeho smrti prodána. Tuto částku pak splácel po dobu 12 let každý rok po 35 krejcarech jistý Jan Latyna z Porubek, který tuto chalupu v roce 1696 koupil. Také veselský kostel zaznamenává tento druh nadání, a to ve třech případech, vždy od venkovského obyvatelstva v částkách 4 Rm a dvakrát v 10 R. Jedním z dárců je opět Jura Hřiva, který odkázal při stejné příležitosti 10 R i do Veselé. I na veselský kostel byly zaznamenány četné odkazy gruntovních peněz již ve 20. letech 17. století.¹⁶²

Správa záduší však zřejmě nebyla při vymáhání odkázaných peněz, ať už v podobě hotovosti nebo podílu na gruntu, vždy úspěšná. U více než poloviny záznamů je informace o zaplacení, popř. roku splacení dluhu, uvedena. Ve druhé polovině případů tato informace však chybí, a proto není jisté, zda byly tyto peníze vůbec někdy zaplacený.

¹⁵⁹ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 334 – 336.; STUHLÁ, P.: *Prachatický vikariát*, s. 136.

¹⁶⁰ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 13.

¹⁶¹ SOKA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašově.

¹⁶² DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 297.

4.3.1.2 Liturgické textilie

Liturgické textilie tvoří největší podíl darů na zašovský kostel ve sledovaných letech (graf č. 4). Nejedná se však pouze o liturgické oděvy, do této skupiny jsou zahrnuty veškeré textilie do Zašové darované. Vyskytuje se tak zde široká škála textilních předmětů z nejrůznějších materiálů od těch nejceněnějších, jako byly ornáty, až po prostší šátky, roucha a ubrusy. Mezi dárci se nacházejí lidé napříč všemi sociálními stavy. V Liber erectionum jsou na několika místech uvedeny seznamy těchto textilií a v případě, že šlo o zbožný dar, je údaj o nadání u položky uveden. Tak velké množství darů tohoto typu mohlo být zapříčiněno řemesly charakteristickými pro zdejší region. Meziříčí bylo již od poloviny 16. století proslaveno díky kvalitnímu suknu, v Rožnově v 18. století zase nejvíce kvetlo tkalcovské řemeslo. Také v Novém Jičíně měla v 17. a 18. století největší zastoupení textilní řemeslná výroba, zejména to bylo soukenictví, kloboučnictví a tkalcovství.¹⁶³

K nejhodnotnějším textiliím patřily ornáty, darované desetkrát vždy spolu se štolou a manipulem, které tvořily liturgické oblečení kněze.¹⁶⁴ K dárcům tohoto liturgického oděvu patřila zejména šlechta (v jednom případě také měšťan), což svědčí o cennosti daru. Barvy ornátů se liší v závislosti na příležitosti a události církevního roku. Dva darované ornáty byly v červené barvě, jeden v barvě bílé, používající se při příležitosti svátků a slavností, jeden ornát modrý, jeden zelený a jeden černý, který kněz obléká při pohřbech. Dále byly darovány čtyři ornáty „z *materie rozličných barev*“. Mezi materiály převažuje tikit (tykyt, tikita). Pravděpodobně šlo o hedvábnou látku tkanou z vyvařeného hedvábí na způsob plátna.¹⁶⁵ Vyskytují se také ornáty z damínu, což je s největší pravděpodobností etamín – tenká průsvitná (síťovitá) látka, a z brokátu (uváděn jako „*prokát*“), těžké, hustě tkané látky bohatě zdobené zlatými a stříbrnými nitěmi.¹⁶⁶ Tak jako u ornátů, tak i u dalších textilií se téměř ve všech případech objevuje spojení „*se špicami*“. Špice byly zpravidla vyšívány stříbrnými nebo zlatými nitěmi (například červený damínový ornát se zlatými a stříbrnými špicemi). Podle všeho se jedná o dekorační prvek na okrajích látky, které nebyly střiženy rovně, ale do tvaru vyčnívajících trojúhelníků – tedy tzv. špic. Z dalších darů doplňujících liturgický oděv to byla alba, lněné bílé roucho nošené knězem pod ornát, darovaná v šesti případech, a dále

¹⁶³ BALETKA, L.: *Valašské Meziříčí*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 856.; BALETKA, T.: *Rožnov pod Radhoštěm*. In: NEKUDA, V. (red.): Okres Vsetín, s. 831.; BALETKA, T.: *Vláda olomouckých jezuitů v době baroka (1624 – 1777)*. In: JUROK, J. a kol.: Nový Jičín, s. 135 – 136.

¹⁶⁴ Pojmy stručně vysvětleny v ŠIDLOVSKÝ, Evermod Gejza: *Svět liturgie*. Slovník základní církevní terminologie. Praha 1991, s. 27, 32, 41. Více k liturgickým textiliím, jejich materiálů, způsobu uchovávání, barvám ornátů, vyšívce i krajkám viz MARTÍNEK, R.: *Historie liturgických oděvů*, s. 279 – 353.

¹⁶⁵ V Masarykově slovníku naučném lze najít jako dykyta, česky také jako taft. *Masarykův slovník naučný*. Díl 2. D-G. Praha 1926, s. 475.

¹⁶⁶ MARTÍNEK, R.: *Historie liturgických oděvů*, s. 301.

komže, oděv pro ministranty. Jeden dárce daroval také dva pásy na pasování ke mši, čímž se má zřejmě na mysli cingulum – šňůra k přepásání alby.¹⁶⁷

Dalším typem darovaných textilií jsou rozličné kusy látek a ubrusy používané pro potřeby kostela, zejména při mších. Velmi často se setkáváme s různými ozdobnými šátky „na kalich“ nebo „pod kalich“ bílé barvy nejčastěji z hedvábí a tikity. Zřejmě se jednalo o korporál (rozprostírá se při mši pod kalich) a purifikatorium (slouží pro utírání mešního kalichu).¹⁶⁸ Mezi dary se objevují i vyšívání ručníky na oltář, které patrně měly sloužit k utírání rukou kněze při mši. Typickým darem byly tzv. antipendia, tedy závěsy pro ozdobu oltáře, zakrývající jeho přední stranu. V Liber erectionum jsou zapsány jako šátky a prostěradla s hedvábím vyšitými barevnými motivy, například „zeleným hedvábím vyšívaná, vprostřed Nomen Jesu ve věnci vyšité jest“,¹⁶⁹ nebo antependium s vyšitým erbem rodu darované od Alžběty Podstatské. Tak jako ornáty, tak také antipendia se měnila podle liturgických barev.¹⁷⁰ Typickými textiliemi pro stejný účel byly tzv. fýrhanky¹⁷¹ z barevných látek. Nejčastějšími materiály, z nichž byly antipendia a fýrhanky zhotoveny, bylo hedvábí a tikita, pro vyšívání se používaly barevné hedvábné a harasové nitě¹⁷² a také tzv. turecké hedvábí. Turecké trendy v oblasti textilu byly u nás v této době velmi oblíbené. Kontakt s tamním uměleckým řemeslem výrazně ovlivnil především výšivku, v níž se objevuje silná ornamentalizace.¹⁷³ Zřejmě na základě tureckých vlivů se mezi dary objevují tzv. yzmalimy (izmalimy). Patrně se jednalo o barevné, výšivkou zdobené šátky.¹⁷⁴ Z faktu, že se mezi dárci těchto yzmalimů objevuje pouze šlechta, lze usuzovat, že šlo o hodnotnější kusy textilu. Mezi dary najdeme také jednu peřinku pod misál.

Nebylo výjimkou, že lidé darovali některé ozdobné kusy oblečení přímo ze svých šatníků. Mezi darovanými předměty se hojně vyskytují fěrtuchy a tzv. zápasnice, v obou případech se jedná o zástěru takto zvanou ve valašském nářečí.¹⁷⁵ Nepochybně však šlo o okrasnější zástěry, které se nosily jen při zvláštních příležitostech, nebo vůbec. Bývaly

¹⁶⁷ ŠIDLOVSKÝ, E. G.: *Svět liturgie*, s. 9, 15, 40.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 22, 36.

¹⁶⁹ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašově.

¹⁷⁰ MARTÍNEK, R.: *Historie liturgických oděvů*, s. 292.

¹⁷¹ Fýrhank vychází z německého slova Vorhang, znamenající záclona nebo závěs. Slova fírhank bylo používáno ve slovenštině v šarišském nářečí ve stejném významu. Viz *Šarišsko – slovenský slovník*. Dostupné na <http://www.stofanak.sk/slovník/> (Stahováno: únor 2014).

¹⁷² Harasové nitě jsou lesklé a pružné vlněné příze, užívané přímo na výšivky. Viz TERŠL, Stanislav: *Abeceda textilu a odívání*. Praha 1995, s. 68.

¹⁷³ MARTÍNEK, R.: *Liturgický textil a bohoslužba*, s. 486.

¹⁷⁴ Pravděpodobně vychází z tureckého slova yazma, které je do češtiny překládáno jako šátek z potištěného plátna. Viz LANĚ, Tomáš: *Turecko-český slovník*. Voznice 2008, s. 301.

¹⁷⁵ Viz *Slovník valašského nářečí*. Dostupné na <http://www.jurkovic.cz/slovník/index.htm>. (Stahováno: únor 2014).

různobarevné, z hedvábí nebo tikity, vyšíváné zdobnými nitěmi, často se špicemi. Jistý Jan Bartošků například daroval zápasnicu bílým hedvábím vyšívanou po své nebožce ženě Zuzaně. Ěřtuchy ale zřejmě byly, na základě sledování jejich dárců, kterými byla šlechta a měšťané, vzácnějšími oděvy než zápasnice, které naopak darovalo venkovské obyvatelstvo.

Také na veselský kostel byly liturgické textile věnovány ve čtyřech případech. Jednalo se o ornát, albu, vyšíváné prostěradlo a koberec ze zeleného sukna na kazatelnici, který zjednal jistý Jiřík Malík z Velké Lhoty.

4.3.1.3 *Kostelní předměty a bohoslužebné náčiní*

Do této kategorie jsem zahrnula předměty nezbytně nutné pro správný chod kostela a mše, tedy jak věci praktického rázu jako svíce a nádobí (vyjma textilií), tak věci symbolické, například monstrance. Vyskytují se zde předměty různých finančních hodnot a mezi jejich dárci se nacházejí, co do počtu darů téměř vyrovnaně, duchovní, šlechtici i měšťané.

V záležitosti materiálů jsou zde zahrnuty předměty z kovu, nacházejí se zde věci z plechu, cínu, mosaze a stříbra. V jednom případě se setkáváme s plechovou lampou, darem od klempíře z Nového Jičína, k darům z cínu patřily především svícny a také některé náčiní (například jezuita Ignác Weis věnoval cínové ampulky se šálkem za 2 R), jeden darce poskytl mosaznou kadidelnici. K vzácnějším darům však patřily předměty ze stříbra, používaného taktéž pro bohoslužebné nádobí, například kalichy a šálky, vyskytuje se zde také jedna stříbrná lampa. Mezi nejcennější dary bychom však jistě mohli zařadit pacifikál s relikviemi darovaný od Jana Kryštofa Orlíka z Laziska, olomouckého kanovníka a meziříčského faráře a děkana v letech 1648 – 1665, dvě monstrance, jednu od anonymního darce, druhou pozlacenou od fráteru Vranky, kterou nechal zhotovit za 30 tolarů z jím vyžebnaných peněz, a kterou 10. července 1722 přivezl a daroval do Zašové. Dále se setkáváme se stříbrným relikviářem od jisté Elisabeth z Nového Jičína a stříbrným a pozlaceným scepřem (do češtiny přeloženo jako berla či žezlo), taktéž od jedné dářkyně z Nového Jičína.

4.3.1.4 *Jiné předměty*

Dary spadajícími do této kategorie jsem se již zabývala výše v textu. Hrabě ze Žerotína daroval na zašovský kostel pozitiv a fráter Václav Vranka nechal ve čtyřech tisících vyhotoveních vytisknout modlitby na papíře. Věci, o které však ještě zmínka nebyla, je

stříbrná karetk, darovaná od pana Kotulynského z Choryně. Slovo karetk má několik možných významů. Ve valašském nářečí znamená pohlednice nebo jízdenka.¹⁷⁶ Karetk je také destička, zpravidla ze dřeva případně z kosti či slonoviny, používaná pro výrobu pevných pruhů látky tkaných z příze, vyráběných technikou karetkování. Tyto pásy jsou také nazývány jako karetky. V 18. století se metoda karetkování uplatňovala zejména v lidové kultuře.¹⁷⁷ Uvedeným materiálem darované karetky však bylo stříbro, lze proto usuzovat, že v tomto významu se pravděpodobně jednalo o karetkový pásek ze stříbrných nití, který mohl být dále použit jako ozdobný lem liturgického oděvu.

Prostřednictvím dalších pramenů se dozvídáme o daru zvonu do chrámu Páně ve Veselém, který za odkázané peníze po svém muži koupila v roce 1689 Zuzana Korábečná z Malé Bystřice.¹⁷⁸

4.3.2 Dary osobní povahy

4.3.2.1 Agnusky a památeční mince

Agnusek, v Liber erectionum nazvaný různými obměnami slova jako agnustek, aknustek, agnustečko, aknustečko, aknusteček, byl v pravém slova smyslu malá medaile z vosku, přivezená z Říma a posvěcená papežem. Vosk se pak zasazoval do kovových nebo dřevěných přívěšků. Název i motiv pochází od Krista jako Beránka Božího, v latině označovaného jako Agnus Dei, na každém kousku vosku byl totiž reliéfně zobrazen beránek. V 17. a 18. století mu byla připisována zázračná moc a sloužil jako ochrana před pohromami, ovšem pouze tomu člověku, který na sobě neměl smrtelný hřích.¹⁷⁹ S postupem času se význam slova rozšířil na různé medailonky z drahých kovů s obrázkem svatých k zavěšení na krk. Mezi dary zašovského kostela se agnusek objevuje celkem jedenáctkrát, z materiálů je uvedeno stříbro, v jednom případě také zlato. Není tudíž jasné, zda se jednalo o pravé agnusky, kdy měl uvedený materiál představovat kovový přívěšek, do něhož byl posvěcený vosk zasazen, nebo zda šlo o posvěcené medailonky s obrázky svatých. Osobně se však přikláním k této druhé možnosti, například se vyskytuje stříbrný agnustek svatého Jana

¹⁷⁶ Viz *Slovník valašského nářečí*. Dostupné na <http://www.jurkovic.cz/slovník/index.htm>. (Stahováno: únor 2014).

¹⁷⁷ Více o této staré technice tkání viz VONDRUŠKOVÁ, Alena – KAPRASOVÁ, Ludmila: *Šikovné ruce aneb malá škola textilních technik*. Praha 1989, s. 108 – 123.

¹⁷⁸ POLÁŠEK, J. a kol.: *190 let kostela sv. Martina ve Veselém*, s. 7.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 297.

¹⁷⁹ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 120 – 121.

Nepomuckého darovaného od anonymního dárce nebo zlatý agnustek s obrázkem Panny Marie se třemi zlatými řetízky od Barbary ze Žerotína. Také již zmíněná Zuzana Mužinková věnovala „*aknustečko stříbrné neb relikviář na stříbrných řetízkách*“.¹⁸⁰ V tomto případě se tak zcela jistě jedná o medailonek s nějakou relikvií a nikoliv o pravý agnusek. Otázkou je, zda šlo skutečně o stříbro, nebo zda byl tento materiál připisován i jiným kovovým předmětům stříbrné barvy, např. zinku.

Mezi dary se často objevují také nejružnější mince s provrtanou dírkou pro zavěšení, které ztratily svoji funkci platební měny. Asi polovina z nich je jednoduše nazvána jako „*peníz z úškem*“, v dalších případech jsou uvedeny konkrétněji, například dukáty kremlické na nitce, tolar pozlacený svatý český, tolar francouzský pozlacený nebo rýnský francouzský s úškem. K nevšedním pojmenováním pak patří „*peníz stříbrný s úškem, je koníček na něm*“.¹⁸¹ Zajímavostí může být, že mezi dárce těchto mincí se vyskytují především osoby z Nového Jičína.

4.3.2.2 *Modely částí těl a stříbrná srdce*

Modely zmenšených částí lidských těl z kovů nebo z vosku jsou snad nejlepším příkladem votivních předmětů darovaných z osobních důvodů. Měly obvykle podobu vyléčených údů nebo orgánů, které věřící přinášeli na poutní místa jako poděkování za uzdravení, spojované s mariánským zásahem.¹⁸² Modely částí těl jsou druhým nejčastějším darem přinášeným do poutní svatyně v Zašově (graf č. 4) a k jejich dárce patřila především šlechta a měšťanstvo (necelá polovina dárce těchto předmětů je však zahrnuta do blíže neurčeného sociálního stavu). V zápisech nadání tohoto typu daru nebyl materiál, z něhož byl předmět zhotoven, uveden ve třech případech, ve všech ostatních se pak jednalo o stříbro. Absence modelů z prostších materiálů může znamenat, že se mezi dary nevyskytovaly,¹⁸³ nebo pro jejich nízkou exkluzivitu nebyly v knize nadání zaznamenány. Možností může být také stejný problém jako výše u agnusků – zda se skutečně jednalo o stříbro. Mezi dary se vyskytují v párech stříbrné oči, nohy, prsa, jednotlivě ruce, prsty, hlavy a zuby. Často byly přinášeny na dřevěných nebo stříbrných tabulkách. Ke zvláštnějším darům patřily například

¹⁸⁰ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašově.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² MIKULEC, J. a kol.: *Církev a společnost raného novověku*, s. 135.; Tentýž: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 207.

¹⁸³ Je možné, že v dané lokalitě byly tyto předměty zhotovovány pouze ze stříbra, a proto si je mohly dovolit pouze majetnější vrstvy věřících.

„na stříbrné tabulce stříbrné zuby spodní škraňu“,¹⁸⁴ čímž se má na mysli dolní čelist, od Anny Kečn z Nového Jičína.

Do kategorie modelů částí těl jsem pro zjednodušení zahrnula také čtyři případy obdarování stříbrných sošek a kusů stříbra, vyrobené a darované v podobě nějaké figurky. Například Anna Maria Legarka z Nového Jičína darovala tři kousky stříbra na jedné tabulce, z nichž „jedno je dítě povíjené, druhé je život, třetí je jako na způsob záby o čtyřech nohách“. ¹⁸⁵ Dar stříbrného života se v Liber erectionum vyskytuje ještě několikrát. Patrně se jedná o stříbrný přívěšek v podobě kříže.

Podobným darem jsou také stříbrná srdce, která patrně neměla zpodobňovat tělesný orgán. Mohla představovat poděkování za usmíření v mezilidských vztazích, většinou však vyjadřovala symbol lásky a oddanosti k Panně Marii a ke Kristu.¹⁸⁶

4.3.2.3 Votivní tabulky

Obětní tabulky a votivní obrázky rovněž reagovaly na tíživou událost v životě věřícího a jejich zhotovení a darování mělo vyjadřovat vděčnost Panně Marii za vyřešení situace. Tyto tabulky ze stříbra často zobrazovaly Matku Boží nebo jiné svaté a donátora, někdy i s popisem události.¹⁸⁷ Na zašovský kostel bylo darováno celkem 27 stříbrných votivních tabulek, které darovala šlechta, měšťané a řada osob blíže neurčených. S jednou tabulkou se setkáváme také od duchovního. Tyto tabulky byly někdy zasazeny do dřevěného rámečku. Liber erectionum poctivě zaznamenává náměty obrázků, z nichž se dají alespoň odhadnout příběhy dárců. Podívejme se na tyto náměty podrobněji.

Ve většině vyobrazení se objevuje stále stejný motiv s drobnými obměnami. Na tabulce se nachází obraz Panny Marie Zašovské, u něhož klečí donátor (buď sám, nebo se svým manželem/manželkou) a modlí se k tomuto obrazu. U těchto námětů je těžké určit o jaký typ prosby a její vyslyšení se mohlo jednat, zvláště pokud se zde donátor nachází sám. Na jedné tabulce se vyskytuje osoba ležícího člověka na lůžku a při něm se nachází obraz Panny Marie. Zde patrně půjde o člověka, jenž byl uzdraven z těžké nemoci, jméno donátora ovšem chybí. Pokud se zde vyskytují manželé („klečící osoba ženská a mužská“), lze se domnívat, že daná prosba se týkala jejich společného problému, kterým mohlo být početí a

¹⁸⁴ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašově.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ MIKULEC, J. a kol.: *Církev a společnost raného novověku*, s. 135.; Tentýž: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 208.

¹⁸⁷ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 207.

narození dítěte. Toto vyobrazení se vyskytuje například na tabulce darované od Augustýna a Barbary Rychteryn z Nového Jičína. U jiné tabulky darované od Karla Čmacha z Nového Jičína se vyskytuje „*obraz P. M. Zašovské, a při tom klečí z jedné strany mužská osoba a z druhé strany ženská s malým dítětem.*“¹⁸⁸ V tomto případě se tak pravděpodobně bude jednat o poděkování za vyslyšené prosby za narození dítěte. Se stejnými důvody byly také přinášeny tabulky s motivem „*povíjeného dítěte*“, darovány od žen ve třech případech. Na dvou tabulkách jsou uvedeny také písmena, která byla k výjevu připsána. Jeden záznam nás seznamuje se stříbrnou tabulkou, na níž je obraz Panny Marie v oblacích, u kterého klečí malé pachole „*a sú litery F. G. I. G.*“,¹⁸⁹ druhý záznam hovoří o tabulce darované od Karla Františka Cecn z Nového Jičína s klečící mužskou osobou a písmeny C. F. C. V obdarováních také nalezneme tabulku s obrazem Panny Marie Zašovské, u kterého klečí a pláče ženská osoba a kolem ní jsou rozprostřeny květy.

Na tyto tabulky byly zachycovány také náměty světce samotného. Jedná se o vyobrazení Panny Marie, na jedné tabulce se nachází také svatý Antonín.

Nechybí ani znázornění uzdravených částí těl. S tím se v *Liber erectionum* setkáváme dvakrát – jistá Terezia z Nového Jičína věnovala tabulku s vyrytým okem a František Karel Wagner, jako farář tovačovský, daroval tabulku se stříbrným uchem.

Nyní zbývá zmínit poslední zaznamenaný motiv tabulky, který je v porovnání s výše uvedenými nevšední. Jedná se o stříbrnou tabulku s erbem biskupství od novojičínské obyvateľky Anny Doroty Kečn.

4.3.2.4 Obrazy

Jak votivní tabulky, tak i obrazy zachycovaly scény ze života donátorů. Na zašovský kostel bylo věnováno 32 obrazů, což je poměrně velké množství. A protože zhotovení obrazu nebylo levnou záležitostí, mezi jejich dárci nalezneme výhradně šlechtu, měšťanstvo a duchovní. Opět však největší podíl dárců tvoří lidé, jejichž sociální status nebyl určen. I v záznamech o daru obrazu byl v knize nadání jejich námět téměř vždy uveden a zvláštností je, že *Liber erectionum* začíná právě výčtem 24 obrazů, i s jejich detailními popisy. Právě díky těmto popisům lze snáze určit příběh daného donátora. Přesné záznamy o obdarováních obrazů jsou uvedeny v příloze.

¹⁸⁸ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašově.

¹⁸⁹ Tamtéž.

Nejčastěji obrazy představovaly a znázorňovaly nějaká zázračná zachránění, ať už při nehodách, jako v případě meziříčského měšťana Johanese Wajkla nebo Františka Karla z Böhmstadtu, nebo při těžkých nemocích, jak připomíná obraz od meziříčského děkana Ondřeje Helmeziniho či Karla Podstatského, pána na Staré Vsi. Jeden z obrazů také upomíná na zasnoubení hraběte Jana Ignáce z Rödern a Marie Alžběty ze Žerotína, která byla dcerou Bernarda Ferdinanda a jeho první ženy Sidonie Alžběty. Dále se na obrazech vyskytují motivy podobné jako na votivních tabulkách. Je to vyobrazení Panny Marie Zašovské, k níž se uvedený donátor v kleče modlí, často i se svou rodinou. Na jednom obraze, který byl darován od jedné paní z Fulneka, se vyskytuje ženská osoba klečící v černém oděvu. V tomto případě zřejmě bylo darování obrazu spojeno s prosbou za duši zemřelého blízkého (snad manžela) v posmrtném životě. Netypický výjev je také na obraze darovaného od Jiříka Březovského, zobrazující jak obětuje svého syna Franca.

Dalším častým námětem obrazů je vyobrazení samotné Panny Marie. V jednom případě je uveden obraz Nejsvětější Rodičky Boží Zašovské, dvakrát byl darován obraz Panny Marie Svatokopecké a v jednom případě se setkáváme s vyobrazením Bolestného Srdce Panny Marie.

Několikrát se vyskytuje za zápisem nadání obrazu poznámka *ex votum*, znamenající *podle slibu*. Patrně se tak jedná o obrazy, jejichž výmalba a darování do zašovské svatyně bylo přislíbeno před svědky v nějaké těžké životní chvíli a po vyslyšení proseb bylo očekáváno splnění tohoto slibu.

Objevují se také stříbrné obrazy, u nichž není jasné, zda šlo o skutečné obrazy nebo o votivní tabulky.

4.3.2.5 Šperky

Mezi darovanými šperky se objevují jak cennosti z osobní výbavy, tak věci z drahých kovů zhotovených přímo pro určitý účel do výbavy kostela, proto je kategorie šperků na pomezí darů pro potřeby kostela a darů osobní povahy. Podívejme se nejprve na šperky vyrobené pro kostel. Ty se vyskytují v pěti případech, pokaždé se jedná o korunky určené k ozdobě soch či obrazů. U některých je uvedeno, že jsou stříbrné, pozlacené, vykládané diamanty. Protože šlo o cenný dar, není překvapující, že se mezi dárci objevují ženy šlechtičny, v jednom případě nebyl dárce uveden.

Šperky, které měly charakter osobnějších darů, tvořily skupinu rozličných předmětů od klenotů z drahých kovů k nejrůznějším korálkům. Z cenností z drahých kovů se setkáváme

se stříbrnými řetízky, zlatými i stříbrnými křížky, zlatými šňůrami, stříbrnými pásky a s jedním prstenem. Opět se mezi dárci těchto věcí vyskytuje výhradně šlechta, jednou také duchovní. V pěti případech se také setkáváme s perlami, resp. nitkami perel, které byly vždy darovány po více kusech. Mezi jejich dárci se vyskytuje hlavně měšťanstvo. Z drahých kamenů se v *Liber erectionum* vyskytují černé granáty darované od paní Karlovy Podstatské a žluté diamanty, s největší pravděpodobností se ale bude jednat o nějaký jiný drahokam žluté barvy. Ve dvou případech byly darovány červené korále. Zda hrála červená barva korálků při obdarování nějakou roli, je otázkou. Jisté ovšem je, že šňůra nebo nit červené barvy byla od nejstarších dob užívána jako ochranný symbol, který se přikládal na ruku novorozence. Místo šňůrky byly často používány také červené korálky navlečené na nitce. Červená barva byla vždy symbolem ohně, krve a života, v křesťanství je navíc také znamením Boží lásky skrze Kristovu krev, jenž prolil za spásu lidstva.¹⁹⁰ Darování červených korálků tak mohlo být spojeno s prosbou za ochranu novorozeného dítěte.

Na konec této kapitoly se opět nabízí srovnání se studií Jiřího Mikulce k poutnímu místu Bezděz. Do svatyně Panny Marie Monserratské na Bezdězu byly přinášeny a odkazovány dary v podobě fundací, peněz v hotovosti, bohoslužebných předmětů a kostelních zařízení (stříbrné korunky, bohoslužebné textilie, předměty z drahých kovů), obrazů a soch, votivních tabulek, modelů částí těl, medailí a mincí, šperků a několika odlišných věcí, jako například knihovna či zvon.¹⁹¹ Z vyjmenovaného výčtu je jasné, že se tyto typy darů nijak neliší od darů přinášných do Zašové, a lze usuzovat, že shodné druhy předmětů byly v době pobělohorské zanechávány i na jiných poutních místech v českých zemích.

¹⁹⁰ HRBÁČKOVÁ, J.: *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. In: ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*, s. 12 – 13. Červenou šňůrku drží také Panna Maria na milostném zašovském obraze a vyvádí jím bloudícího rytíře z jeho nesnází. Šňůrka zde tak symbolizuje život, naději a spásu.

¹⁹¹ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 205 - 208.

4.4 Datum a rok darování

4.4.1 Rok

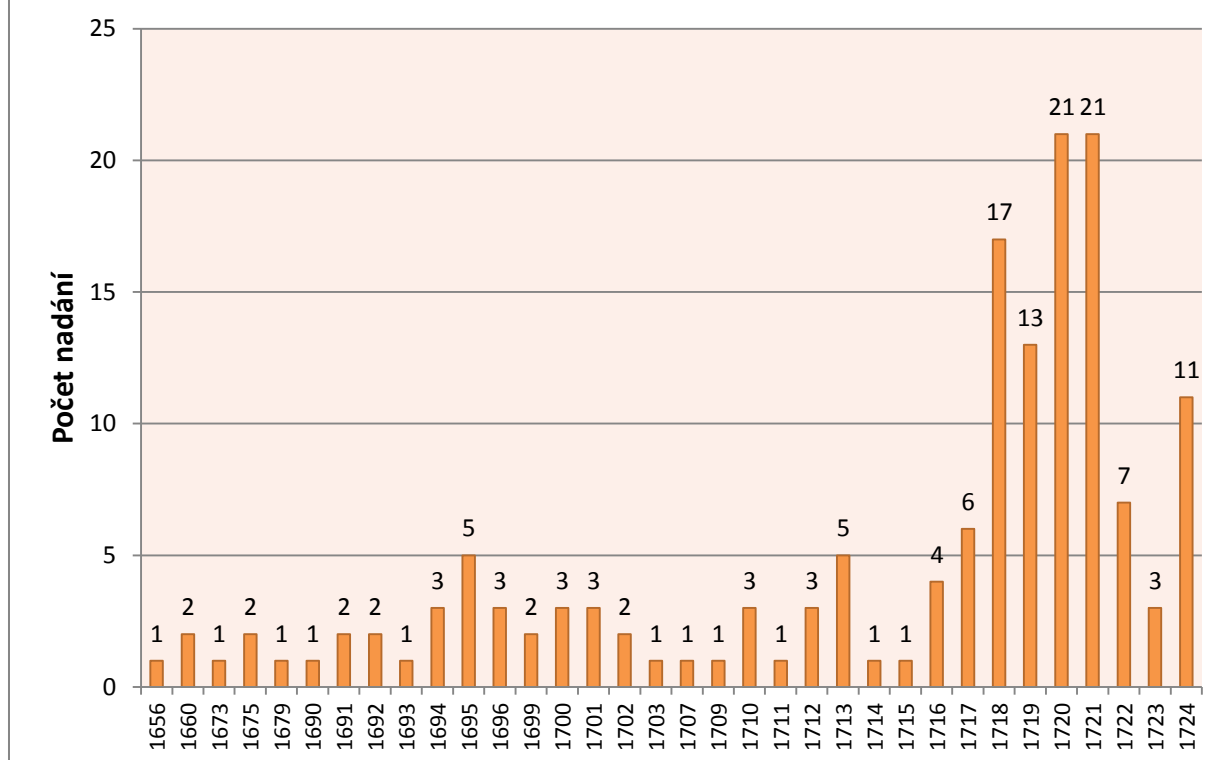
Zbožné odkazy netvořily pravidelný příjem farnosti a výše darů se měnila v závislosti na místě i čase. V době před Bílou horou byly příjmy z darů minimální, počet odkazovaných votivních darů však začal narůstat v době třicetileté války. To bylo způsobeno jednak tím, že lidi doléhaly těžkosti válečných let, a také rozsáhlou rekatolizací. Obecně ovšem byla v poválečných letech míra darů a odkazů ve srovnání s následujícími roky nízká, s vrcholící barokní zbožností ovšem nabývala na síle a nejvíce zbožných nadání je zaznamenáno v první polovině 18. století.¹⁹² Tento stav dokládá Pavel Pumpr na příkladu panství Třeboň, kde graficky představuje vývoj průměrných ročních příjmů kostela v Dolních Slověnicích v letech 1614 – 1730, a také Pavla Stuchlá ve své studii *Prachatický vikariát 1676 – 1750*, v níž uvádí, že na poutní kostel sv. Vojtěcha ve Lštění se podíl pohyblivých příjmů, mezi něž patřily i dary a odkazy, počátkem 18. století vyšplhal o více než 80 procent.¹⁹³

Nejprve se podívejme na zašovský poutní kostel. V Liber erectionum nalezneme zápisy o zbožných nadáních do Zašové od roku 1656 do 1724. Rok obdarování nebyl uveden u 85 záznamů z 239, což tvoří necelých 36 % všech zápisů nadání. Z těchto 85 záznamů však lze určit, že minimálně v 15 případech bylo nadání učiněno před rokem 1691. Ze zápisů, u kterých byl rok obdarování uveden, lze učinit alespoň přibližnou představu o míře darů a odkazů zašovského kostela ve sledovaných letech.

¹⁹² PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 338 – 342.; STUHLÁ, P.: *Prachatický vikariát*, s. 134.

¹⁹³ Viz PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, barevná vyobrazení v příloze, č. 13.; STUHLÁ, P.: *Prachatický vikariát*, s. 134.

**Graf č. 5: Míra odkazů zbožných nadání
zašovského kostela v letech 1656 – 1724**

Výše uvedené výzkumy Pavla Pumpa a Pavly Stuchlé plně souhlasí se zpracovanými závěry ze zkoumané Liber erectionum (graf č. 5). Podle děkanské matriky sepsané v roce 1672 se v zašovském kostele již tehdy nacházelo několik stříbrných darů věnovaných Panně Marii za vyslyšené prosby, jako byl stříbrný relikviář s řetízky, prsten, stříbrná tabulka na třech řetízkách či stříbrné nohy.¹⁹⁴ V roce 1672 se již hovoří o Zašově jako o navštěvovaném poutním místě, o čemž svědčí i výše uvedené dary. K soustavnějšímu přispívání darů na zašovskou svatyni ovšem začalo docházet od 90. let 17. století a nejvíce zbožných nadání je zaznamenáno ve 20. letech 18. století. Zvyšování množství votivních darů i poutníků bylo spojeno s morovou epidemií, která zasáhla Moravu kolem roku 1715.¹⁹⁵ V tomto roce pak složila řada vesnic a měst slib, že jako poděkování za uchránění od morové nákazy budou každoročně vykonávat poutě do Zašové.¹⁹⁶ Od těchto let pak vzrůstala návštěvnost zašovské svatyně tak, že jednou za měsíc konaná mše již byla nedostačující, a proto se rozvíjely snahy

¹⁹⁴ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 101 – 102.

¹⁹⁵ Meziříčí postihla morová rána v roce 1715, Nový Jičín v roce 1716. Viz DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 193 – 194.; BALETKA, T.: *Vláda olomouckých jezuitů v době baroka (1624 – 1777)*. In: JUROK, J. a kol.: *Nový Jičín*, s. 129.

¹⁹⁶ Zjištěno na základě kroniky Jana Bartoloměje Vranečky, edičně zpřístupněné v SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 113.

o stálou duchovní správu dosazením trinitářů. Morová epidemie ovšem nebyla jedinou pohromou, která tento kraj postihla a mohla tak vést k intenzivnějším prosbám a poutím do zašovské svatyně. Zašovský kronikář Vranečka zaznamenal, že v letech 1718 až 1721 „*po čtyry leta bylo veliké sucho, že třebas málo pršívalo. V létě potoky všecky vyschly, ryby, raky zalkli, na Bečvě málo sotva jedným kolem mlýny mohly mlet.*“¹⁹⁷ Krásno a dolní předměstí Meziříčí zase často trpělo povodněmi.¹⁹⁸ Atraktivitu poutního místa mohla také zvyšovat výstavba nového kostela.

Jak se měnilo množství přinášených darů po dostavbě kostela a po založení kláštera již bohužel na základě zkoumaného pramene nelze sledovat. Trinitáři byli uvedeni do Zašové v roce 1725, a než byla dokončena stavba kláštera, pobývali na zašovském dvoře Žerotínů. Díky tomu byly konány bohoslužby a kázání každou neděli a svátek, čímž bylo věřícím umožněno častěji přistoupit k přijímání. V letech 1725 – 1728 bylo zaznamenáno 61 390 osob, „*které svátosti pokání byly smířeny a Tělem Páně občerstveny a jejich počet, jak patrnó, rok co rok značně se zvyšuje.*“¹⁹⁹ S působením řeholníků v Zašové se tak návštěvnost zdejší svatyně zvyšovala. Lze tedy předpokládat, že spolu s návštěvností se zvyšovaly i počty votivních darů. Většina těchto cenných předmětů však podstoupila církev říši na zaplacení válek s Francií na přelomu 18. a 19. století. Odvedené stříbro vážilo 70 liber. Mezi předměty se nacházela monstrance, 6 kalichů a votivní dary poutníků.²⁰⁰

Na Veselský kostel bylo zaznamenáno jedenáct zbožných nadání, z nichž v pěti případech nebyl rok zachycen. Z uvedených roků byla obdarování učiněna v letech 1687, 1709, 1716, 1720, 1725 a 1746. I z těchto několika údajů lze učinit podobné závěry jako u Zašové, tedy že obliba zbožných obdarování vzrůstala v první polovině 18. století. Nejmladším záznamem v Liber erectionum je nadání z roku 1746, při zkoumání podoby záznamu v porovnání s předchozími je však patrné, že byl do knihy nadací zapsán dodatečně až po letech.

Protože u nadání veselského kostela není v jediném případě zaznamenáno konkrétní datum, lze jen těžce určit, s jakými pohnutkami dárci tyto dary věnovali. Ve Veselé byla mše sloužena pětkrát ročně knězem z Rožnova.²⁰¹ Dary pro potřeby kostela mohly také souviset s výstavbou nového dřevěného kostela roku 1728.

¹⁹⁷ Kronika Jana Bartoloměje Vranečky edičně zpřístupněná v SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 113.

¹⁹⁸ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 222.

¹⁹⁹ EICHLER, Karel: *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku*. Díl 1. Část 2. Brno 1888, s. 163 – 164.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 164.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 318.

²⁰¹ POLÁŠEK, J. a kol.: *190 let kostela sv. Martina ve Veselé*, s. 6.

4.4.2 Den a měsíc

Jelikož zápisy v Liber erectionum obsahují úplný časový údaj (den, měsíc a rok) pouze u 98 nadání na zašovský kostel z celkových 239, což znamená, že přesné datum nadání známe pouze u 40 % záznamů, budou mít další informace spíše orientační charakter. Na základě uvedeného data u nadání lze určit či alespoň odhadnout, zda bylo obdarování učiněno v rámci hromadné poutě konané z farnosti donátora, nebo při individuálním putování, jehož podoba záležela na každém jednotlivci. Podívejme se nejprve na poutě a dary věnované při příležitosti církevních svátků a slavností.

Uctívání Panny Marie a svatých tvořilo jeden ze základních pilířů barokní zbožnosti. Prostý lid hledal v Marii podobu matky a přímluvkyně. Na Moravě měla mariánská úcta dlouhou tradici, vznikající od 11. století, o čemž svědčí řada památek a poutních míst zasvěcených Panně Marii. V době pobělohorské byla oblíbenost jejího kultu ještě větší, a nejenže tak docházelo ke vzniku nových mariánských poutních míst nebo chrámů, ale také byly oslavovány všechny mariánské svátky.²⁰² Protože byl v Zašové uctíván obraz Panny Marie, není divu, že k největší návštěvnosti docházelo právě ve významné mariánské dny. Celkem bylo v tyto dny zapsáno 47 zbožných nadání. Na základě data přinášených a odkazovaných darů do Zašové lze odhadnout, že největší oblibě se těšil svátek Navštívení Panny Marie a svátek Narození Panny Marie. Podstatou svátku Navštívení Panny Marie, který byl do roku 1968 slaven 2. července a poté 31. května, je biblická zpráva o Mariině návštěvě u její příbuzné Alžběty po zvěstování Páně.²⁰³ S odkazy darů v tento den se setkáváme v 17 případech, a to mezi lety 1701 – 1724. Již bylo řečeno, že na tento svátek docházeli do Zašové farníci z Meziříčí, na základě sledování místa původu dárců se lze domnívat, že sem konali hromadné poutě také věřící z Nového Jičína a možná i z Frenštátu. 2. červenec zůstal dnem hlavní zašovské poutě i v 19. a 20. století a tato tradice je udržována dodnes (viz níže). Na svátek Narození Panny Marie, slavený 8. září, bylo na zašovský kostel učiněno 15 zbožných nadání mezi lety 1694 – 1724. Mezi dárci se opět nejvíce vyskytují osoby z Meziříčí a z Nového Jičína. S jistotou pouze víme, že v tento den konali poutě do Zašové v druhé polovině 18. století farníci z Rožnova.²⁰⁴ Také na svátek Početí neposkvrněné Panny Marie 8. prosince docházelo ke zbožným obdarováním, a to celkem šestkrát v letech 1692 – 1722. Čtyři z těchto šesti dárců pocházeli z Meziříčí. Dalším významným mariánským dnem je

²⁰² ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*. Díl I., s. 259.; MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 31.

²⁰³ ADAM, Adolf: *Liturgický rok*. Historický vývoj a současná praxe. Praha 1998, s. 202.

²⁰⁴ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24v.

slavnost Nanebevzetí Panny Marie, slavená 15. srpna. V tento den Liber erectionum zaznamenává pět zbožných nadání mezi lety 1719 – 1722 od dárců z Nového Jičína a ze Skaličky. Dvě obdarování jsou zapsána také na slavnost Zvěstování Panně Marii 25. března, a to v roce 1693 a 1721. Dvě nadání byly přijaty na svátek Očišťování Panny Marie 2. února v roce 1723 a 1724 od dárce z Meziříčí a z Krásna. Tento svátek byl v roce 1960 přejmenován na svátek Uvedení Páně do chrámu, lidově je nazýván jako Hromnice.

Právě tyto svátky a významné dny budou patřit ke dnům, v nichž dárce zašovskou svatyni osobně navštívil, čemuž odpovídají také typy darů v tyto dny přinášené. Vyskytují se zejména modely částí těl, stříbrné tabulky, liturgické textilie, šperky, obrazy a dvakrát také peníze v hotovosti.

V době baroka však neustupovalo do pozadí ani přímé a bezprostřední uctívání Boha ve třech osobách. Velké oblibě se těšila slavnost Nejsvětější Trojice, slavená neděli po Letnicích.²⁰⁵ Ačkoliv víme, že v druhé polovině 18. století konali procesí do Zašové u příležitosti tohoto svátku farníci z Rožnova,²⁰⁶ podle uvedených dat zápisů v Liber erectionum nebyl na zašovskou svatyni v tento den odkázán jediný dar. K dalším dnům učinění nadání, které mohly souviset událostmi liturgického roku, by mohl patřit 6. duben 1694, tedy Velký pátek toho roku, kdy Maxmilián Antonín ze Žerotína přinesl dar stříbrných nohou a prstu. V deseti případech byl předmět darován v neděli, bude se tak zřejmě jednat o neděle, ve kterých byla sloužena mše, obdarování ale byla zaznamenána i jiné dny v týdnu a s největší pravděpodobností právě toto budou dny, kdy se poutníci vydávali na pouť do Zašové zcela individuálně s nějakou naléhavou prosbou či poděkováním. Několikrát se objevuje odkaz při poslední vůli s konkrétním datem, patrně se bude jednat o datum sepsání poslední vůle.

Poměrně zajímavý je případ obdarování tří kusů stříbra na tabulce pokryté černým aksamitem, darovaný dne 6. září 1692 od pana Bernarda Ferdinanda ze Žerotína. Tohoto dne však Bernard Ferdinand okolo šesté hodiny odpoledne skonal.²⁰⁷ Aksamit černé barvy se tak na darované tabulce zřejmě nenacházel náhodou, protože v křesťanské symbolice znamená tato barva smrt a hluboký zármutek.²⁰⁸ Nabízí se tedy možnost, že Bernard Ferdinand měl s pocitem blížící se smrti tendence ještě vykonat zbožný skutek, který by mu pomohl dosáhnout šťastného skonu a spáasy jeho duše po smrti, a proto učinil tento zbožný odkaz. Druhou možností by pak bylo, že dar byl odkázán jeho jménem některým z jeho nejbližších až poté, co zemřel. V poslední vůli Bernarda Ferdinanda, kterou nechal sepsat 17. července

²⁰⁵ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 33.

²⁰⁶ ZAO-OL, Fond ACO, kart. 2212, sign. C 9, fol. 24v.

²⁰⁷ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 351r.

²⁰⁸ MARTÍNEK, R.: *Historie liturgických oděvů*, s. 289.

1692, se žádný takový dar nevyskytuje, proto není pravděpodobné, že by jej odkázal dříve, a až s příchodem jeho smrti by byl do Liber erectionum zapsán.

Po založení kláštera byly konány mše a kázání v zašovském kostele každou neděli a na každý svátek. V 19. století byla hlavní neboli hrubá pouť do Zašové konána na den Navštívení Panny Marie 2. července, kam přicházely průvody farníků z Meziříčí, Hutiska, Halenkova, Nového Hrozenkova, Horní Bečvy, Velkých Karlovic, Krhové, Perné a Petřkovic. Další poutě byly konány z Palačova v neděli po Božím Těle, z Vítkova ve Slezsku v neděli před sv. Petrem a Pavlem, z Rožnova v den sv. Petra a Pavla, na slavnost Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna přicházely procesí z Lešné a z Příboru a na den Narození Panny Marie byly konány poutě do Zašové z Hodslavic. Mimo to přicházeli po celé léto každou neděli jednotlivci z Meziříčí, Nového Jičína, Štramberku a jiných míst.²⁰⁹ Tradice zašovských poutí se udržuje i dnes, pouť se koná každoročně v neděli po svátku Navštívení Panny Marie (2. července).²¹⁰

4.5 Důvod darování

Důvod, který vedl věřícího k darování zbožného daru je poslední údaj, který lze ze zápisů v Liber erectionum vyčíst. Bohužel skutečnost, proč lidé s těmito dary přicházeli nebo je na kostel odkazovali, je uvedena pouze v několika málo případech. Pravděpodobné pohnutky se dají odvodit z charakteru odkázaného daru, např. u modelů části těl nebo u votivních tabulek a obrazů, některé další informace lze zjistit z jiných pramenů, jako gruntovních knih, matrik a děkanských matrik, tyto poznatky jsou však stále nedostačující k tomu, abychom učinili v kategorii důvodů nějaké přesné a souhrnné závěry. Možné příčiny darování tak můžeme většinou pouze odhadovat. Většina pravděpodobných důvodů již v práci zazněla, teď se pokusím o jejich souhrn.

Ještě před tím, než se těmito motivy darování budu zabývat, chtěla bych se pozastavit u problému slova ofěrovat, které se v Liber erectionum vyskytuje několikrát místo slova darovat. V církevní terminologii jsou tyto dvě slova důsledně odlišovány. Ofěra představovala závazný příspěvek jisté částky při bohoslužbách na obživu kněze, a protože se ve středověku často objevovaly spory, kdo má nárok na dobrovolné dary věřících, došlo k oddělení

²⁰⁹ EICHLER, K.: *Poutní místa a milostivé obrazy*, s. 163, 165 – 166. Z Palačova a z Rožnova byly poutě konány jako poděkování za ochranu před dalším takovým krupobitím, jaké tyto města postihlo v první polovině 19. století. Viz SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 41.

²¹⁰ Pouť je konána první nedělí po 2. červenci. Patrně z důvodů zachování staré tradice je tak dodržováno datum tohoto svátku před koncilní úpravou kalendáře roku 1969 (po úpravě tento svátek připadá na 31. květen).

příspěvků určených pro potřeby kostela od majetku užívaného farářem. Ve sledovaném období tak už byly sbírky na kostel a ofěry pro faráře důsledně odlišovány. Peníze pro potřeby kostela byly vybírány během nedělních a svátečních mší, penězi pro faráře pak přispívali farníci několikrát do roka při ofěře připadající především na Vánoce, Velikonoce a Letnice. Ofěry však nebyly pro faráře žádným zásadním příjmem, měly charakter spíše symbolický.²¹¹ Ačkoliv v Liber erectionum narazíme na slova „*ofěrovati jest ráčil*“ celkem v 39 záznamech o zbožných nadáních, je více než zřejmé, že zapisovatel mezi pojmy *ofěrovat* a *darovat* nedělal rozdíl, a všechny tyto dary spadaly do kostelního majetku. Při sledování výskytu tohoto slova lze navíc zjistit, že bylo užíváno především u šlechty a měšťanů, tedy u majetnější a váženější vrstvy dárců. Lze se tak domnívat, že slovo *ofěrovat* je zde používáno pouze jako vznešenější podoba slova *darovat*. Navíc ve valašském nářečí znamená slovíčko *oferovat'* chodit mezi lidmi a dávat dary.²¹²

Donátor mohl zbožné obdarování učinit v rámci poutě. Ty mohly být jak skupinové, na něž se vydávali věřící společně, nebo individuální, které vykonávali jednotlivci pro své osobní důvody. Nejčastěji probíhaly hromadné poutě v den mariánského svátku. Podniknutí takové poutě se ovšem nevylučovalo s tím, že by v těchto dnech věřící daroval osobní votivní předmět. Právě naopak, pro některé katolíky to mohly být jedny z mála dnů za rok, kdy se do Zašové mohli dostat. Hromadné poutě věřících ale měly také podobu děkovného či prosebného procesí za nějakou konkrétní událost. Jejich účastníci si tak přicházeli vyprosit požehnání úrody nebo ochranu před hladem, morem a válkou. Děkovná procesí se pak nejčastěji odvíjela od nějakého zásahu Panny Marie ve prospěch věřících.²¹³ Do Zašové podnikala poutě řada vesnic a měst každoročně od roku 1715 za poděkování od uchránění od morové nákazy, v 19. století sem zase přicházeli farníci z Rožnova a Palačova prosit za ochranu od krupobití.²¹⁴ A také při těchto příležitostech mohli věřící odkázat zbožný dar (například pro potřeby kostela) s pocitem, že si tak ještě lépe pojistili vyslyšení svých prosb u Panny Marie a u Boha.

Pohnutek, s nimiž se poutníci vydávali do poutních míst samostatně, mohla být celá řada. Tyto motivy poutí pak s největší pravděpodobností budou totožné s motivem věnování zbožného daru. Pro srovnání lze opět využít studii o mariánské poutní svatyni na Bezdězu, v níž nás Jiří Mikulec prostřednictvím sepsaného a tiskem vydaného kázání jednoho ze zde

²¹¹ PUMPR, P.: *Beneficia, záduší a patronát*, s. 227 – 228.

²¹² Viz *Slovník valašského nářečí*. Dostupné na <http://www.jurkovic.cz/slovník/index.htm>. (Stahováno: únor 2014).

²¹³ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 200 – 201.

²¹⁴ Zjištěno na základě kroniky Jana Bartoloměje Vranečky, edičně zpřístupněné v SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 113.

působících benediktinů seznamuje s širokou škálou důvodů, které na Bezděz individuálně přiváděly katolické věřící. Lidé sem přicházeli s prosbami k Panně Marii za ulehčení ve všemožných strastech a za pomoc v neštěstí, setkáváme se především s prosbami za zdraví v nemoci, pomoc v úkladech, které jim připravili nepřátelé, za návrat syna či manžela domů, za spravedlnost. Putovali sem lidé nešťastně zamilovaní nebo žijící ve smilstvu, chudí jednotlivci, kteří se nemohli vymanit z nouze, vojáci, kteří prosili o ochranu v bitvách nebo chorobní závistivci, kteří se chtěli zbavit tohoto hříchu.²¹⁵ Samozřejmě se jedná pouze o přehled motivů poutí a neznamená to, že vždy muselo dojít i k přinesení zbožného daru.

K Zašové podobný pramen bohužel nemáme, proto musíme motivy individuálních poutí a obdarování sledovat podle popisu darů. Nejčastějším důvodem darování osobních předmětů bylo zdraví donátora popř. jeho blízkých, týkající se buď nemoci a úrazu, nebo nějaké nehody. Takový dar mohl být darován jako prosba za uzdravení, s největší pravděpodobností se však jednalo již o vyjádření vděčnosti Panně Marii a Bohu za uzdravení či ochranu. S tímto motivem byly darovány stříbrné modely částí těl, stříbrné votivní tabulky a také obrazy (viz příloha). Dalším častým důvodem patrně bude prosba nebo poděkování za početí či narození dítěte. Výjev narozeného děťátka lze pozorovat na votivních tabulkách, obrazech i u stříbrných figurek, někdy zachyceného samostatně, někdy také s dospělými osobami, které představovaly rodiče. Některé darované předměty pak byly spojeny se smrtí. Na základě některých námětů votivních tabulek a obrazů lze usuzovat, že darovaný předmět byl prosbou za spasení duše některého blízkého zemřelého člověka.

Jak už bylo řečeno, nebylo vždy zvykem, že donátor poutní místo osobně navštívil. Jeho dar mohl být poskytnut také prostřednictvím odkazu v poslední vůli. Takové odkazy se v Liber erectionum pro zašovský kostel vyskytují minimálně v 13 případech, a to nejčastěji při odkazu finanční částky, ať už v podobě gruntovních peněz nebo peněz v hotovosti. Jednou byla také odkázána alba a jednou 8 nitek perel. Důvody s nimiž věřící tyto odkazy činili, jsou více než zřejmé. Nepochybně šlo tímto činem o zajištění spásy v posmrtném životě.

Nyní ještě krátké pozastavení u podnětů darování darů na veselský filiální kostel. Skutečnost, že se mezi dary objevují pouze předměty pro potřeby kostela (peníze a liturgické textilie) není vůbec překvapující. Předměty osobní povahy, zejména modely částí těl a votivní tabulky, byly totiž zanechávány u soch a obrazů, u nichž lidé věřili, že mají zázračnou moc a právě jim připisovali hlavní nebo jediný podíl na vyřešení jejich obtížné situace, jsou tedy především typickými dary poutních míst. Protože veselský kostel patřil k těm nejchudším

²¹⁵ MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 203 - 204.

v tomto panství, odkazovali věřící praktické dary, které by zajistily řádný chod kostela a bohoslužeb (ornát, alba, koberec na kazatelnici), nebo peníze odkazem gruntovních peněz či hotově. Z těchto darů bohužel nelze vyčíst jakýkoliv osobnější důvod obdarování. Odkaz daru při poslední vůli (v tomto případě pouze v podobě peněz) byl na veselský kostel učiněn pětkrát.

Důvody darování zbožného nadání samozřejmě mohly být daleko rozličnější, než bylo nyní uvedeno. Věřím však, že jsem postihla alespoň ty nejčastější motivy, s nimiž donátoři své zbožné dary odkazovali.

5 Vybrané osudy donátorů

Na tomto místě bych ráda představila některé z donátorů konkrétněji. Většina z těchto osob již byla výše v textu zmíněna, zde je však kladen důraz na možný motiv darování zbožného daru. Jak již bylo řečeno, určit skutečný důvod obdarování je pro nás ve většině případů nemožné. Proto bych chtěla upozornit, že v tomto směru se jedná většinou o moje odhady a návrhy. Je potřeba mít také na paměti, že odkaz určitého nadání nemusel mít hlubší důvod než vyjádření osobní zbožnosti.

Pro představení donátorů jsem vybrala zástupce od každého společenského stavu. Pouze od šlechtického stavu jsou uvedeni dva zástupci. Žerotínové, jako představitele vyšší šlechty – panstva, a Franz Karl z Böhmstadtu jako představitel nižší šlechty – rytíře a panského úředníka. Výběr byl v podstatě náhodný, ovšem snažila jsem se spíše vybrat osoby, které výše v textu ještě nebyly detailně uvedeny, na druhou stranu nepopírám, že předkládám osoby, které byly dohledatelné (ve více) pramenech. Mým cílem nebylo ukázat nejzbožnějšího zástupce daného stavu, jenž má na svém kontě řadu zbožných skutků (např. Bernard Ferdinand a Františka Eleonora ze Žerotína), spíše mi šlo o předložení průměrného představitele svého sociálního statusu.

5.1 Maxmilián Antonín a Barbara ze Žerotína

Maxmilián Antonín František se narodil se 5. září 1662 ve Velkých Losinách rodičům Přemkovi a Alžbětě z losinsko-vízmberské větve Žerotínů, a posléze se oženil s Barbarou Salomenou, roz. z Talmbergu. Po smrti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína v roce 1692 zdědil alodní panství Meziříčí-Rožnov a pravděpodobně přesídlil i se svou ženou do meziříčského zámku. Barbara však zemřela již 12. července 1696, podle matriky ji bylo pouhých 27 let,²¹⁶ a jejich manželství zůstalo bezdětné. Podruhé se Maxmilián oženil v roce 1703 se šlechtičnou Marií Antoníí Šubířovou z Chobyně.²¹⁷ Jejich jediným potomkem byla dcera Alžběta Sidonie, která se poté provdala za hraběte z Rödern.²¹⁸ Maxmilián zemřel 29. března 1706 ve věku 43 let, a protože neměl žádného mužského potomka, alodní panství připadlo podle jeho poslední vůle bratranci Karlovi Jindřichovi II. z falkenberské větve Žerotínů.

²¹⁶ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 167v.

²¹⁷ Tamtéž, fol. 161r.

²¹⁸ RADIMSKÝ, J.: *Tribunál – pozůstalosti*, s. 328.

Maxmilián učinil na zašovský kostel celkem čtyři zbožná nadání. 6. dubna 1694, na Velký pátek toho roku, daroval stříbrný prst a stříbrné nohy, o dva roky později 25. října 1696 v neděli opět daroval stříbrné nohy. Z charakteru těchto darů lze usuzovat, že měl Maxmilián opakované zdravotní potíže s dolními končetinami. Zároveň snad také v tyto dny, vzhledem k jejich významnosti v křesťanském učení (Velký pátek ctěný jako den ukřižování Ježíše Krista a každá neděle jako den zasvěcený Bohu), zašovskou svatyni osobně navštívil. 4. října 1700 daroval Maxmilián zelený brokátový ornát, bílé prostěradlo na oltář a zelenou brokátovou dečku místo fýrhanku. Zda však mělo toto obdarování i jiný motiv než učinit zbožný skutek a přispět k věcným potřebám kostela, nevíme. Otázkou také je, zda hrálo nějakou roli datum obdarování – 4. říjen jako den svátku Františka z Assisi. Poslední nadání od Maxmiliána Antonína ze Žerotína bylo zaznamenáno 8. září 1701 v den Svátku narození Panny Marie. Opět se jednalo o několik liturgických textilií, tentokrát to byl černý ornát a štola, modrá peřinka a dvě dečky na oltář místo fýrhanku. Současně s tím také daroval stříbrnou votivní tabulku, na které se nacházel obraz Panny Marie s děťátkem, vedle níž klečela mužská postava, která patrně představovala samotného Maxmiliána. Za co však touto tabulkou prosil, resp. děkoval, již bohužel nezjistíme. Na základě jeho životních událostí se lze domnívat, že tabulka mohla být věnována s prosbou za jeho dobré zdraví, za duši jeho zemřelé manželky, za narození potomků a dědiců, mohlo se ale také jednat za prosbu nebo poděkování za vyřešení politických záležitostí.

Barbara ze Žerotína darovala do zašovského kostela dvakrát stříbrný agnusek, jednou 10. ledna 1695 a podruhé 7. ledna 1696. Co ji k těmto darům vedlo lze těžko odhadovat, navíc když dny obdarování nebyly ničím významné. Možná to byla touha po narození dětí, zdravotní těžkosti s předtuchou blížící se smrti, mohlo se však jednat o běžný projev zbožnosti.

5.2 Franz Karl z Böhmstadtu

„Urozený a statečný rytíř“ František Karel z Böhmstadtu působil jako hejtman meziříčského panství v letech 1687 – 1706.²¹⁹ Se svojí ženou Marií Reginou se oženil někdy před rokem 1683, protože toho roku se jim narodil zřejmě jejich první potomek Václav, který

²¹⁹ Hejtman byl nejvyšším správním úředníkem obou spojených panství. BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 223, 226, 229.

však zemřel ve svých 5 letech v lednu roku 1688.²²⁰ Franz a Regina měli celkem 7 synů. Syn František se narodil 7. prosince 1687, v záznamu matriky je otec Franz Karl uveden již jako hejtman.²²¹ Další syn Bernard Ignác Antonín přišel na svět 3. srpna 1689,²²² Jan Antonín 29. prosince 1691,²²³ Max Antonín 9. dubna 1694,²²⁴ Eustach Antonín se narodil 28. prosince 1695,²²⁵ zemřel však již 19. února 1697,²²⁶ a poslední syn František Antonín Karel se narodil 4. června 1697.²²⁷ Zajímavostí je, že všem potomkům Franze Karla a Marie Reginy, vyjma Václava, u něhož nevíme, byli za kmotry Žerotínové, Bernard Ferdinand se ženou Františkou Eleonorou, později Maxmilián Antonín s manželkou Barbarou.²²⁸ Jeden z Franzových synů se později stal servitským mnichem, přijal jméno Faustin a zastával úřad generálního vikáře svého řádu v Římě.²²⁹

V roce 1696 koupil Franz Karl z Böhmstadtu šenkovní dům na náměstí, který však po roce prodal a koupil dům na dolním předměstí, kde patrně pobýval až do své smrti v roce 1706.²³⁰

Do zašovské svatyně daroval tento správní úředník zbožné dary celkem čtyřikrát. Někdy před rokem 1691 byl zaznamenán dar stříbrných očí a cínové mísy a konvice. Stejný dar stříbrných očí se pak opakoval 1. února 1695, z čehož lze opět usuzovat, že Franz Karl měl zdravotní problémy se zrakem. Je možné, že tyto potíže neměl Franz sám, ale někdo z jeho rodiny, zbožný dar byl však učiněn jeho jménem. Na Svátek narození Panny Marie 8. září daroval, pravděpodobně při příležitosti hromadné poutě z Meziříčí, různobarevnou peřinku pod misál. Poslední v Liber erectionum zaznamenané nadání Franz učinil v roce 1703. Jako poděkování Panně Marii Zašovské za záchranu syna nechal zhotovit obraz, který výjev záchrany zobrazoval. V Liber erectionum můžeme číst: *Item léta páně 1703 jest obraz vyobrazení nebožtíka v Pánu Bohu odpočívajícího někdy bývalého na panství meziříčském hejtmána Frant. Bemšteta, jeho syn jak s koněm spadl z velikého břeha a kůň ho připadl a nic*

²²⁰ Přesné datum není v matrice uvedeno. ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 420r.

²²¹ Tamtéž, fol. 115v.

²²² Tamtéž, fol. 122v.

²²³ Tamtéž, fol. 347r.

²²⁴ Tamtéž, fol. 129r.

²²⁵ Tamtéž, fol. 132r.

²²⁶ Tamtéž, fol. 168r.

²²⁷ Tamtéž, fol. 134r.

²²⁸ Potomci Františka Karla z Böhmstadtu i s jejich daty narození uvedeni v BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 229.

²²⁹ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 171.

²³⁰ BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 221, 223.; SOKA Vsetín, Fond AM Valašské Meziříčí, inv. č. 120, fol. 437r.; SOKA Vsetín, Fond AM Valašské Meziříčí, inv. č. 121, fol. 126rv.

*mu neuškodil, a to jedouce ze Zašové.*²³¹ O kterého ze synů se jednalo, se daný záznam bohužel nezmiňuje. Z charakteru zápisu lze usuzovat, že obraz byl darován v roce 1703, ovšem záznam o tom byl učiněn až v době, kdy byl Franz Karl již po smrti.

Z Franzovy rodiny se mezi donátory v Liber erectionum nikdo další neobjevuje.

5.3 František Karel Wagner

František Karel Wagner, kterého již známe jako faráře rožnovského a tovačovského, se narodil v Meziříčí zřejmě jako nejstarší syn měšťana Jiříka Wagnera. V roce 1693 zdědil dům po smrti svého otce, kde zřejmě poté nebydlel, a již roku 1706 jej „z lásky bratrské podstupuje“ své sestře Veronice a jejímu manželovi Andrysovi Bužkovi.²³² Od roku 1703 působil krátce jako farář v Domaželicích. Rožnovským farářem byl v letech 1707 – 1713, mezi lety 1713 – 1730 působil jako farář v Tovačově a od roku 1730 až do své smrti v roce 1748 byl holešovským děkanem.²³³

František Karel se za svého působení v Rožnově zasloužil o rozkvět zašovského poutního místa. Jako jeden z prvních se pokusil zjistit stáří zašovského milostného obrazu nejprve neúspěšným vyhledáváním možných pramenů, které by se o obrazu zmiňovaly, a poté pozváním dějepisce Jana Jiřího Středovského, který měl obraz prohlédnout, ovšem ani ten nedokázal podat uspokojivé závěry ke stáří obrazu.²³⁴ František Wagner měl také zásluhu na rozvoji poutnické tradice. Jan Bartoloměj Vranečka o něm píše: „Až se dostal za pana faráře rožnovského František Wagner roku 1707, v ten čas tu pobožnost Rodičky Boží obnovil a pouti slavné držival.“²³⁵ Byl to právě František Wagner, který nabídl svému vzdálenému příbuznému Janu Vranečkovi místo zašovského rektora.²³⁶ V roce 1710 Wagner daroval do Zašovského kostela 2 svícny a za jeho působení co by rožnovského faráře byla v roce 1710 postavena nová zašovská farní budova, do které nechal na své náklady zhotovit 12 dřevěných stoliček a lenošek. Ačkoliv výstavba nového kostela i uvedení trinitářů do Zašové se uskutečnily až po Wagnerově odchodu, přesto se i nadále v Zašové při různých příležitostech a slavnostech objevoval. V roce 1719, již jako farář tovačovský, daroval do zašovské svatyně

²³¹ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašové.

²³² SOkA Vsetín, Fond AM Valašské Meziříčí, inv. č. 120, fol. 366r. V tomto zápisu v gruntovní knize byl již oslovován jako velebný a dvojctíhodný pan Frantz Wagner.

²³³ WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. Olmützer Erzdiöcese, I/3., s. 263, 278.

²³⁴ ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 10 – 11.

²³⁵ Kronika Jana Bartoloměje Vranečky edičně zpřístupněná v SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 112.

²³⁶ SVOBODOVÁ, J. (red.): *Zašová*, s. 111.

stříbrnou votivní tabulku s výjevem stříbrného ucha. Je tedy velmi pravděpodobné, že měl v této době jisté zdravotní problémy se sluchem. František Karel Wagner patrně podporoval založení trinitářského kláštera v Zašové, na slavnosti vysvěcení nového zašovského kostela se současným uvedením trinitářů v roce 1725 byl dokonce přítomen jako zástupce biskupa. Gregor Wolný hovoří o Wagnerovi jako o horlivém podporovateli trinitářů. Wagner zval zašovské trinitáře často k sobě do Holešova a jejich návštěvy se staly podnětem pro zřízení trinitářské rezidence v Holešově roku 1746. Za svého působení v Holešově zhotovil ve farním kostele nový oltář, na vlastní náklady nechal zrenovovat oltář v kostele v Kostelci, na hlavní oltář v Holešově koupil stříbrnou lampu, věnoval 1000 florenů na duchovní správu v Hutisku a založil fundaci na kostely v Dubě a v Tovačově.²³⁷

S jakými pohnutky daroval František Karel Wagner své zbožné dary do zašovského kostela, není těžké odhadovat. Jako farář i jako děkan usiloval o zvelebení svých farností a kostelů, které měl na starosti. Proto přispěl darem, pro zašovský kostel pravděpodobně tehdy potřebným, dvou svícňů. Protože měl však zřejmě ke svému rodnému kraji a především k Zašové citový vztah i poté, co odešel vykonávat kněžskou službu do jiných míst, ke zbožnému daru Panně Marii Zašovské se uchýlil znovu, tentokrát byl však předmět darován z osobních, zřejmě zdravotních důvodů.

5.4 Johanes Strobel

Jako zástupce měšťanského stavu mezi donátory jsem zvolila Johanese Ignáce Strobela, „*měšťánina meziříčského*“. Johanes byl synem brněnského měšťana Kašpara Strobela. Dne 28. ledna 1681 se „*vážený a vzdělaný mladík*“ Johanes Ignác Strobel (uváděn také jako Strobl) oženil v městě Meziříčí s Juditou, dcerou meziříčského měšťana Johanese Babčanského.²³⁸ Gruntovní městská kniha zaznamenává, že v roce 1697 koupil Johanes Strobel dům od svého švagra Baltazara.²³⁹

Johanes Strobel daroval zbožné dary celkem dvakrát. Dne 13. července 1700 ofěroval stříbrné srdce, vážící 2 loty. Druhý dar byl zaznamenán v roce 1717. Jednalo se o obraz, „*na kterémžto jest vyobrazení b. P. M. Zašovské a je manželka, jak leží těžce nemocná a při ní tři*

²³⁷ WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. Olmützer Erzdiöcese, I/3., s. 263.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 36, 43.

²³⁸ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 330v.

²³⁹ SOKA Vsetín, Fond AM Valašské Meziříčí, inv. č. 120, fol. 433v.

*dcery její a z druhé strany on se synem.*²⁴⁰ Z toho bychom mohli usuzovat, že Johanés a Judita měli čtyři děti. Na základě matriky však zjišťujeme, že spolu měli dětí sedm. Syn Josef se narodil 30. března 1682,²⁴¹ druhý syn Johanés přišel na svět 21. října 1684, pokřtěn byl o dva dny později,²⁴² zemřel však již 7. srpna 1685.²⁴³ Dcera Alžběta se narodila 17. září 1686,²⁴⁴ syn František Antonín 17. července 1689,²⁴⁵ zemřel 27. května 1690,²⁴⁶ dcera Anna Barbora se narodila 3. května 1692,²⁴⁷ dcera Marie Zuzana 25. června 1695²⁴⁸ a syn Antonín 22. listopadu 1698.²⁴⁹ Na darovaném obraze, který nechal Johanés Stobel do Zašové zhotovit, jsou však zachyceni pouze čtyři potomci – 3 dcery a jeden syn. Lze se tak domnívat, že ještě jeden syn zemřel v dětském věku, v matrice zemřelých však zaznamenán není. Matrika ovšem neuvádí, ani kdy zemřela samotná Judita. Nelze tedy říci, zda byl obraz s daným výjevem darován Panně Marii jako poděkování za uzdravení manželky, nebo za spásu její duše po smrti. Johanés zemřel 24. listopadu roku 1729 ve věku 73 let a byl pochován na hřbitově u kostela svatého Jakuba v Krásně.²⁵⁰

5.5 Jura Hřiva

Jiří neboli Jura Hřiva byl prvním zašovským mlynářem z rodiny Hřivových, v jejichž držení zůstal mlýn až do 20. století. V roce 1639 byl horní zašovský mlýn prodán Janovi Mlynářovi z Rožnova. Po jeho smrti roku 1664 koupila mlýn jeho manželka vdova Kateřina. Pravděpodobně někdy před rokem 1675 se Kateřina vdala podruhé za Juru Hřivu, brzy poté však zemřela, protože v roce 1681 se vdovec Jura oženil znovu s jistou Dorotou, pozůstalou vdovou po meziříčském měšťanovi Matějovi Smyškovi.²⁵¹ V roce 1687 byl do zašovské gruntovní knihy učiněn zápis o odkoupení mlýna Jiřím Hřivou po jeho nebožce ženě Kateřině. Zápis se ovšem netýká pouze hospodářských aspektů převodu gruntu, ale vypravuje o tom, jak pečlivě se Jura staral o svoji manželku v její dlouhé a těžké nemoci, kdy nemohla chodit a

²⁴⁰ SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, *Liber erectionum* / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašové.

²⁴¹ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 2, inv. č. 2165, fol. 81r.

²⁴² Tamtéž, fol. 100r.

²⁴³ Tamtéž, fol. 415r.

²⁴⁴ Tamtéž, fol. 110r.

²⁴⁵ Tamtéž, fol. 122v.

²⁴⁶ Tamtéž, fol. 350r.

²⁴⁷ Tamtéž, fol. 348r.

²⁴⁸ Tamtéž, fol. 131r.

²⁴⁹ Tamtéž, fol. 137r.

²⁵⁰ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM I 7, inv. č. 2170, fol. 32r.

²⁵¹ ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM VIII 4, inv. č. 2301, fol. 26v.

hýbat končetinami. Na tom základě odkázala v poslední vůli Kateřina mlýn pouze svému manželovi. Před svou smrtí Kateřina odkázala peníze na kostel rožnovský, zašovský, zuberský i veselský.²⁵²

22. června 1709 podstoupil Jiří Hřiva mlýn svému synovi Martinovi. Jak lze nalézt v Liber erectionum i v gruntovní knize obce Zašová, v roce 1709 při zaplacení mlýna měl zároveň Martin Hřiva odvést rovným dílem 20 Rm, které odkázal jeho otec, do pokladny zašovského a veselského kostela. Podle knihy nadání byly tyto peníze zaplacený v roce 1728. Po převodu gruntu měl syn Martin odkládat ročně 4 Rm na živobytí svého otce Jury. Ten také odkázal peníze z gruntu svým sourozencům – Martinovi Hřivovi z Veselé a Zuzaně Korábečné z Malé Bystřice, každému po 20 Rm, které měl opět splácet jeho syn. V záznamu v gruntovní knize se dále zmiňuje, že Jiřík ani jeho manželka nevědí, jak dlouho budou ještě žít, protože oba jsou už v letech a pracovat již nemohou, a že syn Martin bude povinen o oba z nich v jejich stáří pečovat a po jejich smrti jim musí vystrojit pohřeb dle křesťanského obyčeje a pamatovat na jejich duše v modlitbách.²⁵³ Dorota Hřivová zemřela 24. listopadu 1719 ve věku 70 let,²⁵⁴ o tom, kdy však zemřel samotný Jura, matrika mlčí. Při srovnání zápisů o Jurovi a Martinovi Hřivových v Liber erectionum a v zašovské gruntovní knize narážíme na jistou neshodu. Kniha nadání hovoří o Martinovi jako o chovanci Jiřího Hřivy, čímž se chápe, že Martin byl Jiřího osvojenec, tedy chlapec, jehož přijal za vlastního. Naproti tomu zápis v gruntovní knize nazývá Juru Hřivu „*otcem vlastním svého syna Martina*“.²⁵⁵ Je otázkou, který z těchto pramenů se v této záležitosti mýlí. Já se domnívám, že Martin byl synem Jurovy druhé manželky Doroty a Jura jej při sňatku přijal za vlastního.²⁵⁶

Odkazy na zašovský i veselský kostel při převodech gruntů byly běžnou záležitostí, která se objevovala už v první polovině 17. století. Také mlynář Jura Hřiva se podřídil tehdejšímu „trendu“ nebo spíše tradici a ve své poslední vůli při odkazu mlýna svému synovi učinil zbožný odkaz do kostelních pokladen. Motiv těchto odkazů byl patrně vždy stejný – zajištění spásy duše v posmrtném životě.

²⁵² ZAO, Fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov (Vs Val. Meziříčí – Rožnov), sign. 6609 a, inv. č. 186, fol. 199v, 200r.; DOMLUVIL, Eduard: *Zašová*. Brno 1908, s. 317.

²⁵³ ZAO, Fond Vs Val. Meziříčí – Rožnov, sign. 6609 a, inv. č. 186, fol. 200v, 201r.

²⁵⁴ V matrikách je věk zemřelých většinou zaokrouhlován, tudíž se na informaci o věku úmrtí nedá úplně spoléhat. ZAO Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM VIII 6, inv. č. 2303, fol. 123v.

²⁵⁵ ZAO, Fond Vs Val. Meziříčí – Rožnov, sign. 6609 a, inv. č. 186, fol. 200v.

²⁵⁶ V matrice oddaných se navíc dozvídáme, že 13. srpna 1703 byl oddán Jan, chovanec Jury Hřivy, s jistou Dorotou ze Zašové. Mohlo by se tak jednat o dalšího syna Jurovy druhé manželky, kterého Jura přijal za svého. Sňatek Jana a Doroty viz ZAO, Fond SbM Severomoravského kraje, sign. VM VIII 4, inv. č. 2301, fol. 75r.

6 Závěr

Zbožné odkazy a nadání kostelům tvořily důležitou součást barokní zbožnosti. Sloužily nejenom jako prostředek vyjádření prosby či vděku světci za vyřešení jisté životní těžkosti, ale také jako viditelný a hmatatelný projev vlastní zbožnosti donátora. Jinou podobu a charakter ovšem měly takové dary při kostelech poutních, farních nebo filiálních. Svou podstatnou roli hrály také místní náboženské, hospodářské a sociální aspekty. V této práci je předloženo srovnání zbožných darů na dva kostely v 2. polovině 17. století a 1. polovině 18. století v sousedních vesnicích Zašová a Veselá, které se ovšem svou návštěvností věřících hluboce lišily. Ačkoliv se v obou případech jednalo v námi sledovaných letech o filiální kostel rožnovské farnosti, do Zašové, jakožto do poutního místa, přicházely každoročně řady poutníků z okolních i vzdálenějších míst. Veselský kostel pak byl prostým kostelíkem malé valašské vsi, který sloužil pětkrát do roka konanými bohoslužbami věřícím z Veselé a okolních vesnic. Na zašovský kostel bylo mezi lety 1656 – 1724 učiněno 239 zbožných nadání. Na veselský kostel pak bylo zaznamenáno 11 zbožných odkazů v letech 1687 – 1746. Takové rozdílné počty darů svědčí nejenom o oblíbenosti poutních míst v době vrcholící barokní zbožnosti, ale také o tom, co již bylo řečeno: věřící při odkazech na poutní kostely očekávali snadnější vyslyšení proseb, než při darech na „obyčejné“ kostely. Z toho vyplývá, že veselskému kostelíku a nadáním do něho darovaných nebyla a ani nemohla být v této práci věnována zdaleka tak velká pozornost jako kostelu zašovskému.

Votivní předměty, jako tabulky či motivy částí těl, byly především výhradou poutních kostelů a míst. Na základě uvedeného zkoumání zjišťujeme, že mezi dárce patřili z drtivé většiny majetnější osoby. Zcela jistě to ale neznamená, že s prosbami či vděkem k Panně Marii Zašovské přicházeli pouze zámožnější lidé. Je otázkou, zda v Liber erectionum byli skutečně zaznamenáni všichni dárce nebo zda byly zapisovány pouze hodnotnější a pro kostel prestižnější dary. Musíme brát ovšem v úvahu, že Valašsko bylo chudým krajem a pro venkovské poddané by zhotovení nákladnějšího votivního předmětu, například stříbrné tabulky nebo ornátu, mohlo být neúnosnou finanční zátěží. Proto tak darovali věci, které si mohli dovolit. Byly to různé šátky a prostěradla, které doplnili vlastními výšivkami, odkazy pohledávek na gruntech, (ty poté měly splácet osoby, jimž byl grunt odkázán, v těchto případech ovšem nebyla jistota zaplacení), a pravděpodobně také voskové obětiny, které si zakupovali přímo u stánku před kostelem, nebo přicházeli pouze se svou modlitbou. Na veselský kostel patrně lidé darovali předměty a peníze potřebné pro vybavení samotného

kostela. Dar odkázaný s nějakou konkrétní prosbou nebo poděkováním sv. Martinovi, světcí, jemuž byl veselský kostel zasvěcen, zde pravděpodobně očekávat nemůžeme. Farním kostelům plynuly příjmy ze zbožných odkazů především prostřednictvím fundací. Přesto fundace nebyly výhradní záležitostí pouze farních kostelů, ale byly typické téměř pro všechny nově založené nebo obnovené kostely v době baroka. Vzhledem k tak velkému množství zbožných darů do zašovské svatyně je zajímavé, že první informace o založení fundace se objevují až po roce 1725.

O zhodnocení závěrů k jednotlivým kategoriím, které zápis nadání obsahuje, jsem se pokusila na konec každé kapitoly, proto nemá smysl je na tomto místě opakovat. Přesto ještě k tomu několik slov. Jako první je v práci věnována pozornost dárčům – jejich sociálnímu statusu a místu jejich původu, resp. působišť. Skutečnost, že nejvíce dárců zašovského kostela pocházelo z Meziříčí, byla už na počátku zpracování údajů v Liber erectionum očekávaná, přece jenom se jednalo a stále jedná o vzdálenostně nejbližší město k Zašově. Kniha nadání ale překvapivě prokázala velké množství donátorů z Nového Jičína a naopak malý počet osob z městečka Rožnova a z oblastí Vsetínska. Co do charakteru přinášených darů lze říci, že jejich podoba zcela jistě odpovídala tehdy kostelům odkazovaným zbožným předmětům. Informace o darovaném předmětu se však ukázala cennější, než by se na první pohled mohlo zdát. Nejenom, že nám tento údaj ukázal četnost darování jednotlivých typů odkazovaných věcí, ale zároveň na jeho základě šlo odhadnout a představit motivy, s nimiž donátoři předměty darovali. To nám také částečně pomohlo odvodit, zda dárce poutní místo při svém zbožném obdarování skutečně navštívili, a informace o konkrétním daru také přispěla k identifikování sociálního statusu dárce. Na základě datového údaje jsme poté zjistili, že zašovská svatyně zaznamenala nejvíce zbožných darů ve 20. letech 18. století. Podle dne a měsíce obdarování, které jsou však zaznamenány poskromnu, v kombinaci s dalšími prameny jsem se pokusila určit dny konání skupinových poutí ze sousedních farností. Kapitola o důvodech darování je napsána spíše stylem úvahy, protože se skutečně jedná o odhady, které byly dalšími prameny obtížně doložitelné.

Sledovaná léta práce byla limitována zkoumanou knihou nadání. Zapisování do Liber erectionum bylo v rukou duchovní správy prováděné rožnovským farářem. Ten o Zašovou pečoval v letech 1666 – 1725. Doba zápisů tak logicky spadá do tohoto časového rozmezí (tři obdarování nesou rok dřívější, patně však byly zapsány až rožnovským farářem s uvedením dřívějšího data, jedno obdarování bylo zaznamenáno po roce 1725, bylo však do knihy nadání zapsáno dodatečně). Poté, co převzali katolickou správu v Zašově a okolí trinitáři, bylo již zaznamenávání takovýchto administrativních věcí v jejich režii. Otázkou ovšem je, zda si

jednotlivá zbožná obdarování i nadále vedli takto pečlivě, jak byla doposud vedena Liber erectionum. V děkanské matrice z roku 1771 je sice uveden inventář kostelních věcí, zda se však jednalo o zbožné dary, již nevíme.²⁵⁷ Sledovat, jak se měnila výše přinášných a odkazovaných darů do Zašové i po převzetí duchovní správy řádovými bratry a po vzniku kláštera, by bylo nepochybně zajímavé. Zatím dostupné prameny nám však toto poznání neumožňují. Pokud ale skutečně došlo po založení kláštera k většímu rozvoji zašovského poutnictví, jak píše Karel Eichler a František Šigut na základě dalších pramenů,²⁵⁸ lze předpokládat, že spolu s ním se zvýšilo i množství zbožných darů.

²⁵⁷ ZAO-OL, Fond ACO, inv. č. 249, s. 172 – 173.

²⁵⁸ EICHLER, K.: *Poutní místa a milostivé obrazy*, s. 163 – 164.; ŠIGUT, F.: *Poutní místo Zašová*, s. 42.

Seznam zkratk

ACO	Arcibiskupská konzistoř Olomouc
AM	Archiv města
AO	Arcibiskupství Olomouc
FÚ	Farní úřad
MZA	Moravský zemský archiv
R	Zlaté rýnské
RA	Rodinný archiv
Rm	Zlaté rýnské moravské
SbM	Sbírka matrik
SOkA	Státní okresní archiv
Vs	Velkostatek
ZAO	Zemský archiv Opava
ZAO-OL	Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc

Seznam tabulek, grafů a map v textu

Tabulka č. 1: Počty dárců a obdarování kostela v Zašové v letech 1656 – 1724 (s. 30).

Graf č. 1: Sociální status donátorů – Zašová (s. 31).

Graf č. 2: Sociální status donátorů – Veselá (s. 31).

Graf č. 3: Místo původu dárců kostela v Zašové (s. 40).

Mapa č. 1: Místo původů dárců kostela v Zašové (s. 42).

Graf č. 4: Dary na kostel v Zašové (s. 51).

Graf č. 5: Míra odkazů zbožných nadání zašovského kostela v letech 1656 – 1724 (s. 64).

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Zemský archiv v Opavě

Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje

- sign. VM I 2, inv. č. 2165, *Římskokatolická fara Valašské Meziříčí, matrika NZO 1670 – 1711.*
- sign. VM I 7, inv. č. 2170, *Římskokatolická fara Valašské Meziříčí, matrika N 1718 – 1784.*
- sign. VM VIII 4, inv. č. 2301, *Římskokatolická fara Rožnov pod Radhoštěm, matrika O 1673-1746.*
- sign. VM VIII 6, inv. č. 2303, *Římskokatolická fara Rožnov pod Radhoštěm, matrika Z 1673 – 1754.*

Fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov

- sign. 6609 a, inv. č. 186, *Gruntovní kniha obce Zašová 1587 – 1757.*

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc

- inv. č. 246a, *Děkanská matrika Valašské Meziříčí 1673.*
- inv. č. 247, *Děkanská matrika Valašské Meziříčí 1690.*
- inv. č. 249, *Děkanská matrika Valašské Meziříčí 1777.*
- kart. 2212, sign. C 9, *Seznam poutních míst na Moravě a ve Slezsku.*

Fond Arcibiskupství Olomouc

- sign. AIVc43/1a, inv. č. 1747, *zpráva ze 14. 12. 1694.*

Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov

- kart. 13, inv. č. 168, *Testament a pět jeho opisů Bernarda Ferdinanda z Žerotína, pána na Meziříčí, 1692.*
- inv. č. 284, *Rodokmeny meziříčské a losinské větve Žerotínů.*

Státní okresní archiv Vsetín

Fond Archiv města Valašské Meziříčí

- inv. č. 120, *Gruntovní kniha města (1588) 1609 – 1766 (1795).*
- inv. č. 121, *Gruntovní kniha předměstská (1590) 1609 – 1789 (1804).*

Fond Archiv města Rožnov pod Radhoštěm

- inv. č. 50, *Gruntovní kniha (Purkrechty městečka Rožnova) II 1689 – 1850.*

Fond Archiv městečka Krásna nad Bečvou

- inv. č. 27, *Gruntovní kniha (1579) 1634 – 1709 (1821).*

Fond Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm

- *Liber erectionum /, čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové (1656) 1690 – 1754; nezinventarizovaný přírůstek k fondu, převzatý na základě protokolu čj. MZA/VS-11076/2011 z 30. 9. 2011.*

Státní okresní archiv Nový Jičín

Fond Archiv města Frenštát pod Radhoštěm

- sign. 6629, inv. č. 96, *Kupy chalupnické i gruntovnické svobodného místa Frankstadtu 1737 – 1794.*

Fond Archiv města Nový Jičín

- inv. č. 295, *Městská kniha kupů domů 1670 – 1754.*
- sign. E 18-6, inv. č. 296, *Městská kniha kupů domů s rejstříkem 1682 – 1776.*

Literatura

- ADAM, Adolf: *Liturgický rok*. Historický vývoj a současná praxe. Praha 1998.
- BALETKA, Ladislav: *Oznice*. Dějiny a současnost obce na Valašsku. Oznice 1996.
- BALETKA, Tomáš: *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století*. Sborník archivních prací 52, 2002, č. 1, s. 215 – 241.
- BLÁHOVÁ, Marie: *Historická chronologie*. Praha 2001.
- BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku*. Struktury, identity, konflikty. Praha 2010.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít: *Velké dějiny zemí koruny české VIII, 1618 – 1683*. Praha – Litomyšl 2008.
- DOMLUVIL, Eduard: *Valašsko-Meziříčský okres*. (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 33). Brno 1914.
- DOMLUVIL, Eduard: *Zašová*. Brno 1908.
- DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962.
- EICHLER, Karel: *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku*. Díl 1. Část 2. Brno 1888.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2002.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století (Statistický přehled)*. In: Pánek, Jaroslav – Polívka, Miloslav – Rejchrtová, Noemi (edd.): *Husitství – reformace – renesance*. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. Praha 1994, s. 251 – 260.
- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 2004².
- HORVÁTHOVÁ, Anna: *Farní úřad Zašová 1785 – 1952*. Inventář. Vsetín 2007.
- HORVÁTHOVÁ, Anna: *Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm 1767 – 1978*. Inventář. Vsetín 2006.
- JUROK, Jiří a kol.: *Nový Jičín*. Praha 2011.
- KÁBRT, Jan a kol.: *Latinsko/český slovník*. Praha 2000.
- KLOUDOVÁ, Martina: *Zádušní počty farnosti Horní Štěpanice v 18. století*. Magisterská diplomová práce. FF MU Brno. Brno 2012.
- KRAMOLIŠ, Čeněk: *Rožnovský okres* (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 16). Brno 1907.

- KUBÍKOVÁ, Anna: *Nadání k záduší farnímu v městě Krumlově všecka – Březanův soupis listin českokrumlovského kostela svatého Víta*. Archivum Trebonense 9, 2001, s. 48 – 65.
- LANĚ, Tomáš: *Turecko-český slovník*. Voznice 2008.
- LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011.
- MALÝ, Tomáš: *Chrudimští měšťané a jejich testamenty (16. – 18. století)*. Magisterská diplomová práce. FF MU Brno. Brno 2003.
- MARTÍNEK, Radek: *Liturgický textil a bohoslužba v barokní Olomouci*. In: Jakubec, Ondřej – Perůtka, Marek (edd.): *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620 – 1780. 2. katalog*. Olomouc 2010, s. 484 – 488.
- MARTÍNEK, Radek: *Historie, pořádání a uchovávání liturgických oděvů – parament*. In: Martínek, Radek a kol.: *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů. Archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie*. Olomouc 2008, s. 279 – 353.
- *Masarykův slovník naučný*. Díl 2. D-G. Praha 1926.
- MIKULEC, Jiří: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013.
- MIKULEC, Jiří a kol.: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha 2013.
- NEKUDA, Vladimír (red.): *Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko (= Vlastivěda moravská. Topografická řada sv. 68)*. Valašské Meziříčí 2002.
- PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Brno 2011⁵.
- PILNÁČEK, Josef: *Genealogie der familie Podstatzky von Prusinowitz*. Wien 1936.
- POLÁŠEK, Jiří a kol.: *190 let kostela sv. Martina ve Veselé u Valašského Meziříčí. 29. 8. 1821 – 29. 8. 2011*. Veselá 2011.
- PUMPR, Pavel: *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*. Brno 2010.
- RADIMSKÝ, Jiří: *Tribunál – pozůstalosti 1636 – 1783*. Inventář. Brno 1958.
- ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století*. Praha 2011².
- SEJBAL, Jiří: *Dějiny peněz na Moravě*. Brno 1979.
- STUHLÁ, Pavla: *Prachatický vikariát 1676 – 1750. Vybrané otázky církevní správy*. Praha 2004.
- SVOBODOVÁ, Jitřenka (red.): *Zašová*. Zašová 2003.

- ŠEFČÍK, Erich – KALLEROVÁ, Milena: *Rodinný archiv Žerotínů – Bludov (1295) 1427 – 1947*. Inventář. Janovice u Rýmařova 1994.
- ŠIDLOVSKÝ, Evermod Gejza: *Svět liturgie*. Slovník základní církevní terminologie. Praha 1991.
- ŠIGUT, František: *Poutní místo Zašová*. Valašské Meziříčí 1942.
- ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940.
- ŠTAJNEROVÁ, Michaela: *Církevní donace litoměřických měšťanů v první polovině 16. století ve světle kšaftovní knihy*. Ústecký sborník historický, 2001, s. 261 – 268.
- TERŠL, Stanislav: *Abeceda textilu a odívání*. Praha 1995.
- TUREK, Adolf: *Hrad a panství Starý Jičín*. Nový Jičín 1978.
- VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka*. (= Vlastivěda moravská. Dějiny Moravy 2). Brno 1995.
- VAŠEK, Zdeněk: *Zbožná nadání šlechty v první polovině 14. století a možnosti jejich srovnání*. Mediaevalia Historica Bohemica 13, č. 2, 2010, s. 59 – 82.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena – KAPRASOVÁ, Ludmila: *Šikovné ruce aneb malá škola textilních technik*. Praha 1989.
- VOREL, Petr: *Od pražského groše ke koruně české*. Praha 2004.
- WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Olmützer Erzdiöcese, I/5. Brünn 1863.
- WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Olmützer Erzdiöcese, I/3. Brünn 1859.
- ZÁPALKOVÁ, Helena (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské*. Restaurování 2007 – 2008. Olomouc 2009.
- ZEMEK, Petr: *Reformace, protireformace a rozvinutí protireformačního katolicství v Uherském Brodě – křesťanská víra v proměnách času*. Uherský Brod 2006.
- ZIEGLER, Paul: *Wirtschaftsgeschichte der Stadt Neutitschein*. I. Die Schankbürger. Wien 1891.
- ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl II. Olomouc 2003.
- ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl I. Praha 1987.

Internetové zdroje

- *Mapa Moravy Cóvense a Mortiera z roku 1742.* Staré mapy českých zemí. Dostupné na <http://www.oahshb.cz/staremapy/m1742.htm>. (Stahováno: únor 2014).
- *Slovník valašského nářečí.* Dostupné na <http://www.jurkovic.cz/slovník/index.htm>. (Stahováno: únor 2014).
- *Šarišsko – slovenský slovník.* Dostupné na <http://www.stofanak.sk/slovník/> (Stahováno: únor 2014).

Přílohy

Obrazy darované na poutní kostel Zašová v letech 1656 - 1724

Tuto jsou poznamenány obrazy všeliké v chrámu Páně Zašovském, které kdokoliv daroval ke cti Pánu Bohu a blahoslavené Panny Marie na poděkování za dosažení všelikých milostí skrze orodování teěž Panny Marie zázračné Zašovské Ex voti.

Leta páně 1710 die 3 Novembris Joannes Wajkl měštěním meziříčský daroval jest obraz ke cti Pánu Bohu a b. P. Marii na poděkování za dosažení jisté pomoci. Když byl postaven v nebezpečství, jedouce přes Bečvu, a kočár se mu v teěž vodě roztrhnul tak, že mu nic jinšího v tom patrném nebezpečství na mysl nepřišlo, než volat o pomoc k P. Marii Zašovské, a tak že šťastlivě z toho nebezpečství byl vysvobozen. Jakž toho tenž jeho obraz i s jeho personu vyznamenává.

Item léta páně 1703 jest obraz vyobrazení nebožtíka v Pánu Bohu odpočívajícího někdy bývalého na panství meziříčském hejtmana Frant. Bemšteta, jeho syn jak s koněm spadl z velikého břeha a kůň ho připadl a nic mu neuškodil, a to jedouce ze Zašové.

Item léta páně 1702 jest obraz vyobrazení nebožtíka v Pánu Bohu odpočívajícího bývalého P. děkana meziříčského Andreade Helmeziniho, jak byl do těžké nemoci vpadnul a skrze orodování P. Marii Zašovské k předešlému zdraví přišel, tak podpis toho obrazu ukazuje, že napomíná všech, aby k teěž b. P. Marii, která se v tomž kostelíčku zašovském ctí, své útočiště měli.

Item léta páně 1673 jest obraz U. M. P. P. Carla Postackého N. M. Pana na Staré Vsi jak byl do těžké nemoci vpadnul a v teěž nemoci, že ho již všeci doktoři opatřili, a jeho živobyті nic nedrželi, a skrze orodování b. P. Zašovské k předešlému zdraví přišel.

Item jest obraz, na něm jest Panna Maria Zašovská a při ní Sv. Anna a Sv. Antonín a na něm také jest vymalován P. hrabě z Rejdenu se svou paní, jak byli sobě zasnoubeni klečící.

Léta páně 1656 vysoce urozený Pan P. Joannes Kryštof Orlik, P. kanovník olomoucký a bývalý také pan děkan meziříčský z obzvláštní náchylnosti k Rodičce Boží Zašovské daroval jest obraz se svou personou vymalovaný i se svými bratry.

Léta páně 1660 jest obraz vyobrazen Nejsvětější rodičky Boží Zašovské.

Item Jest obraz Panny Marie Zašovské vymalovaný a na něm jest [siv], a při něm není žádného podpisu, a ten jest darován od nebožtíka U. P. Pana Carla ze Žerotína, bývalého pána na Přerově. Ex votum.

Item jest obraz Panny Marie a při tom ležícího člověka na loži v nemoci, a při tom není žádného podpisu, a ten jest darován od nebožtíka p. Bartoloměje, bývalého komorníka V. U. P. P. Bernarda ze Žerotína.

Item jest obraz Panny Marie na něm jest taky vymalován V. U. M. P. Pan Bernard Ferdinand pán zdejší meziříčský pan Žerotín i se svou paní.

Item léta 1660 jest obraz P. Marie Zašovské na něm jest člověk vymalován v hlavě raněný.

Item léta 1675 jest obraz P. Marie Zašovské, na něm jest vymalován Jiřík Březovský, měšténin meziříčský, jak svého syna obětuje Franca.

Item léta 1675 jest obraz b. P. Marie Zašovské, při něm jest osoba mužská a děťátko v kolébce.

Léta 1717 daroval jest obraz Joanes Strobl měšténin meziříčský na kterémžto jest vyobrazení b. P. M. Zašovské a je manželka, jak leží těžce nemocná a při ní tři dcery její a z druhé strany on se synem.

Léta 1717 Tomáš Dajehmon z Jičína daroval jest obraz Ex votum b. P. Marie Zašovské a on jak leží na lůžku nemocný.

Léta 1717 jedna panna z Jičína darovala obraz Ex votum P. M. Zašovské, a při tom ta panna klečí pod věncem.

Léta 1718 Maria Magdalena Hajkyn darovala obraz P. M. Zašovské, a při tom táž jistá osoba klečí se dvěma dětmi malými.

Léta 1718 měsíce listopadu daroval obraz ke cti b. P. Marie Zašovské, a při tom jak klečejí se svými dítkami P. Max. Tuřanský se třema syny a jeho paní s 5 dcerami.

Léta 1718 P. Rozencwejk daroval Ex votum obraz ke cti b. P. Marie Zašovské, a při něm on klečí se svou paní a se 4 syny.

Léta 1719 z Fulneka jedna paní darovala obraz, na něm P. Maria Zašovská, a táž jistá paní při něm klečí v oděvu černém.

Léta 1720 pan Tuřanský daroval dva obrazy, na jednom srdce jméno jejíž a na druhém srdce bolestné Panny Marie a jméno P. M.

Léta 1720 Martin Tytl, z Meziříčí měšténin daroval obraz za sklem Svatokopecké P. Marie.

Item 1721 Elisabeth Palačka z Jičína obraz.

1718 jistý pán, který se nedal jmenovat, daroval stříbrný obraz P. M., Svatokopecké a na druhém obrazu téhož pána persona.

1718 die 4. Juli darovala stříbrný ženský obraz Elizabeth Palačka z Jičina.

1720 na den Navštívení blahoslavené Panny Marie M. Tytl, měštěnin meziříčský daroval obraz Panny Marie Svatokopecké za sklem a jednu šátku vyšívanou hedvábím.

1721 dne 19 Octobris Heinrich Josef Wolhag z Jičina daroval stříbrný obraz Panny Marie Zašovské, a při tom klečí osoba mužská na červeném aksamitu v rámě.

1722 dne 15 Augusti z Jičina Tereza Šindleryn darovala stříbrný obraz Panny Marie Zašovské, a při tom klečí osoba ženská.

1724 dne 25 Marty Conrad z Jičina daroval stříbrný obraz Panny Marie na tabulce s modrým aksamitem.

1724 dne 2 Februaris Daněk Havránek z Krásna daroval stříbrný obrázek se svou personou

Obrázek č. 1: Mědiryt z roku 1768, vydaný k příležitosti postavení věži ke kostelu, v dolní části vyobrazeny oba zašovské kostely, k nimž se ze tří stran blíží procesí

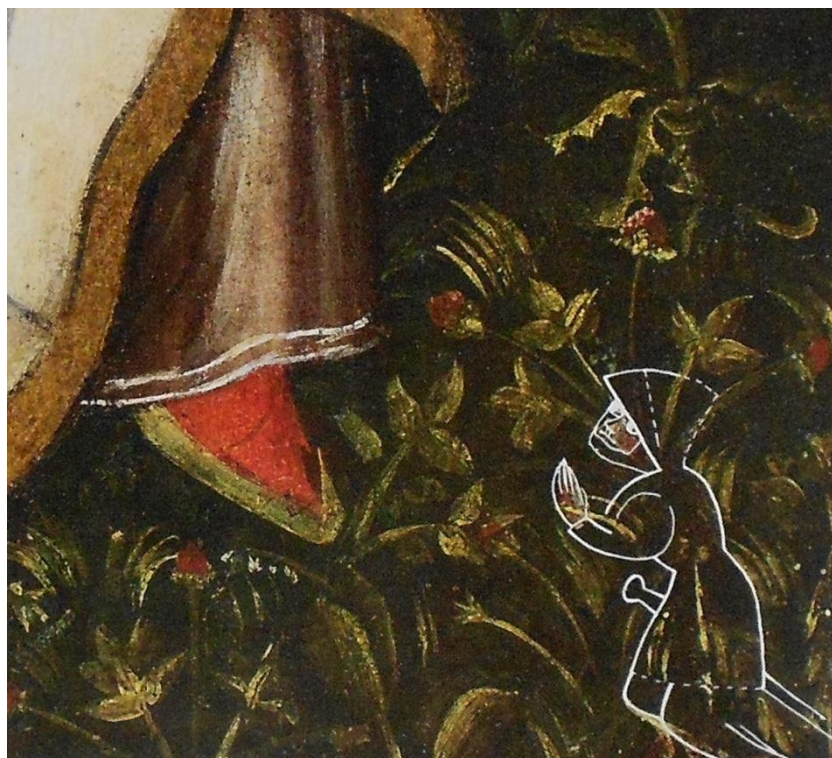

²⁵⁹ Obrazy v příloze převzaty z katalogu ZÁPALKOVÁ, H. (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Žašovské*, s. 15, 20, 24.; fotografie kostelů a míst pocházejí z vlastní sbírky foceně dne 20. a 31. března 2014.

Obrázek č. 2: Milostný obraz Panny Marie Zašovské

Obrázek č. 3: Zvýrazněný detail rytíře u Mariiných nohou

Obrázek č. 4: Děkovný obraz za uzdravení od meziříčského děkana Ondřeje Helmeziniho

Obrázek č. 5: Současná podoba zašovského kostela, po levé straně bývalá klášterní budova

Obrázek č. 6: Údolí Stračky – místo s pramenem pitné vody a s vybudovanou jeskyňkou se sochou Panny Marie Zašovské

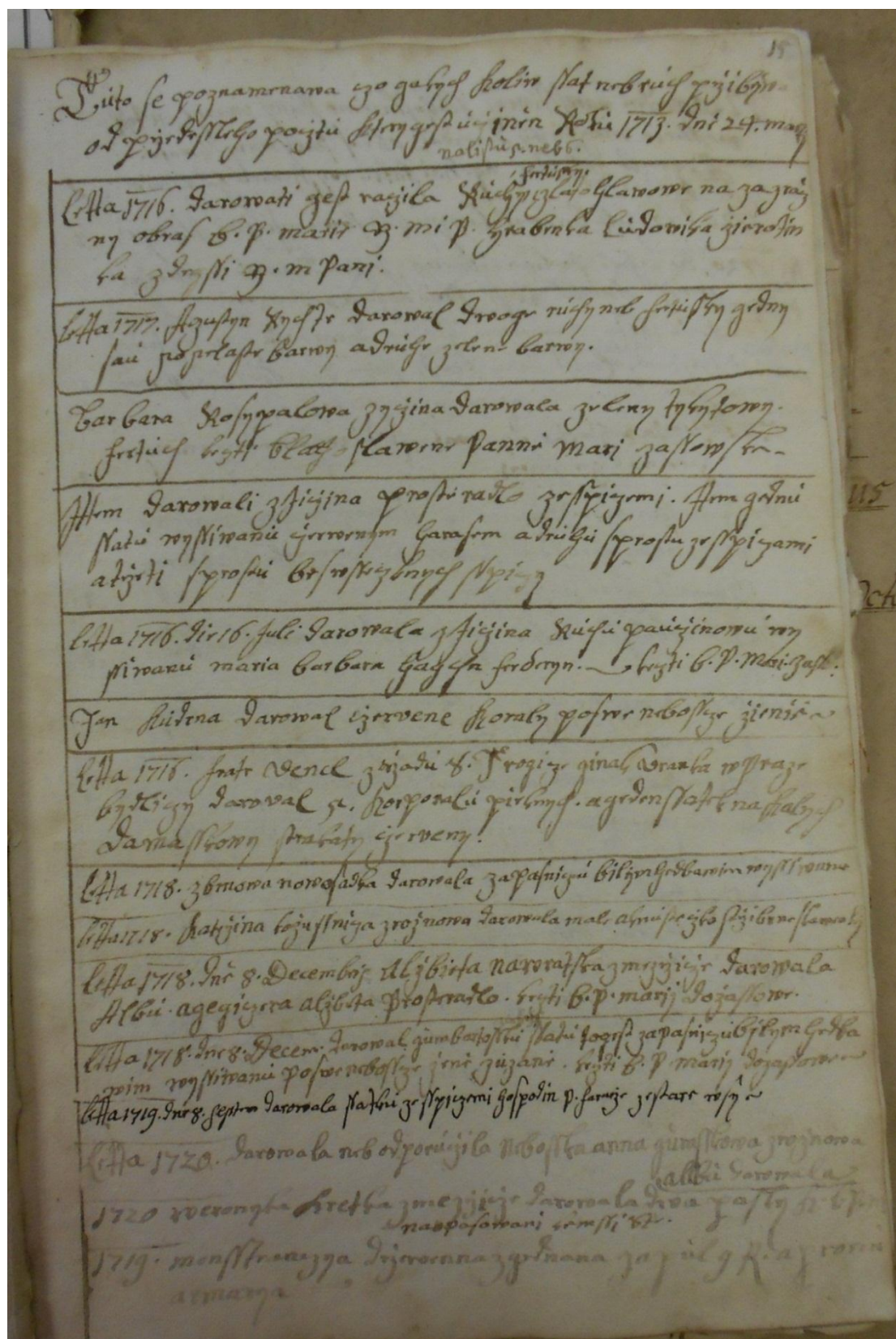

Obrázek č. 7: Detail sochy Panny Marie Zašovské ve Stračce

Obrázek č. 8: Kostel svatého Martina ve Veselé

²⁶⁰ MZA Brno, SOkA Vsetín, Fond FÚ Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum / „čili zápisy nadání kostelních“ / kostela v Zašové. Uveřejněno se souhlasem SOkA Vsetín.